

ULUSLARARASI

Öğrenci

Bilimler
Kongresi

Bildiriler Kitabı

Editör / Editor
Dr. Nuran PİR

Gazze'de Savaşın Etkileri

Çok Disiplinli Bir Yaklaşım

Traces of War in Gaza

An Interdisciplinary Analysis

YURTDIŞI
TÜRKLER
BİRLİĞİ

İSTANBUL
BİLİMLER
AKADEMİSİ

TÜRKİYE
SCHOLARSHIPS
BURSLARI

9. Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı

- GAZZE'DE SAVAŞIN ETKİLERİ: ÇOK DİSİPLİNLİ BİR YAKLAŞIM-
(Traces of War in Gaza: An Interdisciplinary Analysis)

Editör

Dr. Nuran PİR

İSTANBUL
BİLİMLER
AKADEMİSİ

TÜRKİYE
SCHOLARSHIPS
BURSLARI

Çizgi Kitabevi Yayınları: 2084
Sosyal Bilimler

©Çizgi Kitabevi
Haziran 2026

ISBN: 978-625-396-910-3
Yayıncı Sertifika No: 52493

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
- Cataloging in Publication Data (CIP) -

Editör

Dr. Nuran PİR

9. Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi
Bildiriler Kitabı

- GAZZE'DE SAVAŞIN ETKİLERİ: ÇOK DİSİPLİNLİ BİR YAKLAŞIM -
(Traces of War in Gaza: An Interdisciplinary Analysis)

Baskıya Hazırlık: Çizgi Kitabevi Yayınları
Tel: 0332 353 62 65- 66

Baskı: Sebat Ofset
Sertifika No: 74481

ÇİZGİ KİTABEVİ

Sahibiata Mah.
M. Muzaffer Cad. No:41/1
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 65

Konevi Mah.
Larende Cad. No:20/A
Meram/**Konya**
(0332) 353 62 66

Siyavuşpaşa Mah.
Gül Sk. No:15 B
Bahçelievler/**İstanbul**
(0212) 514 82 93

www.cizgikitabevi.com
📞📧 / cizgikitabevi

9. Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı

- GAZZE'DE SAVAŞIN ETKİLERİ: ÇOK DİSİPLİNLİ BİR YAKLAŞIM-
(Traces of War in Gaza: An Interdisciplinary Analysis)

Editör

Dr. Nuran PİR

İSTANBUL
BİLİMLER
AKADEMİSİ

TÜRKİYE
SCHOLARSHIPS
BURSLARI

Düzenleyen Kurumlar

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)
İstanbul Bilimler Akademisi (İBA)

Onur Kurulu

Abdulahdi Turus, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)

Prof. Dr. Gülfettin Çelik, İstanbul Bilimler Akademisi (İBA)

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. M. Fatih Andı, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi | **Prof. Dr. Beyhan Bayhan**, Bursa Teknik Üniversitesi | **Prof. Dr. Hayati Develi**, İstanbul Üniversitesi | **Prof. Dr. Hamdi Genç**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Salih İnci**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Faruk Bal**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Nuriye Akbay**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Mehmet Lütfi Arslan**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Nalan Hakime Noğay**, Bursa Uludağ Üniversitesi | **Prof. Dr. Pınar Obakan Yerlikaya**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Sadettin Pençe**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Saliha Şahin**, Bursa Uludağ Üniversitesi | **Prof. Dr. Muhammed Tarakçı**, Bursa Uludağ Üniversitesi | **Prof. Dr. Barış Tamer Tonguç**, Bursa Teknik Üniversitesi | **Prof. Dr. Sinan Uyanık**, Bursa Teknik Üniversitesi | **Doç. Dr. Halil Kurt**, Marmara Üniversitesi | **Doç. Dr. Şekip Esat Hayber**, Bursa Uludağ Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Arı**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Muhammed Deniz**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Birnur Deniz**, İstanbul Üniversitesi | **Dr. Meryem Özgür**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Muhammed Taşar**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Arş. Gör. Tarık Likoğlu**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Koçak, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Faruk Bal**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Hamdi Genç**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Hüseyin Kaya**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. İsmail Ermağan**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Mustafa Özer**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Nihal Petek Boyacı**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Recep Karacakaya**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Prof. Dr. Salih İnci**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Doç. Dr. Fatma Sarıaslan**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Doç. Dr. Halil Kurt**, Marmara Üniversitesi | **Doç. Dr. Necmettin Acar**, Mardin Artuklu Üniversitesi | **Doç. Dr. Nevzat Sağlam**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Doç. Dr. Rüstem Mürseloğlu**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Doç. Dr. Sevgi Coşkun Yılmaz**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Belkıs Doğan**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Burak Leblebicioğlu**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Cemal Kalkan**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Muhammed Deniz**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Fadi Zitari**, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Hakan Özkan**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Latif Karagöz**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Mutlu Karakoç**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Öğr. Üyesi Yunus Çolak**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Ahmet Cemal Dağ**, Yıldız Teknik Üniversitesi | **Dr. Birnur Deniz**, İstanbul Üniversitesi | **Dr. Muhammet Can**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Şeyma Nur Temel**, Sabancı Üniversitesi | **Öğr. Gör. Owais Khan**, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi | **Dr. Ali İhsan Kahraman**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Meryem Özgür**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Dr. Uğur Altuntaş**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi | **Arş. Gör. Tarık Likoğlu**, İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Sorumluluk Beyanı

Bu kitapta yer alan metinler, 9. Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi kapsamında hakem değerlendirme sürecinden geçerek kabul edilen ve sunulan çalışmaların tam metinlerinden oluşmaktadır. Kitaptaki tüm bölümler titiz bir editoryal değerlendirmeden geçmiştir.

Bildirilerin bilimsel, etik, hukuki ve dilsel tüm sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazarlar, sundukları çalışmaların orijinal olduğunu, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun hazırlandığını, gerekli durumlarda etik kurul izinlerinin alındığını ve çalışmaların herhangi bir telif hakkı ihlali içermediğini kabul ve beyan ederler.

Bildirilerde ifade edilen görüşler; Düzenleme Kurulu, Bilim Kurulu ve editörlerin resmi görüşlerini yansıtmaz. Editörler metinlerin içeriğine müdahale etmemiş, yalnızca biçimsel düzenlemeler yapmıştır. Editörler, hakem kurulu ve yayınevi; bu kitapta yer alan bilgilerin kullanımından veya içeriğinden doğabilecek herhangi bir yasal ve etik sonuçtan sorumlu tutulamaz.

Statement of Author Accountability

This book contains full papers presented at the 9th International Student Science Congress, which were accepted following a peer-review process.

The author(s) assume full scientific, ethical, legal, and linguistic responsibility for their papers. By submitting their work, author(s) declare that their studies are original, prepared in accordance with research and publication ethics principles, that necessary ethics committee approvals have been obtained, and that the works are free of copyright violations.

The views expressed in the papers do not necessarily reflect the official opinions of the Organizing Committee, the Scientific Committee, or the editor(s). The editor(s) have not altered the scientific content of the texts and have limited their intervention to formatting adjustments. The editor(s), the review board, and the publisher assume no legal or ethical liability for the content or for any consequences arising from the use of the information contained herein

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Takdim 9

Takdim 11

The Palestine–Gaza Conflict Under International Law: Crimes Against Humanity, The Possibility Of Genocide, And The Inaction Of The International Community.....13

Gabriel Enrique Sánchez RAMÍREZ

Gazze’de Modern Soykırım: Hukuk, Din ve Felsefenin Kesişimi Üzerine Onur ve Adaletin Çok Disiplinli İncelemesi 31

Rita R. Y. EID

7 Ekim 2023 Hamas–İsrail Çatışmasını Konu Alan Haberlerde 1948 Nakba’ya İlişkin Toplumsal Belleğin Canlandırılması: Arap Medyası Örneğinde 59

Farida KACHYBEKOVA

Gaza and The Continuity Of Colonialism A Critical Reading Of Settler Violence, and Digital Control.....79

Doha HENDAM

Health Under Siege: The Collapse and Resilience Of Gaza’s Health System During The 2023–2024 War.....87

Karawan DAWOUD

Israel-Palestine Conflicts: Impact Of Conflict On Child Labor and Education Enrollment.....107

Idris Babatunde ADEYEMI

Düşük Dereceli Isı İle Çalışan Çevre Dostu Termal Tuzdan Arındırma: Filistin Kıyı Sularından Bir Vaka Çalışması 129

Ahmad ZİKİRİ

Takdim

Türkiye'nin seçkin üniversitelerinde öğrenim gören uluslararası öğrencilerimiz; akademik birikimleri, çok yönlü bakış açıları ve kültürler arası tecrübeleriyle ülkemizin bilimsel üretimine nitelikli katkılar sunmaktadır. **Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi**, bu katkının görünür hâle geldiği, ortak düşünme ve birlikte üretme iradesinin somutlaştığı önemli bir akademik zemindir. Çok dilli ve disiplinler arası bir perspektifle ortaya konulan çalışmalar, bilginin evrensel niteliğini ve insanlığın ortak meselelerine birlikte çözüm arama imkânını güçlü bir şekilde yansıtmaktadır.

Bugüne kadar ülkemizin farklı şehirlerinde düzenlediğimiz kongrelerle, her bir ev sahibi şehrin tarihî, ilmî ve kültürel birikiminden istifade etmeyi amaçladık. Bu buluşmalar, Türkiye'nin dört bir yanındaki üniversitelerimizin sahip olduğu uluslararası eğitim vizyonunun somut bir yansıması olmuştur; ülkemizde üretilen ilmî birikimin farklı coğrafyalardan gelen öğrencilerin katkılarıyla zenginleşerek sınırları aşan bir dolaşım ve ortak üretim zeminine dönüştüğünü göstermiştir. Her şehir, kendi tecrübesi ve birikimiyle bu ortak düşünce alanına özgün bir katkı sunmuş; böylece ilmin evrensel ufku ile şehirlerimizin ilmî ve kültürel zemini arasında güçlü ve kalıcı bir bağ kurulmuştur.

Kongre kapsamında sağlık bilimlerinden mühendisliğe, sosyal bilimlerden disiplinler arası çalışmalara kadar geniş bir yelpazede tebliğler sunulmuştur. Bunun yanı sıra çağımı-

zın temel meselelerine odaklanan özel oturumlar, akademik tartışmalara ayrı bir derinlik kazandırmıştır. Küresel sistemdeki güç dengelerinden aile ve nüfus politikalarına, Gazze’de gerçekleştirilen soykırımın hukuk, din ve felsefe bağlamında ele alınmasından yapay zekânın farklı alanlardaki uygulamalarına kadar uzanan çalışmalar; bilimin yalnızca teknik bir üretim alanı olmadığını, aynı zamanda insanlığın ortak vicdanına temas eden bir sorumluluk taşıdığını ortaya koymuştur.

Elinizdeki bu eser, kongrede sunulan bildirilerin titiz bir değerlendirme sürecinin ardından tam metin hâlinde bir araya getirilmesiyle hazırlanmıştır. Böylece yalnızca bir kongrenin çıktıları kayıt altına alınmamış; aynı zamanda gelecekte yapılacak akademik çalışmalara kaynaklık edecek kalıcı bir referans ortaya konulmuştur.

Uluslararası öğrencilerimizi, Türkiye’nin bilim ekosisteminin aktif paydaşları olarak görüyoruz. Bu kongreler, onların yalnızca eğitim hayatlarının bir durağı değil; aynı zamanda düşünce üretimine katıldıkları, küresel meselelere dair söz söyledikleri ve ortak geleceğe katkı sundukları bir imkân alanıdır.

Bu vesileyle ilim yolunda gayret gösteren tüm öğrencilerimize, kongrenin gerçekleşmesine katkı sunan paydaş kurumlara, kıymetli akademisyenlere ve emeği geçen çalışma arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum. Ortaya konulan bu çalışmaların, insanlığın daha adil ve daha müreffeh bir geleceğine katkı sunmasını temenni ediyorum.

Abdülhadi TURUS

YTB Başkanı

Takdim

Türkiye'nin tarihi derinliği, kültürel zenginliği ve medeniyetler arası etkileşime açık yapısı, uluslararası öğrenciler için sadece bir eğitim merkezi değil, aynı zamanda köklü bir düşünce ve anlam iklimi sunmaktadır. Bu kadim birikimden ilham alan İstanbul Bilimler Akademisi (İBA), hem yerli hem de dünyanın dört bir yanından ülkemize gelen uluslararası öğrencilere yönelik akademik ve entelektüel faaliyetlerini kararlılıkla sürdürmektedir.

Bu gayretlerin en önemli meyvelerinden biri olan ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) işbirliğiyle hayata geçirilen Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi'nin dokuzuncusu, tarihi dokusu ve kültürel mirasıyla öne çıkan kadim şehrimiz Bursa'da gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de lisans ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören uluslararası öğrencileri ortak bir platformda buluşturan 9. *Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi*, öğrencilerin akademik üretimlerini ve entelektüel birikimlerini paylaşmalarına olanak tanımıştır.

Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Sağlık Bilimleri başta olmak üzere pek çok farklı disiplinde sunulan bildirilerin yanı sıra, bu seneye özgü olarak Kongre Özel Konu çağrısıyla güncel ve hayati meselelere özel bir alan açılmıştır. Bu kapsamda; "Dünya Küresel Sisteminde ABD-Çin Çatışması", "Filistin-Gazze Meselesi", "Nüfus ve Aile Politikaları: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" ile ev sahibi şehrimize bir vefa niteliği ta-

şayan “Tarihi, Kültürel ve Ekonomik Yönleriyle Kadim Şehir Bursa” temaları altında kıymetli bildiriler toplanmıştır. Bu başlıklar, öğrencilerin yalnızca akademik bilgi üretimine katkı sağlamakla kalmamış; küresel gelişmelere, toplumsal meselelere ve insani krizlere karşı vicdani duyarlılıklarına da ayna tutmuştur.

Orta Asya’dan Afrika’ya, Balkanlar’dan Ortadoğu’ya kadar geniş bir coğrafyadan gelen genç zihinlerin Bursa’da buluşması, Türkiye’nin kültürel diplomasi vizyonuna ve uluslararası toplumun çoğulcu bir küresel gelecek inşasına kıymetli bir katkı sunmuştur. Elinizdeki bu eser, 9. Uluslararası Öğrenci Bilimler Kongresi’nde sunulan ve titizlikle seçilen bildirilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur.

Dünyanın farklı noktalarından Türkiye’ye uzanan bir ilim yolculuğunun bilimsel ve zihinsel bir ürünü olan bu kitabın, uluslararası anlayışa, kültürlerarası etkileşime ve akademik dünyaya hayırlı olmasını temenni eder; bu süreçte emeği geçen tüm öğrencilere, danışman akademisyenlere ve organizasyona destek veren kurumlara teşekkürlerimi sunarım.

Prof. Dr. Gülfettin ÇELİK
İstanbul Bilimler Akademisi Vakfı
Yönetim Kurulu Başkanı

The Palestine–Gaza Conflict Under International Law: Crimes Against Humanity, The Possibility Of Genocide, And The Inaction Of The International Community

Gabriel Enrique Sánchez RAMÍREZ*

Özet: İsrail-Filistin çatışması, çağdaş tarihin en uzun süreli ve en karmaşık ihtilaflarından biri olup, 7 Ekim 2023 olaylarının ardından yeni ve eşi görülmemiş bir aşamaya girmiştir. Güney İsrail'e yönelik Hamas saldırıları –1.200'den fazla kişinin ölümü ve yüzlerce rehinenin alınmasıyla sonuçlanmış– Gazze'de geniş çaplı bir İsrail askerî harekâtını tetiklemiştir. Bu harekât; tam kuşatma, yoğun bombardımanlar ve kara operasyonlarını içermekte olup, on binlerce sivilin ölümü, temel hizmetlerin çöküşü ve kitlesel yerinden edilmelerle sonuçlanan insani bir felaket doğurmuştur. Bu makale, İsrail'in Gazze'deki eylemlerinin uluslararası hukuk çerçevesinde hukuki niteliğini incelemektedir. İlk olarak, Raphael Lemkin'in kavramsallaştırmasından başlayarak 1948 Soykırım Sözleşmesi'ne ve müteakip uluslararası içtihatlarla kadar soykırım suçunun kavramsal ve normatif çerçevesi sunulmaktadır. Ardından, Birleşmiş Milletler raporları ve insan hakları örgütlerinin verileri ışığında Gazze'deki insani durum ele alınmaktadır. Son bölümde ise, İsrail'in fiillerinin savaş suçu, insanlığa karşı suç veya soykırım teşkil edip etmediği, özellikle "*Dolus Specialis*" şartı bağlamında değerlendirilmektedir. Makalede, soykırım suçuna ilişkin kesin bir hukuki tespitin yokluğunda dahi, belgelenmiş ihlallerin açıkça savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar teşkil ettiği sonucuna varılmaktadır. Bu bulgular, uluslararası toplumun acil sorumluluğunu vurgulamakta ve küresel hukuk düzeninin kitlesel vahşetleri önleme ve bunlara karşılık verme kapasitesindeki sınırlılıklarını açığa çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsanlığa Karşı Suçlar, Soykırım, Uluslararası Ceza Mahkemesi, Uluslararası Hukuk, İsrail-Filistin Çatışması.

* PhD Candidate in International Relations, Ankara University, Faculty of Political Sciences, gabriell.sanchez.r@gmail.com, ORCID: 0009-0009-1061-4392

Abstract: The Israeli-Palestinian conflict, one of the most protracted and complex disputes in contemporary history, entered a new and unprecedented phase following the events of October 7, 2023. The Hamas attacks against southern Israel —resulting in over 1,200 deaths and the taking of hundreds of hostages—triggered a large-scale Israeli military campaign on Gaza, including a total siege, massive bombardments, and ground operations. This escalation produced a humanitarian catastrophe, with tens of thousands of civilian casualties, the collapse of essential services, and widespread displacement. This article examines the legal qualification of Israel’s actions in Gaza under international law. It first provides a conceptual and normative framework of the crime of genocide, from its formulation by Raphael Lemkin to its codification in the 1948 Genocide Convention and subsequent international jurisprudence. The analysis then addresses the humanitarian situation in Gaza, drawing on United Nations reports and human rights organizations. Finally, it evaluates whether Israel’s conduct amounts to war crimes, crimes against humanity, or genocide, paying particular attention to the requirement of *dolus specialis*. The article concludes that, even in the absence of a definitive legal determination of genocide, the documented violations clearly constitute war crimes and crimes against humanity. These findings underscore the urgent responsibility of the international community to act, revealing the limitations of the global legal order in preventing and responding to mass atrocities.

Keywords: Crimes against Humanity, Genocide, International Criminal Court, International Law; Israel–Palestinian Conflict.

Introduction

The Israeli–Palestinian conflict constitutes one of the most complex in contemporary history, rooted in the British Mandate of Palestine and the creation of the State of Israel in 1948. Since then, this conflict has been marked by wars, occupations, and uprisings, shaping a persistent cycle of violence driven by territorial, identity, and human rights disputes. Within this framework, the Gaza Strip—a densely populated enclave subjected to blockade and chronic humanitarian crisis—has become the current epicenter of armed confrontations.

The latest escalation began on October 7, 2023, when a Hamas attack on southern Israel caused more than 1,200 deaths and the capture of hostages, triggering a large-scale Israeli offensive. The total siege imposed on Gaza, accompanied by massive bombardments and ground operations, gave rise to an unprecedented humanitarian emergency, with

tens of thousands of civilian casualties and large-scale forced displacement.

The gravity of the crisis, acknowledged by the United Nations and multiple international bodies, has sparked one of the most contentious debates in contemporary international law: whether Israel's actions constitute war crimes, crimes against humanity, or reach the legal threshold of genocide. This question guides the structure of the present study. In this respect, the first chapter outlines the conceptual and normative framework of genocide; the second examines the situation in Gaza following the 2023 escalation; and the third assesses Israel's actions under international law and existing jurisprudence.

1. International Legal Framework on Genocide and Crimes Against Humanity

1.1. Definition of Genocide, Elements and the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (1948)

The term genocide was coined by jurist Raphael Lemkin in his work *"Axis Rule in Occupied Europe"* (1944), drawing from the Greek root *genos* (race, tribe, or group) and the Latin suffix *-cide* (to kill). He defined it as the destruction of a nation or an ethnic group. The concept is not limited to the immediate extermination through mass killings; rather, it encompasses a coordinated plan of actions aimed at disintegrating the essential foundations of a group: its political and social institutions, culture, language, religion, national identity, and economic existence, as well as the security, freedom, health, dignity, and even the lives of its members. (Lemkin, 2014, p. 79)

Subsequently, in 1948, the *"Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide"* (hereinafter the

Genocide Convention) was adopted and entered into force in 1951. It defined genocide as any act committed with the specific intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial, or religious group. Such acts include the killing of members of the group, the infliction of serious physical or psychological harm, the deliberate imposition of living conditions aimed at causing the group's physical destruction, the implementation of measures intended to prevent births within the group, and the forcible transfer of children to another group. (United Nations, 1951, p. 281) The Genocide Convention, ratified by 153 States, criminalizes not only genocide but also related acts such as conspiracy and incitement, denying immunity to any perpetrators. Though conceived as a universal pledge of "*never again*," its effectiveness was questioned after Rwanda and Srebrenica. Its enforcement mechanism was later reinforced through the Rome Statute (1998) and the establishment of the International Criminal Court in 2002. (Martin, 2024)

1.2. The Rome Statute, the International Criminal Court (1998) and Crimes Against Humanity

The Nuremberg Trials and the Genocide Convention laid the foundations of International Criminal Law (ICL), but the establishment of a permanent tribunal was only achieved with the adoption of the Rome Statute in 1998. This statute created the International Criminal Court (ICC) as the first permanent institution mandated to prosecute the most serious crimes of international concern. It was adopted by 120 States, although opposed by countries such as the United States, Israel, China, and Russia, which remain outside the ICC to this day. (Sampson, 2024; Vigorito, 2002, p. 93)

Article 6 of the Rome Statute adopted the definition of genocide from the 1948 Convention, reaffirming the obliga-

tion to prevent and punish the total or partial destruction of protected groups. Article 7 codified crimes against humanity as widespread or systematic acts directed against the civilian population, while Article 8 defined war crimes, including killings, torture, hostage-taking, attacks against civilians, and the use of prohibited weapons. In this way, the Statute consolidated within a single legal instrument a modern codification of international crimes and laid the foundations for a permanent system of international criminal justice. (Rome Statute of the International Criminal Court, 2021, pp. 3–11)

The jurisdiction of the ICC is triggered either through States' accession to the Rome Statute or by referral from the UN Security Council. In the Israeli–Palestinian context, Israel is not a party to the Statute, whereas Palestine has been a State Party since 2015. This accession enabled the Office of the Prosecutor of the ICC to exercise jurisdiction over crimes committed on Palestinian territory. Accordingly, since 2021 a formal investigation has been underway into the Situation in Palestine, focusing on alleged war crimes and crimes against humanity attributed to both Israeli forces and Palestinian armed groups in Gaza and the West Bank, at least since 2014.

1.3. Determination of a Crime of Genocide

The determination of genocide in international law is primarily governed by the Genocide Convention (1948) and Article 6 of the Rome Statute. These instruments establish two fundamental elements for the crime: “*Actus Reus*” (the material acts) and “*Mens Rea*” (the guilty intent), the latter being the “*Dolus Specialis*” or specific intent, which distinguishes genocide from other international crimes.

The “*Actus Reus*” consists of the commission of at least one of the acts enumerated in the Convention, such as the killing of members of a group, causing serious bodily or mental

harm, or deliberately inflicting conditions of life calculated to bring about the group's physical destruction in whole or in part, all directed against a protected group (national, ethnic, racial, or religious).

The key element of genocide is the "*Dolus Specialis*", defined by the ICJ as the specific intent to destroy, in whole or in part, a protected group "*As such*," that is, on account of its inherent characteristics, beyond any military or political objectives. This intent need not be expressed explicitly; it may be inferred from a pattern of conduct, such as dehumanizing public statements, systematic policies, the scale of atrocities, or the absence of reasonable alternative explanations. (Barigye Yvonne et al., 2025; United Nations, 1951)

In conclusion, the determination of genocide requires proving both the *actus reus* (material acts such as killings or destructive conditions) and the "*Mens Rea*", specifically the "*Dolus Specialis*", an explicit or inferred intent to destroy, in whole or in part, a protected group on the basis of its inherent characteristics. This standard, upheld by the ICJ, is both rigorous and complex, as it demands a holistic analysis of patterns of conduct, statements, and contextual factors.

2. Recent Overview on the Conflict in Gaza and Legal Assessment of Israel's Actions in Gaza.

2.1. Major military operations since October 7, 2023

The ongoing conflict in Gaza, which began on October 7, 2023, has unfolded through various operational phases. Its trigger was the offensive launched by Hamas militias from the Gaza Strip, in which Hamas fighters stormed several Israeli communities near the border, killing approximately 1,200 people—mostly civilians—and taking more than 200 Israeli and foreign nationals' hostage. (Al-Mughrabi & Farge, 2025). In response, the Israeli government declared a state of

war and launched a large-scale military counteroffensive on Gaza, imposing a “complete siege” and initiating a series of daily airstrikes. Tens of thousands of troops were also deployed around the enclave, and following intense bombardments, a ground invasion was launched in late October 2023, with the advance concentrated primarily in the northern part of the Strip. (Fabian, 2023).

Since then, Israel’s campaign has relied heavily on artillery and airstrikes in densely populated areas, leveling entire neighborhoods—including residential, commercial, and UN facilities—and causing widespread civilian destruction and casualties. While justified by Israeli authorities as a response to Hamas’s use of “human shields,” the tangible outcome has been massive harm to non-combatants and essential infrastructure. (Arteaga, 2023). Since early 2024, Israel’s military operations have produced unprecedented destruction and civilian suffering, marked by siege tactics, starvation, and the devastation of essential infrastructure. By August 2025, Gaza is facing a severe humanitarian crisis, as reflected in the high casualty figures and collapse of basic services detailed in the following Table:

Table 1. Key Indicators of the Humanitarian Crisis in Gaza (August 2025)

Indicator	Figure
Palestinian Deaths since 07 Oct 2023	61,158
Palestinian Injured since 07 Oct 2023	151,442
Children under 5 with acute malnutrition (July 2025)	11,877 Children
Documented deaths from malnutrition (as of 6 August 2025)	193 (96 children)
Percentage of farmland damaged	%86
Availability of undamaged agricultural land	1.5%
Structures affected in Gaza	192,812
School damaged or destroyed	518 de 564 (91.8%)
Deaths while attempting to access food (27-06 Aug 2025)	1,655
Patients requiring medical evacuation	14,800+ persons
Humanitarian workers killed in Gaza	508

Source: United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2025, August 6).

These facts, supported by recent humanitarian indicators, constitute the factual and quantitative basis for the legal assessment of the situation.

2.2. Legal Assessment of Israel's Actions in Gaza

2.2.1. Attacks on Civilians, Protected Property, and Humanitarian Principles

Recent events in Gaza have raised serious concerns of violations of international law, particularly IHL. Despite the prohibitions in the Rome Statute and the 1949 Geneva Conventions against attacks on civilians and civilian objects, multiple incidents since 2023 suggest potential breaches. Table 2. highlights representative examples and their possible qualification under IHL and the Rome Statute.

Table 2. Documented Conduct, Examples, and Violated Rules

Reported Conduct	Documented Example	Violated Norm
Intentional or indiscriminate attacks against civilians	Bombing of the Al-Fakhura School (UNRWA), which was sheltering displaced persons in Jabalia, 2023. ¹	Arts. 51 and 57 of Additional Protocol I; Art. 8(2)(b)(i)–(ii) of the Rome Statute
Disproportionate destruction of civilian infrastructure	Attack on Al-Ahli Hospital, April 2025. ²	Arts. 18 and 19 of the Fourth Geneva Convention; Art. 8(2)(b)(ix) of the Rome Statute
Use of prohibited weapons in urban areas	Allegations of the use of white phosphorus in densely populated areas (Human Rights Watch, 2024)	Convention on Certain Conventional Weapons, Protocol III; Art. 8(2)(b)(xviii) of the Rome Statute
Collective punishment and deprivation of essential goods	Total blockade of water, food, electricity, and fuel since October 2023 (Human Rights Watch, 2024)	Art. 33 of the Fourth Geneva Convention; Art. 54 of Additional Protocol I; Art. 8(2)(b)(xxv) of the Rome Statute

Source: Author's compilation based on United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (2023), United Nations (2025), Human Rights Watch (2024), and the Rome Statute.

¹ UNRWA. (2023, November 19). *The Gaza Strip: UNRWA schools sheltering displaced people constantly hit*. <https://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/gaza-strip-unrwa-schools-sheltering-displaced-people-constantly-hit>

² United Nations. (2025, abril 14). *Israeli attack puts Gaza City hospital out of service*. UN News. <https://news.un.org/en/story/2025/04/1162191>

These incidents have been documented by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), which reported Israeli attacks against hospitals, medical personnel, and journalists, as well as the use of white phosphorus, noting that such acts constitute war crimes and crimes against humanity. (Office of the High Commissioner, 2024)

These crimes have also been described in various reports by Non-Governmental Organizations (NGOs) such as Human Rights Watch (HRW) and Amnesty International (AI). In this regard, HRW (2024), in its recent report, documented the deliberate cutting off water, food, electricity, and fuel, which has affected approximately 2 million civilians since October 2023. This strategy, which generated thirst, famine, and outbreaks of disease, was characterized as a “*calculated policy of deprivation*,” constituting a crime against humanity of extermination and an act of genocide. (Human Rights Watch, 2024)

Amnesty International, in its 2024 report “*You Feel Like You Are Subhuman*”, concluded that Israel engaged in multiple criminal practices, including deliberate killings, serious physical and psychological harm, and the imposition of living conditions intended to destroy the group in whole or in part. The report documents indiscriminate airstrikes, mass forced displacements affecting nearly 90% of Gaza’s population, the destruction of essential infrastructure, and a total siege restricting access to food, water, energy, and humanitarian aid. (Ibid., pp.14-21).

2.2.2. Statements by Israeli Officials

AI also documented the systematic use of racist and dehumanizing language by Israeli authorities, who described the population of Gaza as “*subhuman*” (Ibid., pp. 18–19). These expressions, reproduced and amplified by influential public

figures, became embedded in political, social, and military discourse, constituting a significant indication of the “*Dolus specialis*” (specific intent) required for the crime of genocide. In this context, the following official statements at the outset of the October 2023 offensive illustrate the tone and scope of the discourse adopted by senior Israeli authorities.

Table 3. Key Statements by Senior Israeli Officials (October 2023)

Date	Official	Position	Statement
9 October 2023	Yoav Gallant	Minister of Defence of Israel	He ordered a “ <i>complete siege</i> ” of Gaza City. One the following day, the Minister, speaking to Israeli troops on the Gaza border: “ <i>I have released all restraints . . . You saw what we are fighting against. We are fighting human animals. This is the ISIS of Gaza. This is what we are fighting against . . . Gaza won't return to what it was before. There will be no Hamas. We will eliminate everything.</i> ”
12 October 2023	Isaac Herzog	President of Israel	“ <i>We are working, operating militarily according to rules of international law. Unequivocally. It is an entire nation out there that is responsible. It is not true this rhetoric about civilians not aware, not involved. It is absolutely not true.</i> ”
13 October 2023	Israel Katz	Minister of Energy and Infrastructure of Israel	“ <i>We will fight the terrorist organization Hamas and destroy it. All the civilian population in gaza is ordered to leave immediately. We will win. They will not receive a drop of water or a single battery until they leave the world.</i> ”
28 October 2023	Benjamin Netanyahu	Prime Minister	“ <i>Remember what Amalek³ did to you. We are committed to eradicating this evil from the world. . . Our soldiers have one objective: to destroy the murderous enemy.</i> ” (Ministry of Foreign Affairs of Israel, 2023)

Source: International Court of Justice, Order of 26 January 2024

³ Amalek” refers to a biblical people described as the eternal enemy of Israel in the Torah (Exodus; Deuteronomy 25:17–19; 1 Samuel 15:3). In the Jewish narrative, Amalek attacked the Israelites with cruelty, leading God to command their total destruction, including women, children, and livestock, with the injunction to “wipe out the memory of Amalek.” In the present context, American scholar Omer Bartov (2023) argues that this rhetoric, when invoked amidst the massive bombardments in Gaza, could be interpreted as a signal of genocidal intent, although Israel maintains that it refers exclusively to Hamas. (Bartov, 2023)

It is also necessary to note that such expressions recall the rhetoric employed in other historical genocides (for instance, the depiction of victims as “*cockroaches*” in Rwanda). The systematic dehumanization of a group is often a precursor to genocidal violence, as it lowers moral barriers against mass killing.

2.3. South Africa v. Israel Case. Evidence of Genocidal Intent: Statements, Policies, and Current Situation.

In this context, on December 29, 2023, South Africa filed a lawsuit against Israel before the ICJ, invoking the Court’s jurisdiction under its Statute and Article IX of the Genocide Convention.. (Lora, 2024, p. 175)

South Africa argues that the military operations carried out by Israel in Gaza—including aerial bombardments, the blockade of humanitarian assistance, and attacks against civilians—constitute conduct aimed at the destruction, in whole or in part, of the Palestinian group. In its view, such acts fall within the definition established by the Genocide Convention. Accordingly, it requests the ICJ to declare Israel’s international responsibility, both for the commission of these acts and for its failure to comply with the obligation to prevent them. (European Center for Constitutional and Human Rights, 2025, p. 1)

For its part, Israel has rejected the allegations, maintaining that its operations constitute legitimate military actions in response to threats originating from Gaza. The Jewish State grounds its position in the right of self-defense and asserts that its conduct is consistent with the rules of IHL. Nevertheless, Francesca Albanese, the UN Special Rapporteur on the situation of human rights in the Palestinian territories, has challenged this argument, noting that the invocation of IHL operates as a “*humanitarian camouflage*” intended to conceal a possible genocidal intent. (Ibid., pp. 1-2)

2.3.1. Decisions adopted by the ICJ in the case of South Africa v. Israel

Although the Court has not yet delivered its final judgment—which will likely take several years—it has thus far issued three orders on provisional measures, aimed at urgently safeguarding the rights whose protection is sought in the merits of the case.

i. First Order, 26 January 2024: The ICJ preliminarily concluded that the situation in Gaza was urgent and presented a “*real and imminent risk*” of possible violations of the Genocide Convention. Accordingly, it ordered Israel to take measures to prevent prohibited acts and to ensure that its armed forces did not commit them. It further directed Israel to prevent and punish possible incitement to genocide and to guarantee the delivery of humanitarian assistance to the population of Gaza. (Ibid., p.2) ⁴

ii. Second Order, 28 March 2024: The Court reaffirmed the measures indicated in its previous order and added new obligations, including the duty to “*ensure, without delay*” the unhindered access of humanitarian assistance to Gaza, inter alia through the opening of additional land crossings, and to guarantee that its armed forces did not infringe upon the rights of Palestinians protected under the Convention. (Ibid.)

iii. Third Order, 24 May 2024: The ICJ noted a drastic deterioration of the humanitarian situation in Gaza, characterizing it as “*catastrophic*.” It reiterated the obligations previously imposed and directed Israel to immediately suspend its

---

⁴ For the full texts, see the ICJ’s orders in the case Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide in the Gaza Strip (South Africa v. Israel):

- **Order of 26 January 2024:** *Request for the indication of provisional measures*. Available in: ICJ, 26 enero 2024
- **Order of 28 March 2024:** *Request for the modification of the order indicating provisional measures of 26 January 2024*. Available in: ICJ, 28 marzo 2024
- **Order of 24 May 2024:** *Request for the modification of the order of 28 March 2024*. Available in: ICJ, 24 mayo 2024

military offensive and any other acts that could constitute genocide against the Palestinian population; to keep the Rafah crossing open in order to allow the delivery of humanitarian assistance; and to guarantee access to the Gaza Strip for UN investigative mechanisms, fact-finding missions, and commissions of inquiry. (Ibid.)

More than a year after the ICJ issued its latest order, Israel has failed to comply with the measures imposed, instead intensifying its attacks on Gaza and extending its operations to the West Bank, including East Jerusalem. At the international level, calls continue for Israel to immediately implement all of the provisional measures ordered by the Court.

In addition to the ICJ's provisional measures, the UN Human Rights Council established in 2021 the Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and Israel with a standing mandate to document violations of International human rights law (IHRL) and International Humanitarian Law (IHL) and to examine structural causes of the conflict. In April 2024, its mandate was expanded to cover settler violence and arms transfers to Israel. In this regard, the Commission's reports, presented to both the Human Rights Council and the General Assembly, provide significant evidentiary material that may complement the ICJ's assessment of possible genocide. (Human Rights Council of United Nations, 2025)

2.4. From Provisional Measures to the Examination of “Mens Rea” in Genocide

The legal qualification of genocide requires proof of both *actus reus*—material acts such as killings, serious harm, or conditions of life designed to destroy a group—and *dolus specialis*, the specific intent to eliminate, in whole or in part, a protected group. In the case of Gaza, this relates to the Palestinian population as a substantial part of the national group. What

distinguishes genocide from other international crimes is precisely this intent, which must be demonstrated through direct or indirect evidence at a very high threshold, as reaffirmed by the ICJ in *Bosnia v. Serbia* (2007). (Forlati, 2013, p. 195)

In this regard, it is essential to note that on 16 September 2025, the UN Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem, and Israel concluded that Israeli authorities and security forces had committed four of the five genocidal acts defined under the 1948 Convention—killings, causing serious bodily and mental harm, deliberately inflicting conditions of life calculated to destroy the group, and imposing measures intended to prevent births. Drawing on both conduct and official statements, the Commission determined that genocidal intent was “*the only reasonable inference*,” applying the standard developed by the ICJ in *Bosnia v. Serbia*. It attributed direct responsibility to the State of Israel and specifically identified President Isaac Herzog, Prime Minister Benjamin Netanyahu, and former Defense Minister Yoav Gallant as responsible for incitement to “*genocide*”⁵. (Office of the High Commissioner of the Human Rights, 2025)

Nevertheless, in a preliminary view, Israel frames its objectives as military—focused on neutralizing Hamas—rather than an explicit plan to exterminate Palestinians. Yet international organizations such as AI and HR classify its actions as genocide. The academic debate, particularly in Germany, is divided: some jurists argue that the scale and systematic nature of the violence indicate genocidal intent, while others contend that the high threshold of the “*only reasonable inference*” has not been met, suggesting alternative explanations

---

⁵ The following link provides access to the 72 page report presented by the UN Independent International Commission, which records alleged violations of international human rights law (IHRL) and international humanitarian law (IHL) since October 2023 and concludes that Israel has committed four of the five genocidal acts defined under the 1948 Convention. Link: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/hrcouncil/sessions-regular/session60/advance-version/a-hrc-60-crp-3.pdf>

like military reprisal or forced displacement.(Kring & Kolter, 2025)

The ICJ case *South Africa v. Israel* is legally significant as the first time a State founded in the aftermath of the Holocaust faces a formal genocide accusation. While the Court has not ruled on the matter, it found the claim plausible and stressed the need to prevent irreparable harm. The proceedings will hinge on whether Israel's actions are limited to war crimes or reveal an intent to annihilate the Palestinian population as a protected group.

Conclusion

The analysis demonstrates that Israel's military operations in Gaza since 2023 constitute grave breaches of International Humanitarian Law and International Human Rights law, amounting to war crimes and crimes against humanity. Documented practices include indiscriminate attacks on civilians, starvation as a method of warfare, destruction of civilian infrastructure, and the use of white phosphorus.

With respect to genocide, mounting factual and contextual evidence—ranging from deliberate harm and inhumane living conditions to official statements by Israeli leaders—reinforces the plausibility of genocidal intent. While establishing “*Dolus Specialis*” remains a high legal threshold, the cumulative weight of conduct and rhetoric suggests that Israel's actions may extend beyond military reprisals and into the realm of group destruction.

Even absent a definitive finding of genocide, the scale and systematic nature of the crimes already trigger obligations under international law, including the Responsibility to Protect and universal jurisdiction. Yet the international community has largely failed to act, undermining both humanitarian principles and the credibility of the post-1945 international order. (Akram, 2024)

References

- Akram, S. M. (2024, January 22). *Los fracasos de la ONU en el conflicto Israel-Palestina*. Open Global Rights. <https://www.openglobalrights.org/failures-un-israel-palestine-conflict/?lang=Spanish#:~:text=Israel%20lanz%C3%B3%20inmediatamente%20un%20ataque,la%20definici%C3%B3n%20del%20derecho%20internacional>
- Al-Mughrabi, N., & Farge, E. (2025, July 29). *How many Palestinians has Israel's Gaza offensive killed?* Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/how-many-palestinians-has-israels-gaza-offensive-killed-2025-03-24/>
- Arteaga, F. (2023, November 21). *La guerra en Gaza: operaciones militares y daños colaterales*. Real Instituto Elcano. <https://www.realinstitutoelcano.org/analisis/la-guerra-en-gaza-operaciones-militares-y-danos-colaterales/>
- Barigye Yvonne, N., Hendrickse, M., & Todeschini, V. (2025, May 26). *Genocidal Intent in Armed Conflict: Unpacking the ICJ's "Only Reasonable Inference" Standard*. Opinio Juris. <https://opiniojuris.org/2025/05/26/genocidal-intent-in-armed-conflict-unpacking-the-icjs-only-reasonable-inference-standard/>
- Bartov, O. (2023, November 10). *What I Believe as a Historian of Genocide*. The New York Times. <https://www.nytimes.com/2023/11/10/opinion/israel-gaza-genocide-war.html>
- European Center for Constitutional and Human Rights. (2025, July). *The Ongoing genocide in Gaza: Q&A on the Law and Recent Developments*. European Center for Constitutional and Human Rights (ECCHR). https://www.ecchr.eu/fileadmin/Q_As/ECCHR_Q_A_Gaza_and_Genocide_20241210.pdf
- Fabian, E. (2023, October 9). *Defense minister announces 'complete siege' of Gaza: No power, food or fuel*. The Times of Israel. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/defense-minister-announces-complete-siege-of-gaza-no-power-food-or-fuel/
- Forlati, S. (2013). *The Legal Obligation to Prevent Genocide: Bosnia V Serbia and Beyond*. XXXI *Polish Yearbook of International Law*, Vol.31, 189–205. <https://ssrn.com/abstract=2218613>
- Human Rights Council of United Nations. (2025). *The Independent International Commission of Inquiry on the Occupied Palestinian*

- Territory, including East Jerusalem, and Israel.* <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/co-israel/index>
- Human Rights Watch. (2024, December 19). *Israel's Crime of Extermination, Acts of Genocide in Gaza.* <https://www.hrw.org/news/2024/12/19/israels-crime-extermination-acts-genocide-gaza>
- Kring, F., & Kolter, M. (2025, August 15). *Is Israel Committing Genocide in the Gaza Strip?* Legal Tribune Online. <https://www.lto.de/recht/hintergruende/h/gaza-is-israel-committing-genocide-assessments-international-law-experts>
- Lemkin, R. (2014). *Axis rule in occupied Europe: Laws of occupation, analysis of government, proposals for redress.* The Lawbook Exchange, Ltd.
- Lora, M. L. A. (2024). El formalismo del Derecho Internacional frente a su humanización: Sudáfrica contra Israel ante la Corte Internacional de Justicia en el caso relativo a la aplicación de la convención para la prevención y sanción del crimen de genocidio en la franja de Gaza. *Revista Electrónica de Estudios Internacionales (REEI)*, 47, 7.
- Martin, V. (2024, January 11). *¿Qué es la Convención sobre el Genocidio?* Oficina de Las Naciones Unidas En Ginebra. <https://www.un-geneva.org/es/news-media/news/2024/01/89309/que-es-la-convencion-sobre-el-genocidio#:~:text=Conocida%20tambi%C3%A9n%20como%20la%20Convenci%C3%B3n,el%20de%20Srebrenica%20en%201995>
- Ministry of Foreign Affairs of Israel. (2023, October 28). *Statement by PM Netanyahu.* <https://www.gov.il/en/pages/statement-by-pm-netanyahu-28-oct-2023>
- Office of the High Commissioner of the Human Rights. (2025). *Israel has committed genocide in the Gaza Strip, UN Commission finds.* <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2025/09/israel-has-committed-genocide-gaza-strip-un-commission-finds>
- Office of the High Commissioner, U. N. H. R. (2024, December 31). *Attacks on hospitals during the escalation of hostilities in Gaza.* United Nations Human Rights.

- Rome Statute of the International Criminal Court.* (2021). International Criminal Court. <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/2024-05/Rome-Statute-eng.pdf>
- Sampson, E. (2024, November 22). *Por qué algunos países no se unen a la Corte Penal Internacional.* The New York Times. <https://www.nytimes.com/es/2024/11/22/espanol/mundo/corte-penal-internacional-paises.html>
- United Nations. (1951). *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 9 December 1948.* <https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%2078/volume-78-i-1021-english.pdf>
- Vigorito, R. (2002). The Evolution and Establishment of the International Criminal Court (ICC): A Selected Annotated Bibliography of Secondary Sources. *International Journal of Legal Information*, 30(1), 92–162. <https://doi.org/DOI: 10.1017/S0731126500009719>

Gazze’de Modern Soykırım: Hukuk, Din ve Felsefenin Kesişimi Üzerine Onur ve Adaletin Çok Disiplinli İncelemesi

Rita R. Y. EID*

Özet: Bu çalışma, Gazze krizini uluslararası hukuk, İslam düşüncesi ve varoluşsal felsefe bağlamında modern çağın en ciddi insan hakları trajedilerinden biri olarak ele almaktadır. Hukuki çerçeveler, İslami kaynaklar ve insan hakları raporları kullanılarak krizinin hukuki, etik ve felsefi boyutları incelenmiştir.

Araştırma dört temel soruya odaklanmaktadır: (1) Gazze’deki ihlaller uluslararası insancıl hukuk açısından nasıl sınıflandırılabilir? (2) İslam düşüncesi direnişe hangi etik ve manevi temelleri sağlar? (3) Varoluşsal felsefe direnişi bireysel ve toplumsal açıdan nasıl yorumlar? (4) Gazze’de insan onuruna dayalı adalet hukuki ve felsefi olarak nasıl savunulabilir?

Bulgular, abluka, sivillere yönelik saldırılar ve temel hizmetlerin engellenmesinin ciddi ihlaller teşkil ettiğini ve bunların savaş suçu veya soykırım boyutuna ulaşabileceğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda uzun vadeli psikososyal travmalara yol açmakta ve kültürel hafızayı tehdit etmektedir. İslami öğretiler ahlaki dayanıklılığı desteklerken, varoluşsal felsefe direnişi varlığın korunması mücadelesi olarak çerçevlendirmektedir.

Sonuç olarak, Gazze karmaşık bir etik, hukuki ve varoluşsal meydan okumayı temsil etmekte ve insan onurunu korumak ile sürdürülebilir adaleti sağlamak için bütüncül yaklaşımlar gerektirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Soykırım, Hukuk, Din, Felsefe.

Abstract: This study explores the Gaza crisis as one of the most pressing modern humanitarian disasters, drawing on perspectives from international humanitarian law, Islamic thought, and existential philosophy. It asks four central questions: (1) How can the violations in Gaza be understood within the framework of international humanitarian law? (2) What moral and spiritual foundations does Islamic thought provide for resistance? (3) How does existential philosophy in-

* Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Felsefe ve Din Bilimleri Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, rita.rad.eid@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7320-1132>

terpret resistance on both individual and communal levels? (4) What legal and philosophical arguments support a justice grounded in human dignity for Gaza?

The findings indicate that the blockade, deliberate targeting of civilians, and denial of essential services constitute serious violations that may amount to war crimes, crimes against humanity, or even genocide. These practices cause lasting psycho-social harm, weaken cultural memory, and endanger the continuity of social structures. Islamic ethics offers guidance on resilience and resistance through its focus on justice, patience, and collective responsibility. From an existential perspective, resistance is seen as the struggle for the survival of both individual and communal existence, underscoring the ethical and ontological weight of human action in extreme circumstances.

This study highlights the importance of a multidisciplinary approach that brings together legal, religious, and philosophical perspectives in order to reach a more comprehensive understanding of the Gaza conflict.

Keywords: Gaza, Genocide, Law, Religion, Philosophy.

Giriş

Yirmi yüzyılın en yıkıcı ve kapsamlı insani trajedilerinden biri, günümüzde Gazze’de devam etmektedir. Süregelen abluka, işgal ve askeri operasyonlar, bölgeyi insan hakları ihlallerinin yoğunlaştığı bir alan hâline getirmiştir. Bu durum yalnızca yerel bir kriz değildir. Aynı zamanda uluslararası toplumun etik, hukuki ve felsefi sınırlarını zorlayan çok katmanlı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Gazze bugün, insan onurunun ve temel hakların sınındığı küresel bir sembol niteliği taşımaktadır (United Nations Human Rights Office, 2025).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi’nin 2021 raporu, sivil altyapıya yönelik saldırılar sonucunda binlerce kişinin temel haklardan mahrum kaldığını göstermektedir (United Nations Human Rights Council, 2021). Bu tablo, Gazze krizini bölgesel bir mesele olmaktan çıkarıp evrensel bir insanlık sorunu hâline getirmektedir.

Mevcut akademik çalışmalar çoğunlukla hukuki veya siyasi boyutlara odaklanmaktadır. Oysa bu araştırma, Gazze krizini bireylerin kimlik, inanç ve değerlerine yönelik sistematik bir tehdit olarak ele alarak literatürdeki boşluğu dol-

durmayı amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, Gazze krizinin çok boyutlu doğasını anlamak ve literatürdeki eksik perspektifleri tamamlamak açısından kritik bir öneme sahiptir.

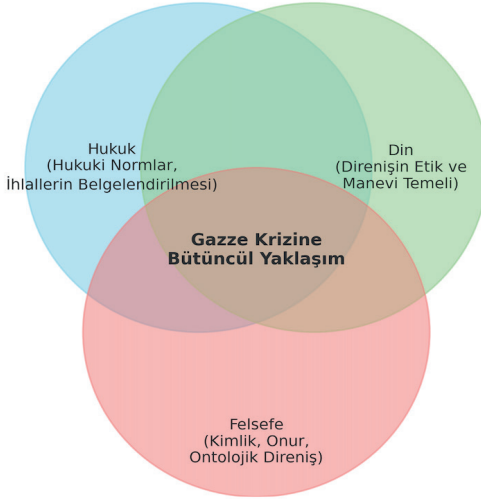
Problem Tanımı ve Araştırma Soruları

Bu araştırmanın amacı, Gazze'deki insan hakları ihlallerini uluslararası hukuk, İslam düşüncesi ve varoluşsal felsefe perspektiflerinden değerlendirmektir. Bu sorulara yanıt aramak hem akademik literatüre katkı sağlayacak hem de insan hakları bağlamında pratik çözüm önerilerine ışık tutacaktır. Bu çerçevede araştırma soruları şunlardır:

1. Gazze'deki ihlaller, uluslararası insancıl hukuk açısından nasıl sınıflandırılabilir?
2. İslam düşüncesi, direnişe hangi etik ve manevi temelleri kazandırır?
3. Varoluşsal felsefe, direnişi bireysel ve toplumsal açıdan nasıl anlamlandırır?
4. Gazze örneğinde insan onuruna dayalı adalet, hukuki, dini ve felsefi boyutlarda nasıl savunulabilir?

Disiplinlerarası yaklaşım, Gazze krizinin hukuki, dini ve ontolojik boyutlarını bütüncül bir bakış açısıyla ele alma imkânı sunmaktadır (Şekil 1.).

Şekil 1. Disiplinlerarası Yaklaşımın Kesişimi: Hukuk – Din – Felsefe

Kaynak: Yazara aittir.

Şekil 1.'de görüldüğü üzere, hukuk, din ve felsefe disiplinleri dairesel bir şemada gösterilmiştir. Kesişim alanında ise “Gazze Krizine Bütüncül Yaklaşım” kavramı yer almakta olup, bu kriz üzerinde disiplinlerarası bir analiz yapılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Gazze krizine ilişkin mevcut çalışmalar genellikle hukuki veya siyasi boyutlara odaklanırken, ahlaki, dini ve varoluşsal boyutlar yeterince ele alınmamaktadır. Bu araştırma, hukuk, din ve felsefenin kesişiminde geliştirdiği disiplinlerarası çerçeve ile literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Çalışmanın önemi üç boyutta özetlenebilir:

- Disiplinlerarası analiz: Hukuki, dini ve felsefi boyutları bütüncül olarak inceleyerek bilimsel katkı sağlar.
- Politika ve sivil toplum: İnsan hakları örgütleri ve politika yapıcılar için krizin çok boyutlu doğasını anlamaya yardımcı olur.

- c) Evrensel perspektif: Benzer insani krizlerde insan onuru ve kolektif kimliğin korunmasına dair evrensel tartışmalara ışık tutar.

1. Literatür ve Kuramsal Çerçeve

Gazze'deki insani kriz, literatürde uluslararası hukuk, dinî perspektifler, felsefî yaklaşımlar ve karşılaştırmalı vaka çalışmaları ekseninde ele alınmaktadır (Cassese, 2005; Dinstein, 2016; UNHRC, 2021). Bu eksenler, krizin çok boyutlu doğasını ortaya koymaktadır. Ancak mevcut çalışmalar genellikle hukuki sınıflandırmalar ve siyasi analizlerle sınırlı kalmakta, dinî motivasyon, kolektif dayanışma, kimlik inşası ve varoluşsal boyutlar yeterince derinleştirilmemektedir (Abu-Nimer, 2003; Dorff, 2002; Gutierrez, 1973). Bu araştırma, söz konusu boşluğu disiplinlerarası bir yaklaşım ile doldurmayı amaçlamaktadır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmada kullanılan temel kavramlar şunlardır:

- **Soykırım:** BM Soykırım Sözleşmesi'ne göre, bir grubun kısmen veya tamamen yok edilmesini amaçlayan sistematik eylemler. Gazze'de sivillere yönelik saldırılar, zorunlu göç ve aç bırakma politikaları bu kapsamda değerlendirilir (Schabas, 2009; Amnesty International, 2024; Human Rights Watch, 2024a).
- **Ontolojik Direniş:** Toplulukların kimlik, değer ve varoluşlarını koruma çabası. Gazze'de direniş, siyasi olmanın ötesinde kimlik ve onuru korumaya yönelik bir varoluş mücadelesidir (Sartre, 2007; Fanon, 2004; Öztürk, 2021; Said, 2023).
- **İnsan Onuru:** Her bireyin doğuştan sahip olduğu evrensel değer. Eğitim, sağlık ve ibadet mekânlarına yönelik

saldırıları, insan onurunun sistematik ihlali olarak görülmektedir (United Nations, 1948; Barak, 2015; B'Tselem, 2020).

- **Kolektif Hafıza:** Toplumların ortak tarihsel deneyimlerinden beslenen bilinç. Gazze'de yaşanan travmalar, kolektif hafızayı güçlendirerek direniş ve dayanışmayı destekler (Assmann, 2011; PMHN, 2023; UNICEF, 2023).

1.2. Uluslararası Hukuk Literatürü

Kavramsal çerçeve tanımlandıktan sonra, literatürdeki hukuki perspektifler detaylı olarak incelenmektedir. Uluslararası hukuk yazını, Gazze'deki ihlalleri uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası ceza hukuku çerçevesinde ele almaktadır (Cassese, 2005; Schabas, 2009).

- Ayrım, orantılılık ve sivillerin korunması ilkelerinin sistematik biçimde ihlal edildiği vurgulanmaktadır.
- 1948 Soykırım Sözleşmesi ve Roma Statüsü, bu uygulamaları savaş ve insanlığa karşı suçlar kapsamında değerlendirmektedir (Dinstein, 2016; United Nations, 1948; Schabas, 2017).

Literatür normatif ihlalleri belgelemekte güçlü olsa da uzun vadeli psikososyal etkiler ve kolektif kimlik üzerindeki yansımalar yeterince analiz edilmemektedir.

1.3. Dini Perspektifler

İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik literatürü, sivillerin korunması ve adaletin sağlanması konularında ortak değerler ortaya koymaktadır (El Fadl, 2001; Rahman, 2009; Gutierrez, 1973; Barak, 2015; Klein, 2016).

- Gazze'de sivillerin ölümü ve ibadet mekânlarının hedef alınması, bu değerlerle çelişmektedir.

- Mevcut literatür çoğunlukla normatif bir çerçevede kalmakta, dinin kolektif dayanışmayı ve kimlik inşasını destekleyen boyutları sınırlı biçimde ele alınmaktadır.

1.4. Felsefi Yaklaşımlar

Felsefi literatür, Gazze'deki direnişi etik ve ontolojik bir mücadele olarak değerlendirir (Sartre, 2007; Fanon, 2004; Arendt, 1973).

- Levinas etik sorumluluğu; Butler ise yaralanabilirlik perspektifiyle ölümlerin görünür kılınmasının önemini vurgular (Levinas, 1991; Butler, 2009).
- Literatürün büyük kısmı teorik düzeyde kalmakta ve saha verileriyle sınırlı ilişki kurmaktadır.

2. Yöntem ve Araştırma Tasarımı

Literatür bölümünde Gazze krizine ilişkin mevcut çalışmaların sınırlılıkları ve boşlukları belirlenmiştir. Bu bölümde, söz konusu boşlukları ele almak amacıyla kullanılan araştırma deseni, veri toplama yöntemleri ve analiz süreci ayrıntılı biçimde açıklanacaktır. Bu yaklaşım, çalışmanın bilimsel geçerliliği ve güvenilirliğini sağlamaktadır.

2.1. Araştırma Deseni ve Yöntemsel Yaklaşım

Gazze'de güvenilir nicel verilerin sınırlı ve çoğunlukla taraflı aktörlerce üretildiği göz önüne alınarak, bu çalışma nitel araştırma deseni ile yürütülmüştür. Sayısal veriler krizin çok boyutlu doğasını tam olarak yansıtamadığı için, insan hakları ihlallerinin hukuki, insani, dini ve felsefi boyutlarını incelemek mümkün kılan nitel yaklaşım tercih edilmiştir.

Araştırmada belgesel analiz yöntemi uygulanmış; 2007–2025 yılları arasında yayımlanmış yaklaşık 120 belge sistematik olarak incelenmiştir. Bu belgeler arasında BM raporları,

HRW ve Amnesty International raporları, UNICEF ve WHO verileri ile akademik ve klasik İslami/felsefi kaynaklar yer almaktadır. Kaynak seçimi sırasında bilimsel güvenilirlik, uluslararası hukukla uyumluluk ve farklı disiplinleri temsil etme ölçütleri gözetilmiştir.

Veriler, içerik ve tematik analiz teknikleriyle değerlendirilmiş; belgelerin sistematik toplanması, ana temaların belirlenmesi, triangülasyon yöntemi ile karşılaştırma ve bulguların çok boyutlu yorumlanması dört adımlı süreçle gerçekleştirilmiştir. Kodlama NVivo 12 ile yapılmış; 236 veri birimi 14 ana tema ve 42 alt koda ayrılmıştır. Kodların tutarlılığı tematik matris ve bağımsız tekrar kodlamalarla test edilmiştir. Bu yaklaşım, disiplinlerarası verilerin güvenilir ve karşılaştırmalı olarak bütünleştirilmesini sağlamaktadır.

2.2. Veri Kaynakları ve Seçim Kriterleri

Çalışmada başlıca veri kaynakları şunlardır:

1. Uluslararası insan hakları örgütleri raporları: HRW, Amnesty International, B'Tselem.
2. Birleşmiş Milletler belgeleri: UN Human Rights Council raporları, UN Genel Kurul kararları, OHCHR dokümanları.
3. Akademik yayınlar: Gazze, uluslararası hukuk, insan hakları ve felsefe literatürü.
4. İslami metinler: Kur'an, hadisler ve klasik fıkıh eserleri.
5. Felsefi eserler ve saha raporları: Sartre, Fanon, Levinas gibi düşünürlerin metinleri ile MSF ve UNICEF raporları.

Kaynak seçimi, erişilebilirlik, doğrulanabilirlik, bilimsel güvenilirlik ve uluslararası hukukla uyumluluk kriterlerine göre yapılmıştır. Devlet kurumlarının verileri ise sınırlı erişim ve politik yanlılık riski nedeniyle temel kaynak olarak kullanılmamıştır (Yin, 2014).

2.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Etik Yaklaşım

Bu çalışma, Gazze'deki saha koşulları nedeniyle birincil verilere ulaşamamış ve büyük ölçüde ikincil kaynaklara dayandırılmıştır. Güncel ve yerel verilerin sınırlılığı önemli bir kısıt olarak değerlendirilmiş, bu durum farklı kaynakların triangülasyon yöntemiyle karşılaştırılması ile dengelenmiştir.

Araştırma sürecinde akademik dürüstlük, tarafsızlık, insan haklarına saygı ve doğru atıf ilkeleri gözetilmiş; nesnellik korunmaya özen gösterilmiştir. Bu sınırlılıklara rağmen triangülasyon yöntemi kullanılarak verilerin güvenilirliği ve geçerliliği artırılmıştır. Bulgular, kriz koşullarının değişkenliği nedeniyle ileride güncellenebilir niteliktedir.

Bu yöntemsel yaklaşım, bir sonraki bölümde sunulacak bulguların güvenilir ve disiplinlerarası olarak yorumlanmasına zemin hazırlamaktadır.

3. Bulgular: Gazze'deki İnsan Hakları İhlallerinin Çok Boyutlu Görünümü

Yöntem bölümünde kullanılan veri kaynakları ve analiz süreci ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Bu bölümde elde edilen bulgular, hukuki, dini ve felsefi boyutlarıyla sistematik olarak sunulacaktır. Amaç, Gazze'deki ihlallerin çok boyutlu doğasını görünür kılmaktır. Gazze Şeridi, uzun süren abluka, işgal ve askeri operasyonlar nedeniyle ciddi bir insani kriz yaşamaktadır; bu kriz yalnızca sayısal kayıpları değil, yaşam hakkı, kimlik ve insan onurunun sistematik ihlallerini de kapsamaktadır (B'Tselem, 2020).

3.1. Sivillerin Sistematik Hedef Alınması

Siviller, özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar, doğrudan hedef alınmıştır. 2024 raporlarına göre yaklaşık 5.000 sivil yaşamını yitirmiştir (HRW, 2024). Cenevre Sözleşmeleri (1949)

ve Roma Statüsü (1998) sivillere yönelik saldırıları yasaklamasına rağmen pazar yerleri, hastaneler ve okullar vurulmuştur.

Aşağıdaki Tablo 1., sivillere yönelik saldırılar, abluka ve altyapı tahribatının uluslararası hukukta nasıl sınıflandırıldığını göstermektedir.

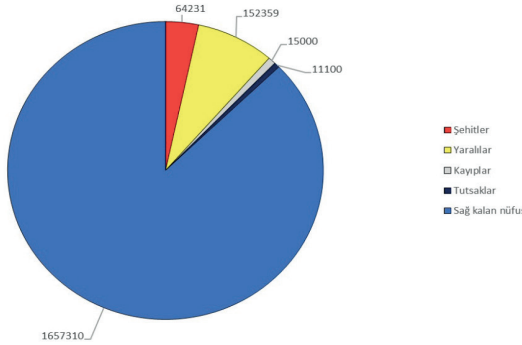
Tablo 1. Gazze’de İnsan Hakları İhlalleri – Uluslararası Hukuka Göre

İhlal Türü	Uluslararası Hukuk Kaynağı	Açıklama
Sivillere yönelik doğrudan saldırılar	Cenevre Sözleşmeleri (1949), Roma Statüsü md. 8	Pazar yerleri, hastaneler, okulların bombalanması
Abluka ve toplu cezalandırma	Roma Statüsü (1998), BM Kararları	Gıda, ilaç ve enerji girişinin engellenmesi
Soykırım niteliği taşıyan eylemler	1948 Soykırım Sözleşmesi	Yaşam koşullarını yok edici abluka, kitlesel öldürme
Eğitim/sağlık altyapısının tahribi	Uluslararası İnsancıl Hukuk	Okulların ve hastanelerin kasıtlı hedef alınması

Kaynak: Geneva Conventions (1949); Rome Statute (1998); HRW (2024).

Tablo 1., saldırıların, ablukanın ve altyapı tahribatının uluslararası hukuk açısından savaş suçu ve soykırım kapsamında değerlendirilebileceğini göstermektedir (Geneva Conventions, 1949; Rome Statute, 1998; HRW, 2024). Aşağıdaki Şekil 2., Gazze’deki şehitler, yaralılar, kayıplar ve tutsakların nüfusa oranını özetlemektedir.

Şekil 2. Gazze’de Şehitler, Yaralılar, Kayıplar ve Tutsakların Nüfusa Oranı (2025)

Kaynak: Filistin Sağlık Bakanlığı (2025)

Şekil 2.'ye göre Gazze nüfusunun %3,38'i şehit, %8,02'si yaralı, %0,79'u kayıp ve %0,58'i tutsak durumundadır. Bu oranlar toplamda nüfusun %12,77'sine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla Gazze nüfusunun geri kalan %87,23'ü (1.657.310 kişi) hayatta kalan nüfustur. Bu veriler, insani kayıpların boyutunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır (ICRC, 2005; United Nations, 1948; UNICEF, 2023).

Gazze krizinin etkileri üç ana eksende özetlenebilir:

- **Hukuki:** Sivillere yönelik saldırılar, altyapı yıkımı ve abluka, uluslararası hukukta savaş suçu ve insanlığa karşı suç olarak değerlendirilir (Cenevre Sözleşmeleri, 1949; Roma Statüsü, 1998).
- **Dini:** Dayanışma ve manevi destek, moralin korunması ve direncin artırılması açısından önemlidir (United Nations Children's Fund [UNICEF], 2023; Palestine Mental Health Network [PMHN], 2023).
- **Felsefi:** Kimlik ve onurun korunması, toplumsal varoluş ve direniş motivasyonu için kritik bir rol oynamaktadır (Sartre, 2007; Fanon, 2004).

HRW (2024) raporunda bir kadın, "Her bombardıman gecesi çocuklarımı kollarımda tutarak sabaha kadar dua ediyorum" diyerek yaşadığı tehdidi ifade etmektedir. Bu tanıklık, hukuki ihlallerin ötesinde varoluşsal bir tehdidi ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Gazze krizi, hukuki, dini ve felsefi boyutlarıyla bütüncül bir varoluşsal tehdit oluşturmaktadır. Analiz, krizin çok boyutlu doğasını ve bu boyutların birbirleriyle etkileşimini vurgulamaktadır.

3.2. Eğitim ve Sağlık Altyapısının Tabribatı

Gazze'de eğitim ve sağlık altyapısına yönelik saldırılar, çocukların eğitim hakkını ve toplumun yaşam hakkını ciddi biçimde ihlal etmektedir. Hukuken bu kurumlar özel koru-

ma altındadır; Cenevre Sözleşmeleri (1949) Madde 50–51 ve Roma Statüsü (1998) Madde 8, bu tür saldırıları savaş veya insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirmektedir (Human Rights Watch [HRW], 2024; International Committee of the Red Cross [ICRC], 2005). Bu bağlamda, saldırılar hem uluslararası hukukun temel normlarını ihlal etmekte hem de bireylerin temel haklarını — eğitim, sağlık ve yaşam haklarını — tehdit etmektedir (United Nations, 1948).

Dini açıdan, okullar ve hastaneler toplumun bilgiye ve sağlık hizmetlerine erişimini kısıtlamakta, dayanışma ve moral gücünü zayıflatmaktadır (United Nations Children’s Fund [UNICEF], 2023; Palestine Mental Health Network [PMHN], 2023). Bu kurumlar, toplumun hayatta kalma ve geleceğe güven duygusunun simgeleridir.

Felsefi açıdan ise altyapının yıkımı, bireylerin potansiyelini gerçekleştirme ve varoluş hakkını sınırlandırmaktadır; eğitim engeli umutları yok ederken, sağlık hizmetlerinin çökmesi insan onurunu doğrudan tehdit etmektedir (Smith, 2023).

UNICEF’in 2024 raporunda bir çocuk şöyle demektedir: *“Okulum yıkıldığında gelecek hayallerim de yıkıldı.”*

Bu tanıklık, eğitimin ötesinde kimlik, umut ve varoluş algısının da zedelendiğini göstermektedir. Eğitim ve sağlık altyapısına yönelik saldırılar, hukuki, dini ve felsefi boyutlarıyla hem bireysel hem de toplumsal varoluşu tehdit eden çok boyutlu bir kriz oluşturmaktadır.

3.3. Ambargo, Açlık ve Psikososyal Etkiler

Gazze’ye uygulanan kara, hava ve deniz ablukası, temel gıda, ilaç ve enerji girişini ciddi şekilde kısıtlamakta ve tüm nüfusu yaşam koşullarını sürdürmeyecek bir duruma itmektedir. Bu durum, fiilen bir toplu cezalandırma mekanizmasına dönüşmekte olup, uluslararası hukuk sivillerin top-

lu cezalandırılmasını açıkça yasaklamaktadır (Rome Statute, 1998). Çocukların %45'i kronik beslenme yetersizliği riski taşımakta; kadınlar ve çocuklar hijyen ürünlerine erişememekte, elektrik kesintileri hastaneleri işlevsiz hâle getirmekte ve sağlık personeli malzeme eksiklikleriyle mücadele etmektedir (UNICEF, 2024; MSF, 2024).

Abluka ve temel ihtiyaçların engellenmesi, yalnızca fiziksel sonuçlar doğurmakla kalmayıp, toplumsal direnci zayıflatan psikososyal travmalara da yol açmaktadır. Sürekli saldırılar ve kayıplar, özellikle çocuklarda derin etkiler yaratmakta; UNICEF'e göre çocukların %70'i savaş travması belirtileri göstermekte, anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu yaygındır (UNICEF, 2023; WHO, 2024).

Bu durum, bireysel ruh sağlığını olumsuz etkilerken toplumsal dayanışmayı ve kolektif direnci de zayıflatmakta ve krizin çok boyutlu etkileri hukuki, dini ve felsefi bir çerçevede bütüncül değerlendirme gerektirmektedir (Palestine Mental Health Network, 2023).

Gazze'deki krizin çok boyutlu doğasını daha net gösterebilmek için, aşağıdaki Tablo 2. Gazze'de Krizin Boyutları farklı alanlardaki kayıpları özetlemektedir:

Tablo 2. Gazze'de Krizin Boyutları

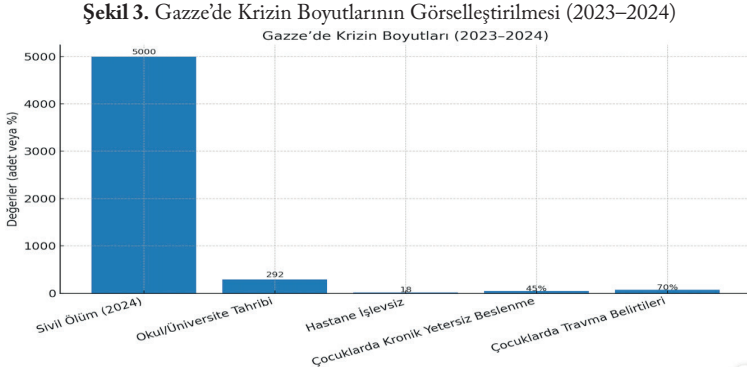
Boyut	Bulgular	Kaynak
Fiziksel	5.000'den fazla sivil ölüm (2024)	HRW, 2024
Eğitim	270 okul, 22 üniversite tahrip	WHO, 2023
Sağlık	18 hastane işlevsiz	MSF, 2024
Beslenme	Çocukların %45'i kronik yetersiz beslenme riski altında	UNICEF, 2024
Psikolojik	Çocukların %70'i travma belirtileri gösteriyor	UNICEF, 2023

Kaynak: HRW (2024); WHO (2023); MSF (2024); UNICEF (2023, 2024).

Tablo 2. Gazze'de Krizin Boyutları, krizin yalnızca fiziksel kayıplarla sınırlı olmadığını; eğitim, sağlık, beslenme ve psikososyal alanlarda da derin etkiler doğurduğunu göstermektedir. Özellikle çocukların %70'inin travma belirtileri

göstermesi, toplumsal dayanıklılığı zayıflatmakta ve gelecekteki nesillerin yaşam şansını tehdit etmektedir.

Şekil 3. Gazze’de Krizin Boyutlarının Görselleştirilmesi (2023–2024), bu çok boyutlu tabloyu görsel olarak desteklemekte ve krizin fiziksel, eğitimsel, sağlık, beslenme ve psiko-sosyal alanlardaki etkilerini daha net göstermektedir.

Kaynak: HRW (2024); WHO (2023); MSF (2024); UNICEF (2023, 2024).

Şekil 3., özellikle çocuklar ve kadınların hem fiziksel kayıplar hem de psikososyal travmalar açısından en ağır şekilde etkilendiğini açıkça göstermektedir. Bu durum, hukuki, dini ve felsefi boyutlarıyla kapsamlı bir değerlendirme gerektirmektedir.

Hukuken, abluka ve temel ihtiyaçların engellenmesi toplu cezalandırma ve insanlığa karşı suç niteliğindedir; ayrıca çocukların korunması ve psikolojik desteği, Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC, 1989) kapsamında bir yükümlülüktür (Rome Statute, 1998; UNCRC, 2022).

Dini açıdan açlık zulüm olarak görülmekte; aileler ibadet ve manevi ritüellerle travmayı hafifletmeye, dayanışma ve moral duygusunu korumaya çalışmaktadır (UNICEF, 2024; PMHN, 2023).

Felsefi açıdan, abluka ve travmalar insan onuru ve varoluş hakkının ağır ihlalleridir. Çocukların oyunu unutulması,

bireysel travmanın ötesinde kolektif varoluşun zedelenmesi anlamına gelir (Philosophical Reflections on Human Dignity, 2023).

UNICEF (2024) raporunda 7 yaşındaki bir kız “*Bazen üç gün ekmek yemiyoruz*” derken, bir psikolog çocukların siren seslerinde oyun oynamayı unuttuklarını vurgulamaktadır. Bu tanıklıklar, krizin yalnızca hukuki değil; umut, dayanışma ve kimliği tehdit eden çok boyutlu bir varoluşsal kriz olduğunu ortaya koymaktadır.

3.4. Önemli Olaylar Kronolojisi ve Zorunlu Göç (2007–2025)

2007’den itibaren uygulanan abluka ve tekrar eden askeri operasyonlar, Gazze’de insani krizi derinleştirmiş ve nüfusun büyük bölümünü zorunlu göçe sürüklemiştir. Önceki bölümlerde ele alınan saldırılar ve altyapı yıkımı, doğrudan iç göçü artırmış; dış göç ise abluka koşulları nedeniyle ciddi ölçüde kısıtlanmıştır. Bu durum, toplumsal yapının parçalanması, kültürel belleğin zedelenmesi ve kolektif kimliğin tehdit edilmesine yol açmıştır.

Aşağıdaki kronoloji, Gazze’deki önemli olayların zorunlu göçler üzerindeki etkisini göstermektedir:

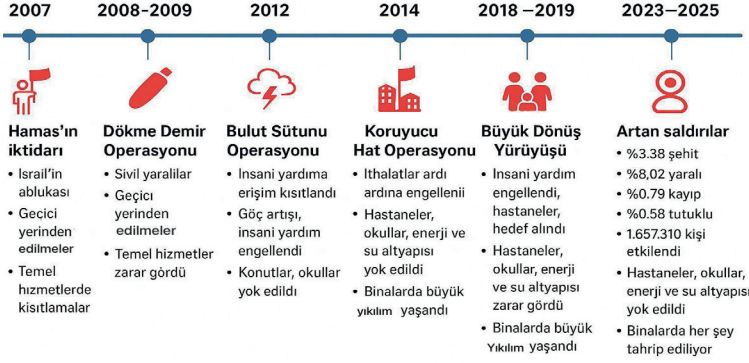
- 2007: Hamas’ın iktidarı ve İsrail’in abluka kararı – ilk kitlesel iç göç dalgaları
- 2008–2009: “Dökme Demir Operasyonu” – yoğun sivil kayıplar ve yerinden edilmeler
- 2012: “Bulut Sütunu Operasyonu” – insani yardım kısıtlamaları, göçü artırmıştır
- 2014: “Koruyucu Hat Operasyonu” – geniş çaplı yıkım ve kitlesel yer değiştirmeler
- 2018–2019: “Büyük Dönüş Yürüyüşü” – protestolar sırasında iç göç artışı

- 2023–2025: Sistematik saldırılar ve altyapı yıkımı, zorla göçü yoğunlaştırmıştır.

Şekil 4., 2007–2025 yılları arasındaki zorunlu göçlerin boyutlarını görselleştirmektedir. Buna göre, Gazze halkının %90'dan fazlası iç göçe zorlanmış; dış göç ise abluka koşulları nedeniyle sınırlı kalmıştır. Bu veriler, nüfusun büyük bölümünün kendi toprakları içinde sürekli yer değiştirmek zorunda kaldığını ve toplumsal yapının derinden sarsıldığını göstermektedir.

Hukuki açıdan, bu zorunlu göçler insanlığa karşı suç ve toplu cezalandırma niteliği taşımaktadır (Rome Statute, 1998; Geneva Conventions, 1949). Dini açıdan, göç ve yerinden edilme zulüm olarak değerlendirilmekte ve toplumun manevi dayanışmasını zayıflatmaktadır (UNICEF, 2024; PMHN, 2023). Felsefi açıdan ise, toplumsal belleğin parçalanması ve kimliğin zedelenmesi, kolektif varoluşun tehdit edilmesi anlamına gelmektedir (Sartre, 1943; Fanon, 1961; Levinas, 1961; Butler, 2009; Honneth, 1995). Bu bağlamda, Gazze'deki zorunlu göçler yalnızca fiziksel mekân kaybını değil, toplumsal yapı, kültürel kimlik ve bireylerin varoluş hakları üzerindeki çok boyutlu etkileri ortaya koymaktadır. Bu kronoloji, Gazze'deki insani, hukuki ve toplumsal etkilerin zaman içindeki gelişimini ortaya koymakta ve çalışmanın sonraki bölümlerinde yapılacak analizler için temel bir çerçeve sunmaktadır.

Şekil 4. 2007–2025 Önemli Olaylar Kronolojisi

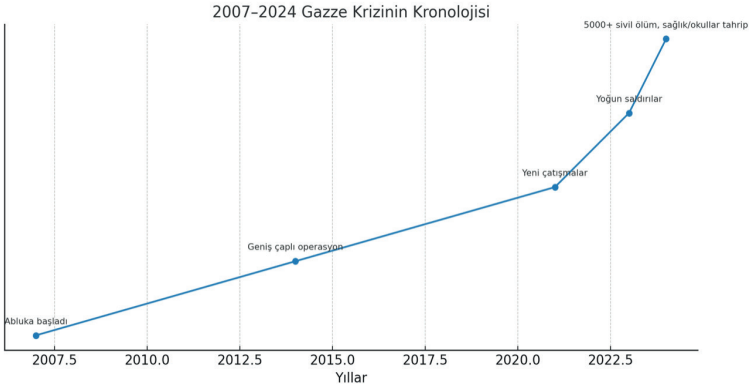

Kaynak: B'Tselem (2020); UN Human Rights Council (2021); Birleşmiş Milletler (2025).

Şekil 4., Gazze krizinin süreklilik arz eden yapısını açıkça göstermektedir. 2007'den itibaren uygulanan abluka, zamanla sistematik bir baskı mekanizmasına dönüşmüştür.

Şekil 5., Gazze krizinin 2007'den 2024'e kadar olan temel dönüm noktalarını görsel olarak göstermektedir ve bu kronoloji, kriz sürecinin insani, hukuki ve toplumsal etkilerini daha anlaşılır kılmak için hazırlanmıştır.

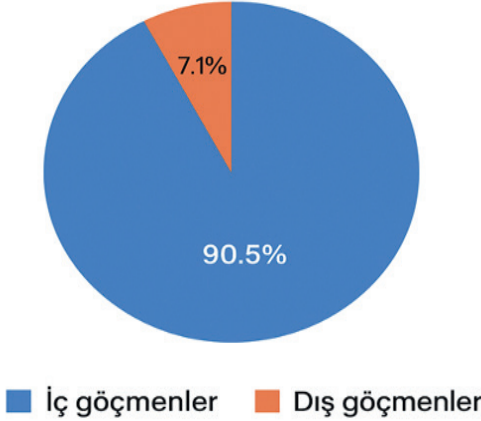
Şekil 5. 2007–2024 Gazze Krizinin Zaman Çizelgesi

Kaynak: B'Tselem (2020); UN Human Rights Council (2021); Birleşmiş Milletler (2024).

Şekil 5., Gazze krizinin sürekliliğini ve 2007'den itibaren uygulanan ablukanın sistematik bir baskı mekanizmasına dönüştüğünü göstermektedir. Zaman çizelgesi, ablukanın yıllar içinde kalıcı etkiler yarattığını ve sivililerin yaşam koşullarını sistematik olarak zorlaştırdığını ortaya koymaktadır.

Şekil 6. Gazze'de Zorunlu Göçün Boyutları (2025)

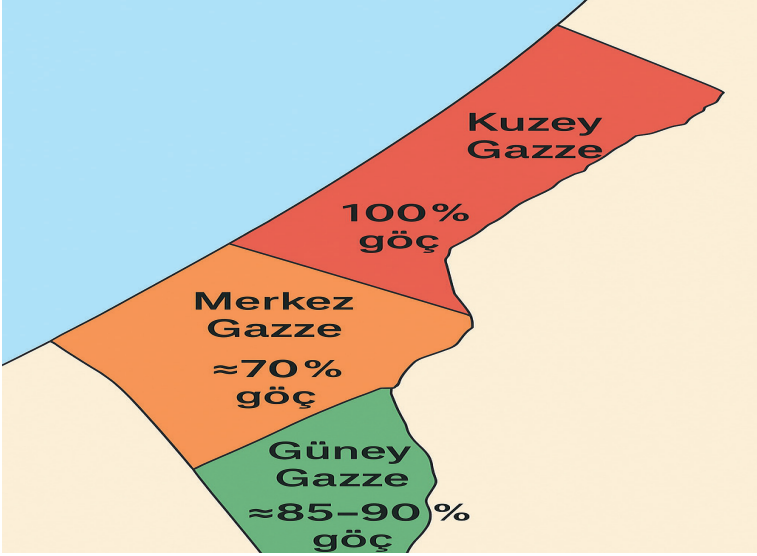

Kaynak: Palestine NGO Network (2025).

Şekil 6., Gazze'de zorunlu göçün boyutlarını göstermektedir. Buna göre, Gazze halkının %90'dan fazlası iç göçe zorlanmıştır; dış göç ise abluka koşulları nedeniyle oldukça sınırlı kalmıştır. Bu durum, nüfusun büyük bölümünün kendi toprakları içinde sürekli yer değiştirmek zorunda kaldığını ve toplumsal yapının derinden sarsıldığını ortaya koymaktadır.

Araştırmada zorunlu göçün toplumsal yapı üzerindeki etkilerini somutlaştırmak için Gazze'de iç göç oranlarının mekânsal dağılımı incelenmiştir (Şekil 7.).

Şekil 7. Gazze'de Zorunlu Göç Oranlarının Mekânsal Dağılımı (2025)

Kaynak: Palestine NGO Network, *Forced Displacement in Gaza: 2025 Report*.

Şekil 7., Gazze'de zorunlu göçün mekânsal dağılımını göstermektedir. Özellikle kuzey bölgelerde nüfusun büyük kısmının yerinden edilmesi, bölgenin yaşanmaz hâle gelmesine ve toplumsal yapının boşalmasına yol açmıştır. Bu süreç yalnızca mekânın terk edilmesi değil, aynı zamanda kültürel belleğin parçalanması ve toplumsal varoluşun inkâr edilmesi anlamına gelmektedir. Hukuki açıdan insanlığa karşı suç, dini açıdan zulüm ve felsefi açıdan kolektif kimliğin sistematik yok edilmesi niteliği taşımaktadır.

2007–2025 dönemi kronolojisi, uygulanan abluka ve tekrar eden askeri operasyonların toplumsal yapıyı kademeli olarak parçaladığını ve kalıcı yıkımlar meydana getirdiğini ortaya koymaktadır. Bu tarihsel süreç, Gazze krizinin yalnızca dönemsel bir olay olmadığını, yapısal ve süreklilik arz eden bir kriz niteliği taşıdığını vurgulamaktadır (B'Tselem, 2020; UN Human Rights Council, 2021; Palestine NGO Network, 2025).

4. Tartışma: Gazze Krizinin Çok Boyutlu Değerlendirilmesi

Bulgular bölümünde Gazze'deki insan hakları ihlallerine ilişkin veriler ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu bölümde ise elde edilen bulguların daha geniş bir bağlamda ne ifade ettiği tartışılmakta; özellikle uluslararası hukuk normlarının çöküşü, semavi dinlerin etik öğretilerinin sınanması ve Gazze direnişinin varoluşsal boyutu ele alınmaktadır.

Gazze'de 2023–2025 yılları arasında yaşanan insani kriz, modern çağın en derin hukuki, ahlaki ve felsefi sınavlarından biri olmuştur. Bu kriz yalnızca askeri bir çatışma değil, aynı zamanda uluslararası düzenin meşruiyetini, dinî etik öğretilerin evrenselliğini ve insanlığın varoluşsal değerlerini sorgulatan çok katmanlı bir laboratuvar niteliği taşımaktadır.

Bu çerçevede temel olaylar uluslararası hukuk, dinî perspektifler ve felsefi yaklaşımlar ışığında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Tablo 5.1 bu çok boyutlu analizlerin özeti sunmaktadır.

Tablo 3. Gazze'deki Başlıca Olayların Hukuki, Dinî ve Felsefi Analizi

Olay	Hukuki Analiz	Dinî Analiz	Felsefi Analiz
Evlerin bombalanması	Uluslararası insancıl hukukun ihlali; savaş suçu	Manevi destek ve toplumsal dayanışma	Kimlik ve onurun korunması; direniş motivasyonu
BM okullarına saldırı	Çocukların ve eğitim kurumlarının korunmasının ihlali	Manevi destek ve moral güçlendirme	Kimliğin ve potansiyelin korunması; yaşam anlamı
Hastanelerin bombalanması	Tıbbi tesislerin korunması zorunluluğunun ihlali; savaş suçu	Toplumsal ve manevi destek	İnsan onurunun ve yaşam hakkının ihlali
Abluka ve temel ihtiyaçların engellenmesi	Roma Statüsü'ne göre toplu cezalandırma; insanlığa karşı suç	Açlığın zulüm olarak görülmesi; dayanışmanın engellenmesi	İnsan onurunun ve varoluş hakkının çiğnenmesi
Çocukların yaşadığı travma	Çocuk haklarının ihlali; psikososyal desteğin eksikliği	Manevi destek ve toplumsal dayanışma	Kimlik, onur ve varoluşsal direnç
Uluslararası kurumların sessizliği	Seçici adalet; uluslararası hukukta meşruiyet krizi	Adalet ilkesine ters düşme; manevi kırılmalar	Evrensel etik ve insanlık onurunun zedelenmesi
Yerel ve uluslararası dayanışma	Yardım erişimi hakkının ihlali; hukuki koruma gerekliliği	Yardımlaşma dinî bir sorumluluktur	İnsan onurunun korunması; toplumsal varoluşun güçlendirilmesi

Kaynak: Yazara aittir.

Tablo 3.'ten görüldüğü üzere, ihlaller yalnızca uluslararası hukuk normlarını değil; aynı zamanda dinî değerleri ve insan onurunu da zedelemiştir. Bu durum, hukuki, dinî ve felsefi perspektiflerin birlikte değerlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

4.1. Uluslararası Hukuk Perspektifi: Normların Çöküşü

Gazze'de ayırt etme, orantılılık ve sivillerin korunması ilkeleri sistematik biçimde ihlal edilmiştir. Hastaneler, okullar ve ibadethanelerin doğrudan hedef alınması, kolektif cezalandırma stratejisinin bir parçası hâline gelmiştir. Cenevre Sözleşmesi IV, Madde 33'e göre bu tür uygulamalar yasaktır;

Roma Statüsü'ne göre ise savaş suçudur. Aç bırakma ve zorunlu göç, 1948 Soykırım Sözleşmesi'nde tanımlanan fiillerle örtüşmektedir. Buna rağmen, Uluslararası Ceza Mahkemesi ve BM Güvenlik Konseyi siyasi baskılar nedeniyle işlevsiz kalmıştır.

Bu tablo, Bosna ve Ruanda örnekleriyle benzerlik göstermektedir. Bosna'da sivillerin toplu halde katledilmesi uluslararası toplumun geç müdahalesiyle sonuçlanmıştır; Ruanda'da ise uluslararası irade eksikliği yüz binlerce insanın ölümüne yol açmıştır. Gazze'de ise aynı sessizlik ve siyasi çıkar hesapları tekrarlanmaktadır.

4.2. Dini Perspektif: Ahlaki İflas

Semavi dinlerin ortak öğretisi masumların korunmasıdır. İslam'da zulme karşı direnmek, Hristiyanlıkta adalet için sorumluluk üstlenmek, Yahudi geleneğinde ise *Tikkun Olam* evreni adaletle onarmak esastır. Gazze'de çocukların açlıktan ölmesi ve ibadet mekânlarının bombalanması, bu evrensel değerlerle doğrudan çelişmektedir.

Bosna'da camilerin ve kütüphanelerin yok edilmesi, dini ve kültürel kimliğe yapılan saldırıyı simgelerken; Gazze'de cami, kilise ve hastanelerin bombalanması aynı şekilde kolektif hafızaya yönelik bir yıkım olarak okunmalıdır. Bu durum, krizin yalnızca hukuki değil aynı zamanda evrensel vicdanın çöküşü anlamına geldiğini göstermektedir.

4.3. Felsefi Perspektif: Varoluşun Savunusu

Gazze krizi, kimlik ve varoluş üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Sartre, özgürlüğün varoluşsal sorumlulukla bağlantısını açıklarken (Sartre, *L'Être et le Néant*, 1943), Fanon sömürgecilik karşıtı mücadeleyi ve kimlik direncini tartışmaktadır (Fanon, *Les Damnés de la Terre*, 1961). Levinas,

etik sorumluluk kavramıyla başkalarına karşı yükümlülüğü vurgular (Levinas, Totalité et Infini, 1961) ve Butler, kırılabilirlik ve toplumsal normların birey üzerindeki etkilerini inceler (Butler, Frames of War, 2009). Honneth'in "tanınma mücadelesi" teorisi ise Gazze'deki direnişi, kimlik ve onurun korunması adına evrensel bir mücadele olarak yorumlamaktadır (Honneth, The Struggle for Recognition, 1995).

Bu bağlamda Gazze deneyimi, Ruanda'daki kimlik temelli soykırımı ve Bosna'daki etnik temizlik politikalarını hatırlatmaktadır. Ancak Gazze'nin farklılığı, işgal ve ablukanın sürekliliğinde yatmaktadır: burada varoluşsal tehdit yalnızca ani bir katliam değil, nesiller boyu devam eden sistematik bir baskı biçiminde tezahür etmektedir.

4.4. Genel Değerlendirme: İnsanlığın Onur Sınavı

Bu araştırma, yalnızca hukuki ve siyasi analizlerin ötesine geçerek ihlallerin etik ve varoluşsal sonuçlarını da görünür kılmıştır. Gazze krizi, uluslararası hukukun normatif gücünün, dinî öğretilerin etik ilkelerinin ve felsefenin insan onuru merkezli yaklaşımının aynı anda sınındığı bir örnektir.

Benzer şekilde, Ruanda ve Bosna örneklerinde yaşanan başarısızlıkların yeniden tekerrür etmesi, uluslararası sistemin yapısal sorunlarını ortaya koymaktadır. Eğer uluslararası toplum bağımsız ve evrensel bir adalet tesis edemezse, yalnızca Gazze değil, gelecekteki tüm krizlerde insanlık onuru korunamayacaktır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, hukuk, din ve felsefenin kesişiminde Gazze krizini inceleyerek literatürdeki parçalı yaklaşımlara bütüncül ve özgün bir katkı sunmaktadır. Bulgular, Gazze'deki ihlallerin savaş suçu ve soykırım kapsamında değerlendiril-

lebileceğini, İslam düşüncesinin direniş etik ve manevi bir temel sağladığını ve felsefi açıdan bu direnişin varoluşsal bir zorunluluk olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Gazze'deki insani kriz, sivillere yönelik sistematik saldırılar, altyapının tahribi ve uzun süreli abluka nedeniyle modern dönemin en kritik hukuki ve etik sınavlarından biridir. Bu bağlamda, İslam, Hristiyanlık ve Yahudilik'in etik öğretileri ile Sartre, Fanon ve Levinas'ın felsefi yaklaşımları, direniş yalnızca politik bir olgu değil, aynı zamanda etik ve varoluşsal bir zorunluluk olarak anlamlandırmaktadır. Öte yandan, Birleşmiş Milletler veto mekanizması ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin siyasallaşmış yapısı, adaletin evrensel normlar yerine güç dengelerine bağlı olarak işlediğini göstermektedir.

Bu bulgular ışığında, teorik düzeyde çalışma hukuk disiplininde sivillere yönelik saldırıların savaş suçu ve insanlığa karşı suç kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, din perspektifinde evrensel vicdan ve adalet ilkelerinin ön plana çıktığını ve felsefi olarak direnişin etik bağlamda yeniden kavramsallaştırılabileceğini ortaya koymaktadır. Pratik düzeyde ise, uluslararası soruşturma mekanizmalarının güçlendirilmesi, çocuklar için uzun vadeli psikososyal destek programlarının geliştirilmesi, veto mekanizmasının reformu ve ulusal-uluslararası sivil toplum platformlarının güçlendirilmesi önerilmektedir.

Gazze, yalnızca bölgesel bir çatışma alanı değil, evrensel düzeyde insanlığın sınındığı bir alandır. Uluslararası toplum bu sınavda başarısız olursa, kaybeden sadece Filistin halkı değil, insanlığın ortak vicdanı olacaktır.

Kaynakça

- 1948 Soykırım Sözleşmesi. (1948). *Convention on the prevention and punishment of the crime of genocide*. United Nations.
- Abu-Nimer, M. (2003). *Nonviolence and peacebuilding in Islamic communities*. Gainesville, FL: University Press of Florida.
- Amnesty International. (2024a, December 5). Amnesty concludes Israel is committing genocide in Gaza. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2024/12/amnesty-international-concludes-israel-is-committing-genocide-against-palestinians-in-gaza/>
- Amnesty International. (2024b, December 5). *Annual report on human rights violations in Gaza*. London: Amnesty International. Retrieved from <https://www.amnesty.org/en/latest/reports/2024>
- Assmann, J. (2011). *Cultural memory and early civilization: Writing, remembrance, and political imagination*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barak, A. (2015). *Human dignity: The constitutional value and the constitutional right*. Cambridge: Cambridge University Press.
- B'Tselem. (2020a). *Annual report on the human rights situation in Gaza*. Jerusalem: B'Tselem. Retrieved from <https://www.btselem.org/publications/2020>
- B'Tselem. (2020b). *Human dignity in Gaza: A report on the impact of Israeli policies*. Jerusalem: B'Tselem. Retrieved from https://www.btselem.org/publications/2020/human_dignity_in_gaza
- B'Tselem. (2020c). *The human cost of the Gaza conflict: Reports and statistics*. Jerusalem: B'Tselem. Retrieved from <https://www.btselem.org/>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Butler, J. (2009). *Frames of war: When is life grievable?* London: Verso.
- Cassese, A. (2005). *International law*. Oxford: Oxford University Press.
- Cenevre Sözleşmeleri IV. (1949). *Geneva Convention relative to the protection of civilian persons in time of war*. Geneva: International Committee of the Red Cross.

- Dinstein, Y. (2016a). *The conduct of hostilities under the law of international armed conflict* (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dinstein, Y. (2016b). *The international law of belligerent occupation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dorff, E. N. (2002). *Homosexuality, human dignity, and halakhah*. New York: The Rabbinical Assembly.
- El Fadl, K. A. (2001). *Islam and the challenge of democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Fanon, F. (2004). *The wretched of the earth*. New York: Grove Press.
- Gutierrez, G. (1973). *A theology of liberation: History, politics, and salvation*. Maryknoll, NY: Orbis Books.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Human Rights Watch. (2024a). *World report 2024: Events of 2023*. New York: Human Rights Watch. Retrieved from <https://www.hrw.org/world-report/2024>
- Human Rights Watch. (2024b). Gaza: Civilian casualties and infrastructure destruction. Retrieved from <https://www.hrw.org/middle-east/n-africa/israel/palestine>
- Human Rights Watch. (2024c). Gaza: Mass displacement and destruction of civilian infrastructure. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2024/12/05/gaza-mass-displacement-and-destruction-civilian-infrastructure>
- International Committee of the Red Cross [ICRC]. (2005). *Protection of civilians and medical services in armed conflict*. Geneva: ICRC. Retrieved from <https://www.icrc.org/>
- Islamic Relief. (2023). *Global humanitarian report 2023*. London: Islamic Relief Worldwide. Retrieved from <https://www.islamic-relief.org>
- Klein, N. (2016). *This changes everything: Capitalism vs. the climate*. New York: Simon & Schuster.
- Levinas, E. (1991a). *Otherwise than being or beyond essence*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

- Levinas, E. (1991b). *Totality and infinity: An essay on exteriority*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Levinas, E. (1996). *Ethics and infinity: Conversations with Philippe Nemo*. Pittsburgh, PA: Duquesne University Press.
- Mamdani, M. (2001). *When victims become killers: Colonialism, nativism, and the genocide in Rwanda*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Médecins Sans Frontières [MSF]. (2024a). Gaza field reports. Retrieved from <https://www.msf.org/gaza>
- Médecins Sans Frontières [MSF]. (2024b). *Annual report 2024*. Geneva: MSF International. Retrieved from <https://www.msf.org>
- Palestine Mental Health Network [PMHN]. (2023a). Mental health reports on Gaza children. Retrieved from <https://www.palestine-mentalhealth.org/>
- Palestine Mental Health Network [PMHN]. (2023b). *Psychosocial support and mental health in conflict zones*. Ramallah: PMHN.
- Palestine NGO Network. (2025). *Annual humanitarian and development report*. Ramallah: PNGO. Retrieved from <https://www.pngo.net>
- Power, S. (2002). *"A problem from hell": America and the age of genocide*. New York: Basic Books.
- Rahman, F. (2009). *Islamic ethics: A very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Reporters Without Borders [RSF]. (2023). *Media freedom and reporting in conflict zones*. Paris: RSF. Retrieved from <https://rsf.org/en>
- Roma Statüsü. (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court*. United Nations. Retrieved from <https://www.icc-cpi.int/>
- Said, E. W. (2023). *The question of Palestine*. New York: Vintage Books.
- Sartre, J.-P. (2007a). *Being and nothingness*. London: Routledge.
- Sartre, J.-P. (2007b). *Existentialism is a humanism*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Schabas, W. A. (2009). *Genocide in international law: The crime of crimes* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, J. (2023). The impact of conflict on education and health in Gaza. *Journal of Human Rights and Development*, 9(1), 15–32.

- United Nations Human Rights Council. (2021a). *Report on the human rights situation in the Occupied Palestinian Territories (A/HRC/46/45)*. Geneva: United Nations. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc>
- United Nations Human Rights Council. (2021b). *Report of the United Nations Fact-Finding Mission on the Gaza Conflict*. Geneva: United Nations. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc>
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. Retrieved from <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
- United Nations. (2022). *United Nations reform and veto mechanism report*. New York: United Nations.
- United Nations Human Rights Office. (2025). *Global human rights overview: Gaza*. Geneva: United Nations.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2023a). *Child protection and psychosocial support programs in Gaza*. New York: UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/mena/reports>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2023b). *Children's health and psychosocial wellbeing in Gaza*. New York: UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/mena/reports>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2023c). *The impact of conflict on children in Gaza*. New York: UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/mena/reports/impact-conflict-children-gaza>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2024a). *Food security and child protection in Gaza*. New York: UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/mena/reports>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2024b). *Reports on children in Gaza*. New York: UNICEF. Retrieved from <https://www.unicef.org/mena/reports>
- World Health Organization [WHO]. (2023). *Gaza health system status report*. Geneva: WHO. Retrieved from <https://www.who.int/>
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

7 Ekim 2023 Hamas-İsrail Çatışmasını Konu Alan Haberlerde 1948 Nakba'ya İlişkin Toplumsal Belleğin Canlandırılması: Arap Medyası Örneğinde

Farida KACHYBEKOVA*

Özet: Uzun süredir devam eden Filistin-İsrail çatışması nedeniyle Filistin halkı birçok felaket olaylar ile karşı karşıya kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından 1947 yılında Birleşmiş Milletler'in (BM) Filistin Manda'sını bölmesi ve daha sonra İsrail'in devlet olarak tanınmasıyla 1948'de Filistin- İsrail savaşı ortaya çıkmıştır. Tarihte bu olay, etnik temizliği ifade eden Arapça'da "felaket" anlamını veren Nakba terimiyle tanımlanmaktadır. 7 Ekim 2023'te başlayan Hamas-İsrail çatışmasının yıkıcı olması, medyanın 1948 Nakba olayına ilişkin toplumsal belleği güncel Hamas-İsrail çatışmasıyla ne şekilde ilişkilendirerek canlandırıldığını incelemeye önemli bir vaka çalışması sunmaktadır. Bu çalışma, Arap medyasının 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde Nakba'ya ilişkin toplumsal belleği ne şekilde yansıtarak canlandırıldığını, söz konusu olay ile ilgili ne tür anlatıları öne çıkardığını ve geçmişten ders çıkarma açısından Arap toplumu üzerinde nasıl bir etki yaratmaya çalıştığını analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmamanın toplumsal belleğin yeniden canlandırılmasında medyanın rolüne ilişkin literatüre katkı sağlayacağı ön görülmektedir. Bu amaçla araştırmada hem Arap ülkeleri hem de bütün dünya çapında çok izleyici kitleye sahip olan Al Jazeera ve Al Arabiya'nın web sitelerindeki Nakba ile ilgili içeriklere yer verilen 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasını konu alan haberler toplumsal bellek bağlamında içerik analizi yöntemiyle analiz edilmektedir. Çalışmanın zaman çerçevesi bir aylık süre ile sınırlanılarak toplam 29 haber değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgular analiz edilen haber sitelerinin 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasına ilişkin haberlerde bu güncel olayı Nakba ile sıklıkla ilişkilendirerek ele aldığını ve Filistin davasının sürekliliğine vurgu yaparak bu tarihsel olaya yönelik toplumsal belleği yeniden canlandırıldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hamas-İsrail Çatışması, Nakba, Medya, Toplumsal Bellek.

* Doktora Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik ve Medya Çalışmaları Programı, faridakachybekova19@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0472-077X

Abstract: The long-standing Palestinian-Israeli conflict has left the Palestinian people facing numerous catastrophic events. Immediately following World War II, the United Nations (UN) partitioned the Palestine Mandate in 1947 and subsequently recognized Israel as a state, leading to the Palestinian-Israeli war of 1948. Historically, this event is identified with the term “Nakba,” meaning “catastrophe” in Arabic, which refers to ethnic cleansing. The devastating nature of the Hamas-Israeli conflict, which began on October 7, 2023, provides a significant case study for examining how the media revives the collective memory of the 1948 Nakba by connecting it to the current Hamas-Israeli conflict. This study aims to analyze how Arab media portrays and revives the collective memory of the Nakba in their coverage of the October 7, 2023, Hamas-Israeli conflict, the narratives they prioritize, and the impact they attempt to have on Arab society in terms of learning from the past. In this context, it is anticipated that this research will contribute to the literature on the role of the media in revitalizing collective memory. To this end, this study analyzes news articles about the Hamas-Israel conflict of October 7, 2023, which featured content related to the Nakba on the websites of Al Jazeera and Al Arabiya, which have large audiences in both Arab countries and globally, using content analysis within the context of collective memory. The study’s timeframe is limited to one month, and a total of 29 news items are analyzed. The findings reveal that the analyzed news websites frequently relate this current event to the Nakba in their coverage of the Hamas-Israel conflict of October 7, 2023, and revitalize collective memory of this historical event by emphasizing the continuity of the Palestinian cause.

Keywords: Hamas-Israel Conflict, Nakba, Media, Social Memory.

Giriş

7 Ekim 2023 tarihinde yeniden alevlenen Hamas-İsrail çatışmasının kökeni İsrail’in devlet statüsünü almasından hemen sonra Filistinlileri yerinden ettiği 1948 Nakba olayına dayanmaktadır. Arapça ’da felaket anlamına gelen kelime ile ifade edilen Nakba olayı 75 bin Filistinlinin evlerinden sürülmesi ve topraklarını kaybetmesi ile sonuçlanmıştır (Al Jazeera, 2024). Dolayısıyla bu olay Filistin halkının kimliğini şekillendiren kendi topraklarında hak talep etme direnişinin temeli olarak görülmektedir. Bu bağlamda Hamas’ın Filistin kalkının kaybeden topraklarını geri alma ve haklarını savunma mücadelesini ifade eden ideolojik stratejilerinin de 1948 Nakba olayının toplumsal belleğinden etkilendiği şüphesizdir (Koldas, 2011, s. 951).

Toplumsal bellek bireyin içinde bulunduğu toplumsal grup ile olan ilişkilerine odaklanır ve kimliğini oluştur-

masına aracılık eder. Bu bağlamda toplumsal bellek geçmiş olaylara geri döner ve onlara ilişkin yeni anlamlar üreterek toplumsal yapıları inşa etmektedir (Cupi, 2024, s. 2). Aynı zamanda toplumsal hafıza olarak da adlandırılan toplumsal bellek bir ulusun tarihini, geleneğini ve kültürünü taşımaktadır (Roudometof,2002:7). Toplumsal bellek belli bir zaman içerisinde oluşur ve nesilden nesile aktarılır ve kültürün bir parçası olarak sözlü, yazılı ve görsel olarak yansıtılmaktadır. Bu bağlamda toplumsal belleğin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli rol oynayan araçlardan biri kitle iletişim araçlarıdır. Medya olayları çerçeveleme ve anlatıları üretme kapasitesiyle olaylarla ilgili özellikle savaş gibi felaket içeren konular üzerinde toplumsal belleğin oluşumunda önemli etkiye sahiptir (Aldamen & Abdul Jaleel, 2024, s. 5).

Bu bağlamda 7 Ekim 2023'te başlayan Hamas-İsrail çatışmasının yıkıcı olması, medyanın 1948 Nakba olayına ilişkin toplumsal belleği güncel Hamas-İsrail çatışmasıyla ne şekilde ilişkilendirerek canlandırdığını incelemeye önemli bir vaka çalışması sunmaktadır. Bu çalışmada Arap medyasının 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde Nakba 1948 olayının toplumsal belleğini nasıl yansıtarak canlandırdığını, söz konusu olay ile ilgili ne tür anlatıları öne çıkardığını ve geçmişten ders çıkarma açısından Arap toplumu üzerinde nasıl bir etki yaratmaya çalıştığını analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın toplumsal belleğin yeniden canlandırılmasında medyanın rolü açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın evrenini uluslararası düzeyde yayın yapan çevrim içi Arap medyası oluşturmaktadır. Evren seçiminde Arap dünyasının Filistin-İsrail meselesiyle tarihsel bağı olması belirleyici olmuştur. Çalışma örnekleminin belirlenmesinde medya kuruluşlarının hem Arap ülkeleri hem de bütün dünya çapında çok izleyici kitleye sahip olması baz alınarak Al Jazeera ve Al Arabiya'nın çevrim içi haber siteleri seçil-

miştir. Çalışmanın zaman çerçevesi Hamas'ın İsrail'e saldırdığı 7 Ekim 2023 tarihinden 7 Kasım 2023 tarihine kadar bir aylık süre ile sınırlanmıştır. Toplam 29 haber niceliksel ve niteliksel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmektedir. Niceliksel ve niteliksel içerik analizini birlikte kullanmak araştırma sürecinde hem sayısal verileri elde etmeye hem de bu verilerin anlamını kapsamlı ve derinlemesine anlamaya olanak sağlamaktadır. Niceliksel veriler temaların hangi sıklıklarla yer aldığını ortaya koyarken, niteliksel veriler ise bu temaların ne anlama geldiğini ve ne tür bağlamlarla kullanıldığını açıklar.

Araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranacak ve hipotezler sınanacaktır:

1. Araştırmaya dahil edilen haber sitelerinin 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasını ele almalarını 1948 Nakba olayı ne ölçüde etkilemektedir?
2. Analiz edilen haber sitelerindeki 7 Ekim Hamas -İsrail çatışmasının tasviri 1948 Nakba olayının toplumsal belleğini nasıl canlandırıyor?
3. Söz konusu haber sitelerinde yayınlanan Hamas -İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde 1948 Nakba olayıyla ilgili ne tür anlatılara yer verilmektedir?

Araştırmanın hipotezleri:

H1: Araştırmaya dahil edilen Al Jazeera ve Al Arabiya haber siteleri 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasına ilişkin haberlerin üretiminde 1948 Nakba olayından önemli ölçüde etkilenmektedir.

H2: Analiz edilen haber siteleri Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde 1948 Nakba ile ilgili tarihsel anlatılar ve referanslar, görsel imgeler gibi unsurlara yoğun şekilde yer vererek olaya ilişkin toplumsal belleği yeniden canlandırmaktadır.

1. Toplumsal Bellek ve Yeniden Canlandırılmasında Medyanın Rolü

Bellek geçmiş ile gelecek arasındaki köprü olmakla birlikte geçmişten gelen birikim ve deneyimlerin diğer nesillere aktarılmasıyla anlam kazanmaktadır. Bellek bireylerin anılarının yaşadığı zihinsel bir ambar olarak açıklanabilir (Atik & Erdoğan, 2014, s. 2). Birey doğduğu andan itibaren bir kültürlenme sürecine girer ve içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak hem olumlu hem olumsuz olay ve olgulardan etkilenir. Böylece bir birey bulunduğu toplumla olan ilişkisini bellek kavramı üzerinden biçimlendirmektedir (Bakar & Budak, 2021, s. 1291). 1980'lerin sonlarından itibaren Latin Amerika'da asker diktatörlüklerin çözülmesi, Güney Afrika'da ırkçı rejiminin çökmesi, Sovyet Birliğinin dağılması gibi çeşitli olayların yaşanması toplumların kendi geçmişleriyle ilgili ilişkilerinde bir değişim sürecine girmelerine yola açmıştır ve "hafızanın patlaması", "hafızanın başkaldırısı", "hafızanın intikamı" gibi kavramları beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda bellek kavramı dünya genelinde bir yükselişe geçmeye başlamıştır (Sancar, 2007, s. 19).

Toplumsal bellek kültür kavramıyla yankılanır. Çünkü toplumdan söz ederken yazılı, yazılı olmayan kurallar, yaşam tarzları, gelenek görenekler, dil gibi kültürün birçok öğeleri akla gelebilir. Dolayısıyla anlamını insan temelinde arayan toplum ve kültür birbirinden ayrılmaz bir bütünlüğü sağlamaktadır. Birey ve toplumun tecrübe ile yaşadıkları olaylar onların tarihlerini oluşturmaktadır. Tam bu noktada bellek kavramı ortaya girmekte ve daha özce yaşanmış olayları gerektiği zamanda hatırlatmak üzere arşivlemektedir (Atik & Erdoğan, 2014, s. 3).

Maurice Halbacks tarafından geliştirilen toplumsal bellek kavramı, bireysel belleklerin sosyal sistem tarafından şekillendirilerek yeniden inşa edilen bir grup uzlaşması ola-

rak tanımlanabilir (Uzun, 2023, s. 1523). Golden Marshal'ın açıklamasına göre toplumsal bellek bireyin sosyal aidiyetiyle edindiği bir bellektir. Toplumsal bellek küçük bir gruba hizmet etmesinin yanı sıra bütün ulusa hizmet edebilecek güce sahiptir. Bu kapsamda toplumsal belleğin etkisi bireylerin çokluğu ve dağılımı bağlamında farklılık göstermektedir (Borlandi, Boudon, Cherkaoui, & Valade, 2011, s. 421).

Toplumsal bellek kavramının tanımlarına bakıldığında bireysel olmaktan çok kolektif, toplumsal bağlamın ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu bağlamda toplumsal belleği sosyal yapının ve sosyalleşmenin bir ürünü olarak da açıklamak mümkündür (Uzun, 2023, s. 1523). Toplumsal bellek inşası sürecinde kolektifler mevcut sorun ve endişeleri yansıtmak için çeşitli hatıralara başvururlar. Hangi tarihsel olayların korunacağına ve hangilerinin silineceğine toplum liderleri karar verirler. Özellikle toplum liderleri bu tarihsel hatıraları mevcut toplumsal anlatıya uygun bir şekilde değiştirirler (Aldamen & Abdul Jaleel, 2024, s. 5).

Toplumsal bellek tarih değildir. Aynı malzemelerden oluşturulur ancak tarihten farklı olarak genellikle güncel meseleleri ön planda tutar. Bu bağlamda Niethammer toplumsal belleği tarih ve bellek arasındaki “yüzer boşluk” (floating gap) şeklinde tanımlamıştır (Niethammer, 1981, s. 141). Doğrudan özellikleriyle değil sonuçlarıyla fark edilir ve her zaman aracılı olarak aktarılır.

Zaman içerisinde kuşaktan kuşağa geçen toplumsal bellek yazılı, sözlü, işitsel, görsel olarak farklı şekillerde aktarılır. Bu noktada hem yazılı hem görsel olarak sayısız veriyi barındıran medya sunduğu içeriklerle toplumsal belleğin inşası sürecinde en etkili araç olarak bilinmektedir. Geniş bir erişim alanına sahip olan medya bireylerin tarihi olaylarla kişisel ve duygusal bağlar kurmalarına olanak sağlamakta-

dır. Medyanın raporladığı güncel olaylar gelecek için tarihi belgeler ve bellek tetikleyici kaynakları depolayarak tarihsel belleği inşa etmektedir. Başka bir deyişle topluma sundukları anlatılar birikerek bir toplumsal belleği oluşturur ve toplumdaki güncel gelişmeler gerektiğinde o bellekten etkilenmektedir (Bakar & Budak, 2021, s. 1294).

Medya tarih boyunca toplumsal bilinç ve belleğin oluşturulmasında hayati rol oynamış ve anlatılarında tarihsel hatıralardan yoğun bir şekilde yararlanmıştır (Kitch,2005:135). Medya insanların algılarını şekillendirme kapasitesine sahiptir. Medya araçlarının şekillendirdiği algı daha sonra toplumun ortak kültürel çerçevesine dahil olabilmektedir. Bu bağlamda kamusal söylemin baskın bir platformu olarak bireylerin başvurabileceği tarihi olayları temsil eden birincil kaynak olarak görülmektedir (Bird & Dardenne, 1988, s. 80-85).

Anlatılar üreterek kamuoyunu etkileme potansiyeline sahip olan medya savaş gibi felaketler bağlamında tarihi olayları hatırlatarak toplumsal belleğin yeniden canlanmasında oldukça önemli bir araçtır. Genellikle medya haberlerinin şu anı yansıtması beklenirken geçmişe dönük olaylar daha çok anlatılmaktadır (Meyers, 2007, s. 725). Bu bağlamda medya geçmiş ile bugün yaşanan olaylar arasındaki ilişkileri sunarak geçmişle gelecek arasında bir bağ kurmaktadır. Grade-Hansen medyayı toplumsal belleği üretme, depolama ve tüketme alanı olarak tanımlamaktadır. Ona göre çağımızda geçmişe dair toplumsal hafızanın hatırlanarak canlandırılması ya da unutturulması medya aracılığıyla daha üst seviyelere ulaşmıştır (Garde-Hansen, 2011, s. 7). Bu noktada özellikle toplumsal belleğin yeniden canlandırılmasında televizyon, internet haber siteleri ve sosyal medya gibi yeni medya araçları hayati bir rol üstlenmektedir.

2. Elde Edilen Bulgular

2.1. Haberlerin Niceliksel Analizi

Tablo 1. Nakba 1948 Olayına Yer Verilen 7 Ekim 2023 Hamas- İsrail Çatışmasına İlişkin Haberlerin Analize Dahil Edilen İnternet Sitelerine Göre Dağılımı

Haber siteleri	Sayı	Yüzde%
aljazeera.com	16	55.2
alarabiya.net	13	44.8
Toplam	29	100

Tablo 1.'de Nakba 1948 olayını yer aldığı 7 Ekim 2023 Hamas- İsrail çatışmasına ilişkin haberlerin örneklem haber sitelerine göre dağılımı yer almaktadır. Bir aylık süreyle sınırlandırılan süreçte araştırma konusuyla ilgili yayınlanmış 29 haberin %55,2'si aljazeera.com'a aitken %44,8'i alarabiya.net haber sitesinde yer almaktadır.

Tablo 2. Haberlerin Üretildiği Organizasyon

Haberlerin üretildiği organizasyon	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Kendi Üretimi	9	56.3	7	53.8
Haber Ajanslarının Üretimi	3	18.8	3	23.1
Karma Üretim	2	12.5	1	7.7
Sosyal medya	1	6.3	2	15.4
Belirlenmedi	-	-	-	-
Toplam	16	100	13	100

Tablo 2.'de çalışma konusuyla ilgili haberlerin üretim organizasyonları incelenmiştir. Elde edilen veriler aljazeera.com'da yer alan haberlerin %56,3'ünün söz konusu haber sitesinin kendi üretimi, %18,8'inin haber ajanslarının üretimi, %12,5'inin de karma üretim olduğunu göstermektedir. alarabiya.net haber sitesinde yayınlanan haberlerin üretim organizasyonları ise %53,8 oranda söz konusu medya organının kendi üretimiyken %23,1'oranda haber ajanslarının üretimi ve %15,4 oranda sosyal medya olarak görülmektedir.

Tablo 3. Haber Ana Başlıklarının Nakba 1948 Olayı ile İlişkisi

Haber ana başlıklarının Nakba ile ilişkisi	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Pozitif	3	18.8	2	15.4
Negatif	-	-	-	-
Nötr	5	31.3	2	15.4
Nakba 1948 olayı ile ilgili değil	8	50	9	69.2
Toplam	16	100	13	100

Tablo 3.'te Haber başlıklarının Nakba 1948 olayı ile ilişkisi analiz edilmiştir. Bu kapsamda aljazeera.com'da yer alan haberlerin ana başlıklarının %50'sinin Nakba 1948 olayı ile ilgili olmadığı, %31,3'ünün de nötr ve %18,8'inin pozitif olduğu tespit edilmiştir. alarabiya.net haber sitesinde yayınlanan haberlerin ana başlıklarının %69,2'si Nakba 1948 olayı ile ilgili değilken pozitif ve nötr olan ana başlıklar aynı şekilde %15,4 oranda yer almaktadır.

Tablo 4. Haberlerde Fotoğraf Kullanımı

Haberde Fotoğraf Kullanımı	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Fotoğraflı	16	100	13	100
Fotoğraksız	-	-	-	-
Toplam	16	100	13	100

Haberlerde fotoğraf kullanımının analizi edildiği Tablo 4. araştırmaya dahil edilen haber sitelerinin ikisinin de çalışma konusuyla ilgili haberlerin tümünde fotoğraf kullandıklarını göstermektedir.

1.2. Haberlerin Niteliksel Analizi

Tablo 5. Fotoğrafların İçeriği

Fotoğrafların içeriği	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Nakba 1948 olayı ile ilgili fotoğraflar	6	37.5	1	7.7
Cumhurbaşkanları ve Siyasi liderler	5	31.3	4	30.8
Birleşmiş Milletler yetkilileri	3	18.8	2	15.4
Göç etmekte olan Filistinliler (kadın ve çocuklar)	9	56.3	2	15.4

Yıkılmış binalar	3	18.8	2	15.4
Savaş görüntüleri	4	25	-	-
Hayatlarını kaybedenler			2	15.4
Toplam	16	100	13	100

Tablo 5.'te Haberlerde kullanılan fotoğrafların içerikleri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler aljazeera.com' da yer alan haberlerin %56,3'ünün kadın ve çocuklar, %37,5'i Nakba 1948 olayı ile ilgili fotoğraflar, %31,3'ü cumhurbaşkanları ve siyasi liderlerin fotoğrafları, %25'i savaş görüntüleri ve %18,8'i de Birleşmiş Milletler yetkilileri ve yıkılmış binaların görüntüleri olduğunu göstermektedir. alarabiya.net haber sitesinde yer alan fotoğraflara bakıldığında %30,8 oranda cumhurbaşkanları ve siyasi liderler, Birleşmiş Milletler yetkilileri, göç etmekte olan Filistinliler (kadın ve çocuklar), yıkılmış binalar ve hayatlarını kaybedenlerin görüntüleri %15,4 olarak aynı oranda yer almaktadır. Nakba 1948 olayı ile ilgili fotoğrafların oranı %7,7'dir.

Tablo 6. Haber İçeriklerinin Nakba 1948 Olayı ile İlişkisi

Haber içerikleri	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Yanlı	9	56.3	5	38.5
Karşıt	-	-	-	-
Nesnel	7	43.8	8	61.5
Toplam	16	100	13	100

Tablo 6.'da haber içeriklerinin Nakba 1948 olayı ile ilişkisi incelenmiştir. Tabloda görüldüğü gibi aljazeera.com'daki haber içeriklerinin %56,3'ü yanlı nitelikteyken, %43,8'i nesnelidir. Bu bağlamda alarabiya.net'deki haber içeriklerin ise %61,5 oranı nesnel nitelikteyken %38,5'i yanlı olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Haber Aktörleri

Haber aktörleri	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Filistin yetkilileri	3	18.8	3	23.1
Diğer Arap ülkeleri yetkilileri	2	12.5	5	38.5
ABD yetkilileri	5	31.3	3	23.1
Birleşmiş Milletler temsilcileri	3	18.8	2	15.4
Filistin halkı	6	37.5	7	53.8
Hamas yetkilileri	2	12.5	-	-
İsrail yetkilileri	3	18.8	2	15.4
Filistin yetkilileri+ Diğer Arap ülkeleri yetkilileri+ Hamas yetkilileri	2	12.5	-	-
Toplam	16	100	13	100

Tablo 7.'de çalışma konusuyla ilgili haberlerdeki haber aktörleri analiz edilmiştir. Tabloya göre aljazeera.com'da en çok gösterilen aktörler %37,5 oranda Filistin halkı, %31,3 ABD yetkilileri, %18,8 oranda Filistin yetkilileri ve İsrail yetkilileri, %12,5 oranda da diğer Arap ülkeleri yetkilileri olmuştur. alarabiya.net'in aktör olarak en çok yer verdiği aktörler ise %53,8 olarak Filistin halkı, %38,5 diğer Arap ülkeleri yetkilileri, %23,1 ABD yetkilileri ve Filistin yetkilileri ve %15,4 oranda Birleşmiş Milletler temsilcileri ve İsrail yetkilileri olarak gözükmektedir.

Tablo 8. Hamas-İsrail Çatışmasının Tanımları

Tanımlar	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
İkinci Nakba	9	56.3	4	30.8
Modern Nakba	-	-	6	46.2
1948'in yankıları	7	43.8	3	23.1
İsrail gözetimi	2	12.5	-	-
İsrail-Filistin savaşı	6	37.5	-	-
Saldırı	4	25	2	15.4
İsrail savaş suçları	2	12.5	-	-
İsrail'in soykırım savaşı	3	18.8	-	-
Trajik çatışma	2	12.5	-	-
İsrail-Hamas krizi	-	-	4	30.8
Toplam	16	100	13	100

Tablo 8.'de haberlerde güncel İsrail-Hamas çatışmasının nasıl tanımlandığı analiz edilmiştir. Elde edilen veriler aljazeera.com'da yer alan haberlerin %56,3'ünde "ikinci Nakba", %43,8'inde "1948'in yankıları", %25'i "saldırı", %18,8'i "İsrail'in soykırım savaşı" olarak tanımlamıştır. alarabiya.net haber sitesi ise Hamas-İsrail çatışmasını %46,2 oranda "modern Nakba", %30,8 oranda "ikinci Nakba", %23,1 olarak da "1948'in yankıları" şeklinde tanımlamıştır.

Tablo 9. Haber İçeriklerinde Nakba 1948 Olayının Tanımlanması

Tanımlar	aljazeera.com		alarabiya.net	
	Sayı	Yüzde %	Sayı	Yüzde %
Felaket	11	68.8	8	61.5
Arab-İsrail savaşı	2	12.5	-	-
Etnik temizlik	8	50	4	30.8
Travma	5	31.3	3	23.1
Kaos	3	18.8	2	15.4
Kitle imha	2	12.5	-	-
Kitlesel mülksüzleştirme	-	-	3	23.1
Toplam	16	100	13	100

Tablo 9.'da 7 Ekim 2023 Hamas- İsrail çatışması ile ilgili haberlerde Nakba 1948 olayına yönelik hangi tanımlama terimlerinin kullanıldığı analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular aljazeera.com'da Nakba 1948 olayı haberlerin %68,8'inde "felaket", %50'sinde "etnik temizlik", %31,3'ünde "travma", %18,8'inde "kaos", %12,5'sinde "kitle imha" ve "Arap-İsrail savaşı" olarak tanımlanmıştır. alarabiya.net haber sitesinde de %61,5 oranda "felaket", %30,8 "etnik temizlik", %23,1 "kitlesel mülksüzleştirme" ve "travma", %15,4 oranda da "kaos" tanımları kullanılmıştır.

Tablo 10.1. 7 Ekim 2023 Hamas- İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerin Nakba 1948 olayına ilişkin ana noktaları (Al Jazeera)

Haber başlıkları	Ana noktaları
1. "İkinci bir Nakba": İsrail'in Filistinlilere ülkeyi terk etme emri vermesiyle 1948'in yankıları	Binlerce kişi göç etti ama bazıları evlerinde ölmeyi tercih ettiklerini söylüyorlar. Bu bir İkinci Nakba.
2. İsrail-Filistin çatışmasının tarihi hakkında izlenmesi gereken 10 film	1948 yılı Filistinliler için yüz binlerce insanın evlerinden çıkarıldığı felaket yılıdır.
3. İsrail Gazze'deki savaşta neden bağlamı ve tarihi silmek istiyor	Filistinlilerin zorla Gazze şeridine sürüldüğü 1948 etnik temizlik mevcut krizin başlangıç tarihsel bağlamıdır.
4. Batı'nın İsrail'in Gazze'ye yönelik savaşına ilişkin haberleri tarafılık mı ya da profesyonellik dışı mıdır	1948 olayı her yıl felaket olarak anılmaktadır.
5. Filistin yönetimi nedir ve İsrail ile ilişkisi nedir	Filistin yönetimi 1948 Nakba'dan sonra kurulan Fatah Partisi tarafından yönetiliyor
6. İsrail'in tahliye emri etnik temizlik bahanesinden başka bir şey değil.	İsrail 1948'de başlayan Nakba'yı sürdürüyor.
7. Gazze Şeridi: Abluka altındaki bir bölgeye giriş rehberi	Etnik temizlik yoluyla zorla evlerinden sürdürüldüğü 1948 olayı Filistin halkının tarihi parçası.
8. Filistin -İsrail'in yeniden değerlendirilmesi: Hegemonik güvenlik ve üç adalet	İsrail 1948 Nakba'dan itibaren uluslararası hukuku durmadan çiğneyerek Filistin'e karşı adaletsizlikleri sürdürdü
9. Abbas Ürdün'de Blinkin'e "Gazze'deki zorla yerinden edilmeyi reddediyoruz" dedi.	Abbas 1948'de Filistinlilerin kitlesel olarak yerlerinden edilmesine atıfta bulunarak mevcut durumun "İkinci Nakba" anlamına geleceğini söyledi.
10. İsrail'in Gazze'ye karşı savaşı 10 açıklamada.	Nakba'dan beri son 75 yıldır bu felaketi yakından izleyenler arasında bir anlatı savaşı da yaşanıyor.
11. İsrail-Hamas savaşı güncellemeleri	Felaket olarak adlandırılan Nakba 750 binden fazla Filistinlinin evlerinden sürülmesiyle sonuçlanan olaydı.
12. Filistin'i silmek	Bu sefer Nakba televizyonda izleniyor.

13.	Analiz: İki milyon insan pazarlığı	Filistinliler birkaç önemli çatışma kaynaklı topraklarından sökülüp atıldılar. İlki de en derin kolektif acıya neden olan ve Filistinliler tarafından bugüne kadar felaket olarak anılan Nakba olayıdır.
14.	İsrail saldırısı altında: Gazze'deki Hristiyanlar kimlerdir	70 binden fazla Filistinlilerin yerinden edildiği ve felaket dedikleri Nakba'dan sonra Gazze'ye geldiler.
15.	Hamas operasyonunda şaşırtıcı bir şey yok	Gazze, 1948 Nakba'sı sırasında evlerinden kovulan Filistinli mültecilerin yaşadığı yer.
16.	İsrail Filistinlileri Gazze'den çıkarırsa Mısır onları kabul edecek mi	Bugün Gazze'deki insanların çoğu Nakba sırasında yerinden edilenlerin çocukları ya da torunlarıdır.

Tablo 10.1.'de aljazeera.com'daki 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerin 1948 Nakba olayına ilişkin değindiği ana noktalara yer verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi çalışma konusuyla ilgili haberlerde 1948 Nakba olayına yönelik "1948 yılı Filistinliler için yüz binlerce insanın evlerinden çıkarıldığı felaket yılıdır."; "Filistinlilerin zorla Gazze şeridinde sürüldüğü 1948 etnik temizlik mevcut krizin başlangıç tarihsel bağlamıdır."; "İsrail 1948'de başlayan Nakba'yı sürdürüyor."; "Abbas 1948'de Filistinlilerin kitlesel olarak yerlerinden edilmesine atıfta bulunarak mevcut durumun "İkinci Nakba" anlamına geleceğini söyledi."; "Nakba'dan beri son 75 yıldır bu felaketi yakından izleyenler arasında bir anlatı savaşı da yaşanıyor."; "Bu sefer Nakba televizyonda izleniyor."; "Bugün Gazze'deki insanların çoğu Nakba sırasında yerinden edilenlerin çocukları ya da torunlarıdır." şeklinde cümleler kurulmuştur. Bu anlatılarla aljazeera.com'un Filistin halkına Nakba 1948 olayının hala devam ettiği hissini uyanırmakta olduğu söylenebilir. Bu bağlamda analiz edilen haber sitesinin tarihsel anlatılardan yola çıkarak mevcut olayı Nakba 1948 olayına ilişkilendirdiği sonucuna varılabilir.

Tablo 10.2. 7 Ekim 2023 Hamas- İsrail Çatışmasıyla İlgili Haberlerin Nakba 1948 Olayına İlişkin Ana Noktaları (Al Arabiya)

Haber başlıkları	Ana noktaları
1. İsraili Knesset üyesi Hamas ile devam eden çatışmalar sırasında "İkinci Nakba" çağırısında bulundu	"Felaket" anlamına gelen Nakba 1948 İsrail Devleti'nin kuruluşu sırasında 76 binden fazla Filistinlinin yerinden edildiği olayı anmak için kutlanı.
2. Gazze'deki Filistinliler İsrail bombardımanı kaosunun ortasında modern Nakba ile karşı karşıya	Filistinliler İsrail bombardımanının ağır olduğunu söyleyerek Nakba'yı tekrardan yaşıyor gibi hissediyorlar.
3. ABD, Gazze sivilileri için güvenli geçiş konusunda İsrail ve Mısır ile görüşüyor	Filistinliler 1948 yılında kitlesel mülksüzleştirmenin yaşandığı Nakba'yı tekrardan yaşıyorlar.
4. Açıklama: İsrail-Filistin anlaşmazlığı devlet olma, toprak, Kudüs ve mültecilere dayanıyor	Nakba İsrail Devleti'nin kuruluşu sonucunda Filistinlilerin mülksüzleştirmesine yola açan felaket bir olaydır.
5. Abbas Blinken'e Gazellilerin zorla yerlerinden edilmelerinin ikinci Nakba olduğunu söyledi	Filistin halkının Gazze Şeridi'nden yerinden edilmesini tamamen reddediyoruz çünkü bu ikinci Nakba anlamına gelecek.
6. Ailelerini kaybeden Gazeliler İsrail kara saldırısının yaklaşmasıyla daha çok yıkımdan korkuyorlar	Bazı yerliler 1948'deki Nakba'yı hatırlayarak burayı terk etmeyeceklerini söylüyor.
7. Netanyahu İsrail birliklerinin Gazze'ye girmeye hazırlandığı sırada Hamas'ı yıkma sözü verdi	Mevcut olaylar 1948 savaşı sırasında birçok kişinin zorla evlerinden çıkarıldığı "Nakba" ya da felaketi hatırlatıyor.
8. Gazze tüm aileleri yas tutuyor, daha fazla yıkıma hazır olun	Bazı yerliler 1948'deki Nakba'yı hatırlayarak burayı terk etmeyeceklerini söylüyor.
9. Blinken İsrail-Hamas krizi ortasında Gazze'den tahliye önerisini reddetti	Abbas Blinken'e Gazze halını kovmanın ikinci bir Nakba'ya yol açacağı konusunda uyardı.
10. Putin Mahmud Abbas ile görüşmesinde Filistinlilerin haklarına destek verdi	Abbas bu eylemin Filistin halkı için 1948'dekine benzer ikinci Nakba olarak değerlendirildiğini söyledi.
11. BM insan hakları yetkilisi İsrail'in Filistinlilere yönelik "kitlesel etnik temizlik konusunda uyardı	Birleşmiş Milletler yetkilisi şahit olduğumuz şeyin 1948 Nakba'sının daha büyük ölçekte tekrarı olma tehlikesi var.
12. Ürdün kraliçesi Rania devam eden İsrail saldırılarında Gazze'ye yönelik sessizliği eleştirdi	Ürdün Kraliçesi, Ürdün'ün 1948'deki Nakba'ya benzer şekilde Filistinlilerin kitlesel olarak yerlerinden edilmelerini istemediğini söyledi.
13. Filistinli Amerikalılar Gazze'den kaçışın dehşetini anlatıyorlar	Mısır 1948'deki Nakba gibi yeni bir kalıcı göç dalgası korkusu nedeniyle Gazze'den Sina'ya kitlesel göç önerilerine şiddet ile karşı durdu.

Tablo 10.2'de alarabya.net haber sitesinde yer alan 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerin Nakba 1948 olayına ilişkin ana noktaları yer almaktadır. Elde edilen bulgular alarabya.net'in "Filistinliler İsrail bombardımanının ağır olduğunu söyleyerek Nakba'yı tekrardan yaşıyor gibi hissediyorlar."; "Filistinliler 1948 yılında kitlesel mülksüzleştirilenin yaşandığı Nakba'yı tekrardan yaşıyorlar."; "Filistin halkının Gazze Şeridi'nden yerinden edilmesini tamamen reddediyoruz çünkü bu ikinci Nakba anlamına gelecek."; "Mevcut olaylar 1948 savaşı sırasında bir çok kişinin zorla evlerinden çıkarıldığı "Nakba" ya da felaketi hatırlatıyor."; "Birleşmiş Milleler yetkilisi şahit olduğumuz şeyin 1948 Nakba'sının daha büyük ölçekte tekrarı olma tehlikesi var."; "Mısır 1948'deki Nakba gibi yeni bir kalıcı göç dalgası korkusu nedeniyle Gazze'den Sina'ya kitlesel göç önerilerine şiddet ile karşı durdu." gibi anlatılarla mevcut olayı Nakba 1948 ile aljazeera.com' a göre daha yoğun şekilde bağlantılaştırmıştır.

Sonuç

Savaş gibi felaketlerin toplumsal belleği, toplumun korkunç olaylardan sonra başa çıkma stratejisi olarak hayati bir önem taşımaktadır. Toplumsal bellek bireylerin yaşananları anlamlandırmaları ve bir süreklilik duygusu oluşturmaları için bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca bir kuşaktan diğerine aktarılan deneyim ve bilgiler sayesinde toplumun benzer olumsuzluklara karşı hazır olmalarına olanak sağlar. Bu noktada medya önemli bir rol üstlenerek savaş, felaket gibi olayları sürekli hatırlatmaktadır. Bu açıdan medya toplumsal bilincin sınırlarını belirlemekte ve birleştirmektedir. Medya geçmiş olayları seçer ve bu hatıraların bugünü nasıl şekillendirdiğine bağlı anlatılar geliştirerek geçmiş tarihe dair toplumsal belleği canlandırır (Zelizer, 1992, s. 65).

Uzun süredir devam eden Filistin-İsrail çatışması nedeniyle Filistin halkı birçok felaket olaylar ile karşı karşıya kal-

mıştır. 7 Ekim 2023 tarihinde meydana gelen Hamas-İsrail çatışmasının yıkıcı olması, Arap medyasının 1948 yılındaki Filistin tarihinde en büyük felaket olarak nitelendirilen Nakba olayının toplumsal belleğini güncel Hamas-İsrail çatışmasıyla ne şekilde ilişkilendirerek canlandırdığını incelemeye önemli bir vaka çalışması sunmaktadır. Bu amaçla araştırmada hem Arap ülkeleri hem de bütün dünya çapında çok izleyici kitleye sahip olan Al Jazeera ve Al Arabiya'nın web sitelerinde yer alan 1948 Nakba olayına ilişkin bilgilere yer veren 7 Ekim 2023 tarihli Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberler toplumsal bellek bağlamında içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın zaman çerçevesi Hamas'ın İsrail'e saldırdığı 7 Ekim 2023 tarihinden 7 Kasım 2023 tarihine kadar bir aylık süre ile sınırlandırılarak toplam 29 haber değerlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde çalışma konusuyla ilgili en çok haber aljazeera.com'da bulunmaktadır. Toplanan haberlerin %55,2'si aljazeera.com'a %48,8'i de alarabya.net haber sitesine aittir. Elde edilen bulgular analize dahil edilen haber sitelerinin 7 Ekim Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde 1948 Nakba olayının toplumsal belleğini canlandırmasında birçok noktalarda benzerlikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Haber başlıklarının 1948 Nakba olayıyla ilgili olmadığı hem aljazeera.com hem de alarabya.net'te de yüksek oranı göstermektedir. Haber sitelerinin ikisinde de haber içeriklerinin 1948 Nakba ile ilişkisi yüksek oranda nesnel nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra elde edilen verilerde incelenen iki haber sitesi arasında önemli farklılıklar da görülmüştür. Bu bağlamda aljazeera.com'un kullandığı fotoğrafların içeriği daha çok göç etmekte olan Filistinliler (kadın ve çocuklar) ve 1948 Nakba olayı ile ilgili görüntülerken alarabya.com cumhurbaşkanları ve siyasi liderlerin fotoğraflarına daha baskın yer vermiştir. Haber aktörleri olarak aljazeera.com'da ABD yetkilileri yüksek oranda yer almışken alarabya.net aktör olarak Katar, Üdün gibi diğer Arap ülkeleri

yetkililerini daha yoğun şekilde gösterdiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca güncel Hamas-İsrail çatışması aljazeera.com tarafından baskın bir şekilde “İkinci Nakba”, “1948’in yankıları” olarak tanımlanırken, alarabya.net “Modern Nakba” ve “Hamas-İsrail krizi” tanımlarını daha yoğun kullanmıştır. Haberlerin içeriklerinde 1948 Nakba olayını haber sitelerin ikisinde de baskın şekilde “felaket”, “etnik temizlik” ve “travma” olarak tanımlarken alarabya.net farklı olarak “kitlesele mülksüzleştirme” tanımına yoğun şekilde yer vermiştir. Özellikle çalışma konusyla ilgili haberlerde aljazeera.com’un sürekli geçmişe dönerek daha çok 1948 Nakba olayının ne olduğunu açıkladığı tarihsel anlatılara yoğun şekilde yer verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra alarabya.net haber sitesi tarihi bilgilere fazla yer vermezse de güncel çatışmayı “Nakba’nın tekrarı” gibi ifadeleri baskın şekilde kullanmıştır.

Bütün bu farklılıklara rağmen elde edilen bulgular analize dahil edilen haber sitelerinin ikisinin de 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasını ele alırken 1948 Nakba olayını hatırlatmadan geçmediklerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında “Araştırmaya dahil edilen Al Jazeera ve Al Arabiya haber siteleri 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasına ilişkin haberlerin üretiminde 1948 Nakba olayından önemli ölçüde etkilenmektedir.” şeklinde belirlenen birinci hipotez doğrulanmıştır. Ayrıca incelenen haber sitelerinin ikisinin de güncel Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde 1948 Nakba olayı ile ilgili tarihi anlatılara ve görsel imgelere yer vermeleri araştırmanın “Analiz edilen haber siteleri Hamas-İsrail çatışmasıyla ilgili haberlerde 1948 Nakba ile ilgili tarihsel anlatılar ve referanslar, görsel imgeler gibi unsurlara yer vererek olaya ilişkin toplumsal belleği yeniden canlandırmaktadır.” şeklinde belirlenen ikinci hipotezini doğrulamıştır. Sonuç olarak burada analiz edilen haber sitelerinin 7 Ekim 2023 Hamas-İsrail çatışmasını ele alırken bu güncel olayı Nakba 1948 olayından etkilenerek haber ürettikleri ve Filistin devasının sü-

rekliliğine vurgu yaparak bu tarihsel olaya yönelik toplumsal belleği yeniden canlandırdığı görülmektedir.

Araştırma tarihsel olayların medya vasıtasıyla nasıl yeniden canlandırılarak anlam kazandığını göstermektedir. Bu bağlamda çalışma literatüre katkı sağlayarak gelecekte toplumsal belleğin canlandırılmasında medyanın rolü üzerinde yapılacak araştırmalara ışık tutacaktır.

Kaynakça

- Al Jazeera. (2024). *Updates: Israeli attack on Gaza's Beit Lahiya kills at least 73*. . <https://www.aljazeera.com/news/liveblog/2024/10/19/live-israeli-attack-kills-at-least-33-in-north-gazas-jabalia-refugee-camp> adresinden alındı
- Aldamen, Y., & Abdul Jaleel, D. T. (2024). Stimulation of the collective memory of the 1999 Turkey earthquake through the Turkish media coverage of the 2023 earthquake. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 14(2).
- Atik, A., & Erdoğan, Ş. (2014). Toplumsal bellek ve medya. *Atatürk İletişim Dergisi*, 6.
- Bakar, H., & Budak, E. (2021). Toplumsal Belleğin Oluşmasında Medyanın Rolü Üzerine Bir İnceleme: 32. Gün Belgeselleri Örneği. *Selçuk iletişim dergisi*, 14(3), 1287-1310.
- Bird, S. E., & Dardenne, R. W. (1988). Myth, chronicle, and story: Exploring the narrative qualities of news . J. W. Carey içinde, *Media, myths and narratives: Television and the press*. SAGE.
- Borlandi, M., Boudon, R., Cherkaoui, M., & Valade, B. (2011). Dictionnaire de la pensée sociologique. Emperyalizm. *Emperyalizm*.
- Cupi, D. (2024). The Role of the Albanian Media as Mediator and Creator of Collective Memory. I. *International Journal of Law and Policy*, 2(1).
- Garde-Hansen, J. (2011). *Media and memory*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Koldas, U. (2011). The Nakba in Palestinian Memory in Israel. *Middle Eastern Studies*, 47(6), 947-959.

- Meyers, O. (2007). *Memory in journalism and the memory of journalism: Israeli journalists and the constructed legacy of Haolam Hازه*, 57(4), 719-738.
- Niethammer, L. (1981). *Lebenserfahrung und Kollektives Gedächtnis. die Praxis der "Oral History"*, 9, 140-142.
- Sancar, M. (2007). *Geçmişle Hesaplaşma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Uzun, B. (2023). Kolektif Bellek ve Medya ile İlgili Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. 12, 1518-1532.
- Zelizer, B. (1992). CNN, the Gulf War, and journalistic practice. *Journal of Communication*, 66-81.

Gaza and The Continuity Of Colonialism A Critical Reading Of Settler Violence, and Digital Control

Doha HENDAM*

Özet: Bu makale, Gazze'ye yönelik devam eden İsrail saldırganlığını geçici bir çatışma veya askeri işgal olarak değil, kalıcı bir yerleşimci sömürgecilik projesinin bir parçası olarak ele alarak sömürgecilik karşıtı bir analiz sunmaktadır. Yerleşimci sömürgecilik teorisi, nekropolitika ve dijital sömürgecilikten yola çıkan çalışma, İsrail'in Gazze ile ilişkilerinin sadece geleneksel savaştan ziyade, yok etme, kontrol ve teknolojik hakimiyet mantığıyla yönetildiğini savunmaktadır. Makalenin ilk bölümü, İsrail'in 2005 yılında Gazze'den çekilme fikrini eleştirerek, bunun işgalin sonu değil, kontrol mekanizmalarında bir dönüşüm olduğunu savunmaktadır. Gazze, kara, deniz, hava sahası, ekonomi ve sınırlar dahil olmak üzere tam kontrol altında kalmaya devam etmekte ve bu da onu uzaktan yönetilen bir sömürge alanı haline getirmektedir. Bu durum, Gazze'yi özerk veya işgal sonrası bir bölge olarak ele alan uluslararası anlatılara meydan okumaktadır. İkinci bölümde, Achille Mbembé'nin nekropolitik teorisini Gazze'ye uygulayarak, İsrail'in askeri saldırılar ve abluka, altyapı çöküşü ve yoksunluk gibi yapısal şiddet yoluyla yaşam ve ölüm üzerinde güç uyguladığını öne sürmektedir. Gazze, bu nedenle, Filistinlilerin cezasız bir şekilde hayatlarının elinden alınabileceği hem yavaş ölümün hem de ani yok oluşun yaşandığı bir yerdir. Üçüncü bölüm, Gazze'yi dijital sömürgeciliğin laboratuvarı olarak öne çıkarmaktadır. Gelişmiş yapay zekâ sistemleri, insansız hava araçlarıyla gözetleme ve veriye dayalı hedefleme, Gazze'yi yüksek teknoloji işgalin bir modeli haline getiriyor. Bu dijital kontrol, İsrail'in askeri üstünlüğünü pekiştirmekle kalmıyor, aynı zamanda Filistinlilerin günlük yaşamlarına kolonyal etkisini de derinleştiriyor. Makale ayrıca, kolonyal söylemin, özellikle de meşru müdafaa retoriğinin, yerleşimcilerin şiddetini meşrulaştırmak için nasıl kullanıldığını da inceliyor. Bu, şiddetin düzen veya medeniyet adına meşrulaştırıldığı klasik Avrupa kolonyalizminin ideolojik çerçevesini yansıtıyor. Sonuç olarak, makale Gazze'yi sadece aşırı sömürgeci şiddetin yaşandığı bir yer olarak değil, aynı zamanda direnişin ve ahlaki berraklığın da merkezi olarak konumlandırmaktadır. Kuşatma ve yıkıma rağmen Gazze, küresel vicdanı sorgulamakta ve 21. yüzyılda sömürgeciliğin temel mantığına karşı çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Yerleşimci Sömürgecilik, İsrail, İşgal.

* MA Student, Necmettin Erbakan University, Department of Philosophy of Religion Institute of Social Studies, doha.hendam123@gmail.com, ORCID:0009-0006-7552-6746

Abstract: This paper offers a decolonial analysis of the on-going Israeli aggression against Gaza by framing it not as a temporary conflict or military occupation, but as a part of persistence settler colonial project. Drawing from settler colonial theory, necropolitics, and digital colonialism, the study argues that Israel's relationship with Gaza is governed by logics of elimination, control and technological domination, rather than merely conventional warfare. The first part of the paper critiques the notion of Israel's disengagement from Gaza in 2005, arguing that it marked a transformation in control mechanisms, rather than the end of the occupation. Gaza remains under total control-land, sea, airspace, economy, and borders-making it a remotely-managed colonial space. This challenges international narratives that treat Gaza as a self-governed or post-occupation territory. The second part applies Achille Mbembe's theory of necro-politics to Gaza, suggesting that Israel exercises power over life and death through both military assaults and structural violence such as blockade, infrastructural collapse, and deprivation. Gaza is thus a site of both slow death and sudden elimination, where Palestinians are reduced to lives that can be taken with impunity. The third section highlights Gaza as a laboratory for digital colonialism. Advanced ai systems, drone surveillance, and data-driven targeting turn Gaza into a model of high-tech occupation. This digital control not only reinforces Israel's military superiority but also deepens its colonial reach into the everyday lives of Palestinians. The paper also explores how colonial discourse, particularly the rhetoric of self-defense is used to legitimize settler violence. This mirrors the ideological framework of classical European colonialism, where violence was justified in the name of order or civilization. Ultimately, the paper positions Gaza not only as a space of extreme colonial violence, but also as a site of resistance and moral clarity. Despite the siege and destruction, Gaza challenges the global conscience and confronts the foundational logic of colonialism in the 21st century.

Keywords: Gaza, Settler Colonialism, Israel, Occupation.

Introduction

This paper attempts to provide an analytical reading of the Palestinian issue, focusing on the Gaza Strip, which has been completely destroyed and transformed into a living memory of the traces of military and technical colonialism and bureaucratic control over human beings.

This research attempts to move away from a mere historical review of one of the longest conflicts in modern times, in which efforts to find a solution have been repeatedly obstructed, to emphasize that the Palestinian conflict is not merely a border dispute between two peoples with equal rights to the land, but rather a continuation of colonialism, and that any solution must address the colonial problem.

1. Gaza, Disengagement as Colonial Restructuring

When Israeli government led by Ariel Sharon announced its disengagement plan with the Gaza strip in 2005 it seemed to many to be historic turning point. The plan called for the withdrawal of Israeli forces from inside the strip and the dismantling of Israeli settlements there. However, from the first outset, there were warnings that this was merely a rearrangement of control mechanisms rather than an end to them. For example On 28 October 2004, Human Rights Watch warned that the disengagement plan announced by the Israeli authorities, as Israel continue to control the borders, airspace and sea space, as stated in their report (Human Rights Watch, 2004) years later, and especially in the wake of events of 7 October 2023, this warning proved to be true. In June 2007, for example, following the takeover of Gaza by Hamas, Israel imposed a land., sea and air blockade on the Gaza strip (The World Bank, May 2015) That has contained until now, and repeated attacks on the Gaza strip over the years until the events of October 7, when the attacks increased dramatically under the pretext of self_defence and the elimination of Hamas despite the distraction of Gaza's infrastructure (Al Jazeera, 2022). Before the military incursion into Gaza in October 2023, Israel used high-level technologies to maintain control over Gaza. In his book; *Hollow land, Israel's Architecture of occupation.* Weizman talks about how the occupation adopted a new policy to deal with its opponents. (Control without occupation), through drone control, high level technology, he argues that Israeli occupation has built a multi-level system of control: On the surface through the separation wall and checkpoints; underground through control of groundwater and tunnels; and in the airspace through warplanes and drones. This' vertical' structure of occupation makes Gaza a laboratory for policies of remote control. The air attacks after that intensified after 7 October, for example, confirm that the relationship between

Israel and Gaza is no longer one of traditional occupation, but one of life and death management (bio-political/ necropolitical) practiced from a safe distance, as Israel can close crossings, cut off electricity and communications, or launch an air attack without any direct ground presence.

He also points out that these high technological methods are old colonial methods that have been used more than once, as the US has used drones in Iraq and Afghanistan to eliminate political and military opponents more than once producing a new colonial relationship based on 'remote killing' For example, the assassination of a Hamas political leader in Tahrir in July 2024 and the attempted assassination of other Hamas leaders in Doha, Qatar, in 2025 provided a glimpse that remote control and the ability to target directly is not only from within Gaza (Chamayou 2015; Weizman n.d.2007, p.125-140).

2. Gaza as Necro-politics Space

Achille Mbembe's concept of necropolitics- the exercise of sovereign power through the ability to decide who lives and who dies- provides a framework for Israel's ongoing rule over Gaza (Achilles-Mbembe-necropolitics n.d.2003 p.11-40). Before the 7 October 2023, Gaza was a place of slow death due to the imposed blockade, due to the collapse of infrastructure, chronic power cuts, the destruction of healthcare systems. After October 7, Gaza has become a place where Palestinians are treated as expendable objects, where they can be killed without accountability, and where they are subject to collective punishment. Especially after the international community insisted on the lives of those kidnapped by Hamas as a condition for stopping the war, in the face of the city's complete distraction, as a kind of collective punishment for Hamas's attacks on October 7, during the war, the Israeli authorities

adopted hostile policies towards the population of Gaza such as targeting in aid queues, targeting during displacement to areas declared safe by the IDF, and obstructing the entry of aid into Gaza, leading human rights organizations and finally (Achille-Mbembe-necropolitics n.d.2003, Human Rights Watch, 2025, UN OCHA, 2025). This picture- slow death through siege, sudden death through bombing, and treating people as statistics rather than subjects- makes Gaza the embodiment of a neo-colonial political space per excellence, where emergency is normalized and violence is always justified by the rhetoric of 'self_defence'.

3. Colonial Legacies and the Failure of Solutions

The failure of the international community to resolve the Palestinian issue is not just the result of immediate political complexities, but a direct reflection of the continuing effects of colonialism. The colonial projects, which began with British mandate in 1917 and continued with the establishment of the state of Israel in 1984, not only seized land, but also established a political and legal system that keeps Palestinians in a permanent state of marginalization and frames their existence in terms of an ongoing 'crises' (Said, 1992). In this sense, the failure to reach a just settlement can only be understood as a part of the reproduction of colonialism in new forms (Pappé, 2017).

Over the past decades, many international and regional initiatives have been put forward. Most notably 'The two-state solution' proposals dating back to United Nations Resolution 181 in 1947 (United Nations 1947), the Madrid initiative in 1991, the Oslo Accords in 1993 (United Nations 1993) and the Road Map in 2003 (United Nation 2003) All of them emphasized the establishment of an independent Palestinian state alongside Israel. However, this initiative didn't materialise,

due to continued settlement expansion, the disintegration of Palestinian biography due to the separation wall, and the continued siege of Gaza (Roy, 2011). As a result, the two-state solution has gone from a possible political horizon to recurring rhetoric, used to manage the crises rather than solve it (Pappé, 2017).

On the other hand, the 'Democratic one- state solution' offers an alternative conceptualization based on the establishment of one state for all residence, Arabs and Jews, based on full equality of political and civil rights. This argument has become increasingly prominent in academic and human rights circle, specially with collapse of the realism of the two-state solution (Pappé, 2017). Those in favour of this solution see it as the only way to end the existing system of structural discrimination and segregation. However, its opponents consider it politically unrealistic, as it threatens Israel's definition of itself as a Jewish state.

The continuation of these solutions without implementation perpetuates the state of 'no solution' as the Palestinian issue remains stuck between two discourses; A discourse that claims the possibility of two states that can't be realised on the ground, and a discourse of equality that faces widespread international and Israeli political rejection. This situation reveals, as postcolonial scholars point out, that colonialism doesn't simply end with declaration of independence, but continues through the reconfiguration of political and economic structures to keep the colonised people in a state of perpetual waiting (Pappé, 2017, Said, 1992).

Conclusion

This paper tried to analyse Gaza not as a site of military conflict, but as a space for the implementation of apartheid policies, and necro-politics theory, and how ongoing

restrictions and blockades make Gaza a place of control over life and death, treating individuals as numbers, sometimes slowly dying and other times being targeted with impunity, rather than as human beings. On a broader level, Gaza, the west bank where settlements construction has yet to end, are colonial legacies that continue to obstruct any efforts at resolution. The research suggests that any solution to the conflict, whether two states or one democratic state, must transcend the colonial legacy and go beyond the characterization of a Jewish state that leads to an apartheid separation between Jews and non-Jews. Otherwise, Gaza will remain a reminder of the brutal colonization of the land, the ideological mindset that wants to exclude the other, and the resistance that has persisted for 100 years.

References

- Al Jazeera. (2022). Gaza: Israel's attacks and the destruction of infrastructure. Retrieved from <https://www.aljazeera.com>
- Chamayou, G. (2015). *A theory of the drone*. New York: The New Press.
- Human Rights Watch. (2004, October 28). Israel: Gaza disengagement plan risks perpetuating control. Retrieved from <https://www.hrw.org>
- Weizman, E. (2007). *Hollow Land: Israel's Architecture of Occupation*. London: Verso.
- The World Bank. (2015, May). *Economic monitoring report to the Ad Hoc Liaison Committee: Gaza overview*. Washington, DC: World Bank.
- Achille Mbembe. (2003). Necropolitics. *Public Culture*, 15(1), 11–40.
- Human Rights Watch. (2025, August 1). Gaza: Israeli killings of Palestinians seeking food are war crimes. Retrieved from <https://www.hrw.org/news/2025/08/01/gaza-israeli-killings-of-palestinians-seeking-food-are-war-crimes>

- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). (2025, May 30). UN humanitarian office says Gaza being 'drip fed' as hunger nears catastrophic levels. Retrieved from <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/un-humanitarian-office-says-gaza-being-drip-fed-as-hunger-nears-catastrophic-levels/3584346>
- Pappé, I. (2017). *Ten Myths About Israel*. London: Verso.
- Roy, S. (2011). *Hamas and Civil Society in Gaza: Engaging the Islamist Social Sector*. Princeton University Press.
- Said, E. W. (1992). *The Question of Palestine* (2nd ed.). New York: Vintage Books.
- United Nations. (1947). United Nations General Assembly Resolution 181 (Partition Plan). Retrieved from <https://www.un.org/>
- United Nations. (1993). The Oslo Accords. Retrieved from <https://peacemaker.un.org/israelopt-osloaccord93>
- United Nations. (2003). A Performance-Based Roadmap to a Permanent Two-State Solution to the Israeli-Palestinian Conflict. Retrieved from <https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2003/20062.htm>

Health Under Siege: The Collapse and Resilience Of Gaza's Health System During The 2023–2024 War

Karawan DAWOUD*

Özet: Gazze Şeridi'ndeki sağlık sistemi, uzun süredir uygulanan abluka, kronik yetersiz finansman ve siyasi parçalanma nedeniyle olağanüstü bir baskı altında faaliyet göstermekteydi; ancak 2023–2024 savaşı, zaten kırılan olan bu yapıyı tamamen çöküşe sürükledi. Bu çalışma, artan şiddetin Gazze'nin sağlık altyapısını nasıl yok ettiğini ve temel hizmetleri nasıl felce uğrattığını incelemektedir. Hastaneler, laboratuvarlar ve birinci basamak sağlık merkezleri bombardımanlar, elektrik kesintileri, yakıt kıtlığı ve su-kanalizasyon ağlarının çökmesi nedeniyle yıkılmış ya da hizmet dışı kalmıştır. Kronik hastalığı olanlar, hamile kadınlar, yenidoğanlar ve çocuklar hayati tedavilere erişememiştir.

Kriz, fiziksel yıkımın çok ötesine geçmiştir. Yollar, iletişim hatları ve tedarik zincirleri zarar görmüş, acil müdahale tamamen durma noktasına gelmiştir. Tıbbi personel, çoğu zaman temel ekipman ve koruyucu malzemelerden yoksun, güvensiz, aşırı kalabalık ve kaynakları tükenmiş ortamlarda çalışmak zorunda kalmıştır. Kitlesel yerinden edilme, aşırı kalabalık sığınaklar ve su-sanitasyon sisteminin çökmesi nedeniyle ishal, solunum yolu enfeksiyonları ve cilt hastalıkları gibi salgınlar hızla artmıştır.

Savaşın savunmasız gruplar üzerindeki etkisi son derece ağır olmuştur. Birçok bölgede anne-çocuk sağlığı hizmetleri durdurulmuş, diyaliz ve kemoterapi büyük ölçüde erişilemez hâle gelmiş ve hem hastalar hem de sağlık çalışanları aşırı psikolojik travma yaşadığından ruh sağlığı hizmetleri neredeyse çökmüştür. Tüm bu koşullara rağmen yerel direnç ortaya çıkmıştır. Sağlık çalışanları geçici klinikler kurmuş, doğaçlama triyaj sistemleri geliştirmiş ve diasporanın desteklediği tele-sağlık ağlarını kullanarak asgari düzeyde de olsa hizmet sunmaya çalışmıştır. Bu çalışma, Gazze'deki sağlık krizinin yalnızca bir insani acil durum değil, uzun süreli abluka ve tekrar eden askeri saldırılarla şekillenen yapısal bir çöküş olduğunu savunmaktadır. Eşitlik temelli yeniden yapılanmayı, sürdürülebilir finansmanı ve uluslararası hukuk çerçevesinde hesap verebilirliği gerekli görmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gazze, Halk Sağlığı, Sağlık Sistemi Çöküşü, İnsani Kriz, Sağlık Eşitliği.

* Master's Student, Ankara Yıldırım Beyazıt University, Institute of Public Health, Health Policy & Global Health Program, karawan-dawood@hotmail.com, ORCID: 0009-0002-0634-8983

Abstract: The health system in the Gaza Strip has long operated under extreme pressure due to blockade, underfunding, and political fragmentation, but the 2023–2024 war pushed it into complete collapse. This paper examines how the escalation of violence devastated Gaza’s already fragile health infrastructure and disrupted essential services. Hospitals, laboratories, and primary care centers were destroyed or forced to shut down due to bombardment, power outages, fuel shortages, and the breakdown of water and sanitation networks. Patients with chronic diseases, pregnant women, newborns, and children were left without access to lifesaving care.

The crisis extended well beyond physical destruction. Roads, communication lines, and supply chains were damaged, paralyzing emergency response. Medical staff worked in unsafe, overcrowded, and severely resource-limited conditions, often lacking basic equipment and protective gear. Disease outbreaks—including diarrheal illnesses, respiratory infections, and skin diseases—surged due to mass displacement, overcrowded shelters, and the collapse of water sanitation systems.

The war’s impact on vulnerable populations was severe. Maternal and child health services were suspended in many areas, dialysis and chemotherapy were largely unavailable, and mental health services nearly collapsed as both patients and health workers faced extreme psychological trauma. Despite this environment, local resilience emerged. Health workers established makeshift clinics, improvised triage systems, and relied on diaspora-supported tele-health networks to maintain minimal services. This paper argues that Gaza’s health crisis is not merely a humanitarian emergency, but a structural collapse rooted in long-term blockade and repeated military assaults. It calls for equity-based reconstruction, sustainable financing, and accountability under international law.

Keywords: Gaza, Public Health, Health System Collapse, Humanitarian Crisis, Health Equity.

Introduction

Before the escalation of violence in 2023–2024, Gaza’s health system was already operating under extreme pressure. More than 17 years of blockade, political fragmentation, and chronic underfunding had created conditions of structural fragility. These long-standing challenges meant that even routine healthcare delivery was marked by shortages, delays, and inequities leaving the population highly vulnerable to crises.

One of the most significant factors shaping Gaza’s health system has been the Israeli-imposed blockade, enforced since 2007. Restrictions on the movement of people and goods severely limited the import of medicines, medical devices,

fuel, and spare parts needed to maintain hospitals and clinics. Patients often faced delays or denials when seeking permits to leave Gaza for specialized care unavailable locally, such as cancer treatment or advanced surgeries (World Health Organization [WHO], 2022). This isolation undermined both patient care and the professional development of health workers, who had little opportunity for training abroad or access to updated technologies (UN OCHA, 2021).

Chronic underfunding further weakened the system. The Ministry of Health in Gaza depended heavily on uncertain donor funding, while public sector salaries for health workers were irregular and insufficient. As a result, many hospitals and clinics struggled to cover operational costs, maintain equipment, and retain skilled staff. Essential medicines were frequently in short supply, with WHO in 2021 reporting that nearly half of essential drug lists were at “zero stock” levels at multiple points in the years leading up to the war.

Political fragmentation also contributed to inefficiencies and weakened governance. Since the political division between the Palestinian Authority in the West Bank and the de facto authorities in Gaza, health governance has been split, leading to duplication of responsibilities and inconsistent planning. Coordination with international organizations was complicated, and budgeting often failed to meet the population’s growing needs. This fragmentation meant that even available resources were not always managed effectively.

These structural weaknesses were reflected in health outcomes. Maternal and infant mortality rates in Gaza remained higher than in neighboring countries, with life expectancy staying lower than the regional average. Specialized services such as oncology, dialysis, and advanced surgical care were limited, forcing heavy reliance on referrals outside Gaza—referrals that were often delayed or blocked (Human Rights

Watch [HRW], 2022). Electricity shortages, sometimes lasting up to 12–16 hours per day, disrupted hospital operations, threatening everything from surgical procedures to the cold storage of vaccines.

In summary, Gaza entered the 2023–2024 war with a health system already stretched beyond its limits. Long-term blockade, underfunding, and fragmented governance had eroded its capacity to respond to routine needs, leaving it without the resilience to absorb the massive shock of full-scale war. This paper argues that the subsequent health crisis represents not merely a humanitarian emergency, but a predictable structural collapse—a case study in the systematic denial of the right to health under prolonged occupation and siege.

As of 2025, Gaza remains in a state of profound crisis, demonstrating that this health emergency is an ongoing reality with long-term consequences. Thousands of families continue to live in temporary shelters with limited access to water, sanitation, and electricity. Hospitals that survived bombardment struggle to function with damaged infrastructure, exhausted personnel, and critical shortages. This continuation of the crisis underscores the failure of international response mechanisms and the urgent need for a new policy approach centered on justice, accountability, and sustainable, locally led reconstruction.

By drawing on humanitarian reports, academic sources, and available field data, this study examines the multidimensional collapse of Gaza’s health system and the extraordinary resilience of its health workers. It places Gaza’s experience within the broader context of global health in conflict zones, drawing lessons for humanitarian policy and demanding a paradigm shift from short-term aid to long-term structural justice.

1. Literature Review

1.1. *Global Patterns of Health System Collapse in Conflict*

Many studies have shown that armed conflict systematically undermines health systems through direct and indirect effects. Research from other conflict zones provides a critical framework for understanding the events in Gaza.

In Syria, systematic attacks on hospitals and health workers were documented as a deliberate strategy of war, leading to service collapse and mass displacement (Physicians for Human Rights [PHR], 2024). In Yemen, the destruction of water and sanitation infrastructure fueled the world's largest cholera epidemic (Camacho et al., 2018). In Iraq, decades of conflict and sanctions eroded infrastructure and human resources, leaving a centralized, hospital-dependent system unprepared for new crises (Al-Hilfi et al., 2013).

These cases highlight a recurring pattern of three devastating consequences: (1) the direct targeting of health facilities, (2) the depletion of the health workforce, and (3) the collapse of medical supply chains.

1.2. *The Pre-War Context in Gaza: A System Ready for Collapse*

Scholars and international agencies had long documented the extreme fragility of Gaza's health system, forecasting its vulnerability to any major shock. The 2009 Lancet Series on the occupied Palestinian territory was prescient, highlighting structural weaknesses—including restricted movement, chronic underfunding, and political division—that paralyzed systemic resilience (Giacaman et al., 2009).

Subsequent reports from WHO and UN OCHA consistently detailed the symptoms of this fragility: chronic shortages of essential medicines, an irregular supply of medical

equipment, and a dangerous dependence on unstable donor funding. Human Rights Watch (2022) emphasized that the Israeli permit system effectively denied the right to health by restricting access to specialized care, often with fatal consequences (see Table 1). The pre-existing electricity shortages, sometimes lasting 16 hours per day, chronically undermined hospital operations, from intensive care to vaccine cold storage (UN OCHA, 2021).

Thus, the pre-2023 literature establishes that Gaza's health system was not simply weak; it was operating in a state of managed decline, uniquely vulnerable to complete breakdown. The 2023-2024 war did not create a new crisis but rather accelerated and exposed the catastrophic endpoint of these long-standing, politically engineered vulnerabilities. The global patterns of conflict-related health collapse were therefore destined to manifest in Gaza with severity.

Table 1. Case of Mohammed's Permit Applications for Cancer Treatment, 2020

Date of Appointment (2020)	Outcome of Permit Application	Notes
20 April	Denied	First scheduled treatment appointment
4 May	Delayed (no response by date)	Appointment missed
19 May	Denied	Application rejected on "security grounds"
7 June	Denied	Applied via Palestinian Centre for Human Rights (PCHR)
11–12 June	Approved (patient only)	The patient was in a severely weakened condition

Source: WHO EMRO (2020). Patients in the Gaza Strip unable to obtain Israeli-issued permits to access healthcare.

2. Methodology

This study is a literature review analysis conducted through a desk review of secondary data. Due to restricted access to Gaza during the study period, no primary field research was possible. Instead, the analysis relies on synthesi-

zing information from multiple existing sources to provide a comprehensive picture of both collapse and resilience within Gaza's health system, with attention to the continuing humanitarian crisis in 2025.

The main sources of data included humanitarian situation reports from international agencies such as the World Health Organization (WHO), the United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (UN OCHA), the United Nations Relief and Works Agency (UNRWA), and Médecins Sans Frontières (MSF). Peer-reviewed academic literature published in journals such as *The Lancet*, *BMJ Global Health*, and *Conflict and Health* were also reviewed to provide scholarly insights. In addition, reports from human rights organizations, including Physicians for Human Rights (PHR) and Human Rights Watch (HRW), were examined to capture the human rights dimension of the crisis. Finally, news and media reports were considered when official or academic data were unavailable, though these were always cross-checked with other sources to ensure accuracy and reliability.

The study focused on the period between October 2023 and August 2025, covering the escalation of the war, its peak in 2024, and the ongoing humanitarian crisis into 2025. To provide context, earlier materials from 2007–2022 were also included, particularly those that documented pre-war vulnerabilities linked to blockade, underfunding, and governance fragmentation.

A thematic analysis approach was applied to the collected literature. Documents were carefully reviewed to identify recurring themes, including the physical destruction of facilities, shortages of medicines and supplies, disruption of services, impacts on vulnerable groups, mental health burdens, and examples of resilience strategies by local actors. These themes were then synthesized to highlight both the structural

collapse of Gaza's health system and the extraordinary, though limited, coping mechanisms that emerged in response to the crisis.

3. Limitations

The study is limited by its reliance on secondary data. Direct field-based research was not possible due to restricted access to Gaza during the study period. Reports from humanitarian agencies may reflect underreporting or delays in verification. Despite these constraints, cross checking across multiple sources was used to increase reliability.

4. Results and Findings

The findings of this study demonstrate a profound and multidimensional collapse of Gaza's health system during the 2023–2024 war, with consequences that have continued into 2025. The results are presented under six interrelated themes: physical destruction of infrastructure, disruption of essential services, shortages of medicines and supplies, effects on vulnerable populations, mental health burdens, and resilience strategies.

4.1. Physical Destruction of Health Infrastructure

The war has caused catastrophic destruction to Gaza's health facilities. By December 2023, more than 50% of public hospitals were non-functional, either destroyed or closed due to lack of fuel and electricity (WHO, 2024). Many primary healthcare centers sustained damage, reducing access to maternal and childcare. Electricity shortages were severe, with hospitals reporting only 2–4 hours of electricity per day and relying heavily on backup generators with limited fuel. This compromised critical functions such as surgical theaters, intensive care units, and vaccine storage.

WHO reported that 94% of hospitals in Gaza were damaged or destroyed, with only 19 of 36 hospitals still operational, and just 12 providing services beyond basic emergencies (WHO, 2025a). Repeated attacks on healthcare infrastructure were also documented: between October 2023 and June 2025, there were 735 attacks on health care, resulting in nearly 1,000 deaths among health workers and patients (Physicians for Human Rights, 2024).

4.2. Disruption of Essential Services

Key health services including maternal care, dialysis, and oncology were severely disrupted. WHO estimated that by 2024 more than 9,000 dialysis patients and 2,000 cancer patients faced life-threatening interruptions in treatment. Pregnant women often could not reach maternity wards due to road destruction and fuel shortages, while cesarean deliveries decreased sharply because of a lack of anesthetics. As of August 2025, the Indonesian Hospital in northern Gaza, one of the last facilities offering specialized care, was completely shut down due to direct damage and lack of fuel, eliminating the final remnants of tertiary healthcare for over half a million people.

Moreover, access to advanced treatment beyond Gaza's borders is extremely limited, and many patients are denied the chance to receive care. According to WHO as reported by Reuters (2024) the closure of the Rafah crossing after May 2024 prevented at least 2,000 patients from being evacuated for needed medical treatment. By early July 2024, it was reported that 436 cancer patients had died after being denied permission to receive treatment outside Gaza. The denial of permits / treatment abroad was due to hospital "failures" to provide minimum services and due to movement restrictions (Palestinian Centre for Human Rights [PCHR], 2024).

4.3. Shortages of Medicines and Supplies

The blockade and active conflict resulted in critical shortages of essential medicines and supplies. By mid-2025, 43% of essential medicines were completely out of stock, including cancer drugs, painkillers, and anesthetics, while 64% of medical equipment was no longer available (WHO, 2025b). By September 2025, these shortages had catastrophically worsened, with WHO reporting over 70% of essential drug categories at zero stock.

4.4. Impacts on Vulnerable Groups

The crisis disproportionately affected newborns, children, women, and immunocompromised patients. Neonatal incubators failed during electricity shortages, maternal health services were suspended, and outbreaks of diarrheal disease tripled among children in shelters due to unsafe water and sanitation. According to the Palestinian Ministry of Health in Gaza (September 6, 2025), the cumulative toll since October 2023 reached 64,368 deaths and 162,367 injuries, with 382 deaths linked to malnutrition, including 135 children.

The situation has escalated with the confirmed emergence of cholera in displacement camps in July 2025, with over 5,000 suspected cases reported in one month alone due to the consumption of contaminated water and the collapse of sewage systems.

4.5. Mental Health Burden

Psychological trauma was widespread among both patients and providers. Families endured displacement, bereavement, and constant insecurity, while health workers faced exhaustion and secondary trauma. By mid-2024, UN reports indicated that less than 20% of pre-war mental health consultations were available despite escalating demand (WHO, 2024).

4.6. Resilience Strategies

Despite systemic collapse, local actors demonstrated extraordinary resilience. Health workers established makeshift clinics in schools and mosques, carried out basic triage under fire, and coordinated with Palestinian diaspora doctors through tele-health networks. These initiatives provided limited but vital relief, showing the importance of community capacity in sustaining care in crisis conditions. This was also mirrored in Kamal Adwan Hospital, one of the last large hospitals in northern Gaza, was repeatedly besieged, attacked, and in danger of being shut down in 2023-2024. Staff operated under bombardment, with limited electricity, fuel, supplies, while also attending to newborns and critical cases. They tried to keep services going despite being cut off and repeatedly under threat.

4.7. Summary of Results

The findings illustrate a dual reality of systemic collapse and human resilience. Gaza's health infrastructure, supplies, and services have faced catastrophic breakdowns: maternal and child health, dialysis, and cancer care largely halted, leaving thousands without life-saving treatment. The destruction of water and sanitation networks triggered epidemics, with diarrhea in children tripling and outbreaks of skin and respiratory infections in overcrowded shelters. The health workforce was devastated—hundreds killed or injured, many working without sleep, supplies, or protection—yet they continued to serve under extreme risk.

The crisis fell most heavily on vulnerable groups: newborns in incubators, immunocompromised patients, pregnant women, and children facing malnutrition and disease. Mental health services nearly collapsed, covering less than 20% of pre-war needs despite soaring trauma among patients

and providers alike. In 2024, WHO estimated that more than 9,000 dialysis patients and over 2,000 cancer patients faced life-threatening interruptions in treatment. Pregnant women were often unable to reach maternity wards, and cesarean deliveries dropped sharply due to lack of anesthetics and safe surgical environment.

5. Discussion

The findings of this study confirm that Gaza's health system experienced a structural collapse during the 2023–2024 war, compounded by vulnerabilities that had existed for more than a decade under blockade, underfunding, and political fragmentation. Hospitals and primary care centers were either destroyed or rendered non-functional due to fuel and electricity shortages. Essential services such as maternal health, dialysis, and oncology were severely disrupted, while shortages of medicines and medical supplies reached unprecedented levels. These results align with earlier studies documenting the fragility of Gaza's health infrastructure before the war (Giacaman et al., 2009; WHO, 2021), but they highlight the new scale of devastation experienced during and after the 2023–2024 escalation.

A key finding is that the collapse was not a temporary crisis but a systemic breakdown with long-term consequences. Similar patterns have been observed in other conflict settings. In Syria, the deliberate targeting of hospitals undermined service delivery and displaced medical staff. In Yemen, the destruction of water and sanitation systems fueled the largest cholera epidemic in modern history. Iraq also suffered long-term erosion of its health workforce and infrastructure due to decades of war and sanctions. Gaza mirrors these cases in the targeting of health facilities, workforce depletion, and collapse of supply chains. However, what distinguishes Gaza is

the prolonged blockade and political fragmentation that left the system with almost no resilience buffer even before the escalation.

Another important dimension is the disproportionate impact on vulnerable groups. Newborns, children, pregnant women, and immunocompromised patients carried the heaviest burden of service collapse. These findings echo evidence from Yemen and Syria, where vulnerable populations also faced the highest risks of preventable mortality and morbidity during conflict (UNICEF, 2019; Camacho et al., 2018). In Gaza, the absence of maternal and neonatal services, coupled with the suspension of vaccination programs, has magnified inequities in health outcomes. This underscores the need to place equity at the center of post-war reconstruction, ensuring that the most vulnerable are prioritized in recovery efforts.

The persistence of the humanitarian crisis into 2025 highlights that Gaza's health emergency is not merely a short-term disruption but an ongoing reality. The continuation of displacement, unsafe water, overcrowded shelters, and rising infectious disease burdens show that the crisis is deeply structural. Framing Gaza's situation solely as a humanitarian emergency risk overlooking the political determinants—occupation, blockade, and repeated military assaults—that drive systemic collapse. From a rights-based perspective, the denial of safe access to care constitutes a violation of international humanitarian law and the right to health.

Despite overwhelming collapse, resilience strategies by local actors deserve recognition. Health workers' commitment, the establishment of makeshift clinics, and diaspora-supported tele-health consultations provided limited but vital relief. These strategies illustrate the creativity and solidarity of local communities, yet they cannot replace the functions of a stable, well-resourced health system. The global health community

should therefore avoid romanticizing resilience and instead focus on structural justice and accountability.

Finally, the findings show that the international humanitarian response has been deeply inadequate. Even though warnings were given early, aid was often delayed or blocked, and little accountability followed attacks on hospitals and health workers. Because aid became politicized, it lost neutrality and left serious gaps in care. For global health governance to be trusted, protection of medical staff and facilities must be guaranteed, and international actors must support long-term reconstruction with Palestinians at the center of the process.

Conclusion and Recommendations

Conclusion

This study's evidence underscores that Gaza's health crisis is more than a temporary emergency—it represents a deep structural collapse accelerated by sustained conflict. The wartime damage to hospitals and clinics, coupled with severe shortages of medicines and the near-total breakdown of mental health services, reveals how the health system has been pushed past its limits. Vulnerable populations—especially children, pregnant women, and those with chronic illnesses—have borne a disproportionate burden. These findings matter not only because they highlight gaps in emergency response, but because they implicate violations of individuals' right to health and the urgent need for accountability and sustainable reconstruction.

Recommendations

The scale of the collapse in Gaza demands a fundamental shift in policy, from short-term aid to long-term justice and accountability. The following actions are non-negotiable for a credible response:

1. **Enforce International Law and Ensure Accountability.** The systematic destruction of healthcare must have consequences. The international community, led by the UN Security Council, must mandate independent investigations to document violations of international humanitarian law. These findings must be channeled to international courts to ensure that responsible parties are held accountable and that effective measures are taken to avoid future attacks on medical facilities and health personnel.
2. **Establish a Neutral Medical Corridor.** Immediate action is needed to depoliticize healthcare. A permanent, technically managed corridor for medical evacuations and the entry of supplies must be established, operated by a neutral body like the International Committee of the Red Cross (ICRC). This will ensure patient transfers and aid delivery are based on medical need alone, not political approval.
3. **Fund a Palestinian-Led Health System, Not Just Aid.** Stop funding disconnected emergency projects. Donors must shift to long-term, predictable financing for a reconstruction plan designed and led by Palestinian health professionals. This builds sustainable local capacity and ends the cycle of dependency on volatile international aid.
4. **Prioritize the Most Vulnerable in Recovery.** Reconstruction must first serve those who suffered most. Equity must be a mandatory principle, not an afterthought. This means prioritizing the rebuilding of maternal health services, nutritional programs for children, and integrating mental health support into every level of the new health system.
5. **Reform the Failed International Response.** The world's failure to protect Gaza's health system requires institutional reform. The World Health Organization (WHO) must be strengthened with a stronger mandate to investigate and publicly condemn attacks on health in conflict zones without political interference.

References

- Al-Dahir, S., Smith, R., Ahmed, L., Ali, T., Hassan, M., & Johnson, P. (2024). Changes in healthcare-seeking behaviors among care-takers in Mosul during conflict. *Conflict and Health*, 18(1), 1–12.
- Al Ghoul, A. (2020). The impact of blockade on health care in Gaza. *The Lancet*, 395(10224), 123–125.
- Al-Hilfi, T. K., Lafta, R., & Burnham, G. (2013). Health services in Iraq. *The Lancet*, 381(9870), 939–948. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)60393-7](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)60393-7)
- Al Waziza, R., Al-Mahdi, A., Khan, Y., Smith, J., Diaz, L., Ahmed, F., . . . Johnson, K. (2023). Analyzing Yemen’s health system at the governorate level: Service availability and readiness. *International Journal for Equity in Health*, 22, 75.
- Blanchet, K., Nam, S. L., Ramalingam, B., & Pozo-Martin, F. (2017). Governance and capacity to manage resilience of health systems: Towards a new conceptual framework. *BMJ Global Health*, 2(2), e000365. <https://doi.org/10.1136/bmjgh-2017-000365>
- Camacho, A., Bouhenia, M., Alyusfi, R., Alkohlani, A., Naji, M., de Radiguès, X., . . . Edmunds, W. J. (2018). Cholera epidemic in Yemen, 2016–18: An analysis of surveillance data. *The Lancet Global Health*, 6(6), e680–e690. [https://doi.org/10.1016/S2214-109X\(18\)30230-4](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(18)30230-4)
- Committee on Economic, Social and Cultural Rights. (2000). *General Comment No. 14: The right to the highest attainable standard of health (Article 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights)*. United Nations. (E/C.12/2000/4). Retrieved from <https://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf>
- Giacaman, R., Khatib, R., Shabaneh, L., Ramlawi, A., Sabri, B., Sabatinelli, G., . . . Laurance, T. (2009). Health status and health services in the occupied Palestinian territory. *The Lancet*, 373(9666), 837–849. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)60107-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)60107-0)
- Human Rights Watch. (2022). *A life under blockade: The struggle for health in Gaza*. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2022/06/14/life-under-blockade/struggle-health-gaza>

- Human Rights Watch. (2024). *Gaza: Attacks on health care during the war*. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2024/04/18/gaza-attacks-health-care-during-war>
- International Committee of the Red Cross. (2016). *Commentary on the First Geneva Convention: Convention (I) for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field* (2nd ed.). Geneva, Switzerland: ICRC. <https://doi.org/10.1163/9789004184646>
- Kruk, M. E. (2015). What is a resilient health system? Lessons from Ebola. *The Lancet*, 385(9980), 1910–1912. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)60755-3](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)60755-3)
- Kruk, M. E., Myers, M., Varpilah, S. T., & Dahn, B. T. (2017). What is a resilient health system? Lessons from Ebola. *BMJ*, 357, j2323. <https://doi.org/10.1136/bmj.j2323>
- Médecins Sans Frontières. (2024). *Gaza: Health workers on the frontlines of crisis*. Retrieved from <https://www.msf.org/gaza-health-workers-frontlines-crisis>
- Ministry of Health – Gaza. (2025, September 6). *Daily statistical report on casualties and injuries due to Israeli aggression*. Gaza, Palestine: Author.
- Palestinian Centre for Human Rights report (cancer patients, 2024).
- Palestinian Centre for Human Rights. (2024, July 6). *Israel continues its genocide in Gaza Strip: Patients denied their right to medical treatment abroad*. <https://pchrgaza.org/israel-continues-its-genocide-gaza-strip-patients-denied-their-right-to-medical-treatment-abroad/>
- Physicians for Human Rights. (2024). *Destruction and displacement: Attacks on health care as a strategy of war*. Retrieved from https://phr.org/wp-content/uploads/2024/03/2024_03_18-Destruction-Displacement.pdf
- Physicians for Human Rights. (2024). *Russia's attacks on health care in Syria: Expert report*. Retrieved from <https://phr.org/wp-content/uploads/2024/05/Russia-Attacks-on-Health-Care-in-Syria.pdf>
- Reuters. (2024, March 15). *Gaza's health system nears collapse under relentless strikes*. *Reuters*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/middle-east/gazas-health-system-nears-collapse-under-relentless-strikes-2024-03-15/>

- Reuters. (2024, June 25). At least 2,000 medical evacuations from Gaza prevented by Rafah crossing closure, says WHO. *Reuters*. <https://www.reuters.com/world/middle-east/least-2000-medical-evacuations-gaza-prevented-by-rafah-crossing-closure-says-who-2024-06-25/>
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2021). *Gaza Strip: Power crisis and impact on health facilities* (OCHA Situation Report). Retrieved from <https://www.ochaopt.org/content/gaza-strip-power-crisis-and-impact-health-facilities>
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2023). *Humanitarian situation update: Gaza Strip*. Retrieved from <https://www.ochaopt.org/content/humanitarian-situation-update-gaza-strip>
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2024). *Humanitarian situation update: Gaza Strip*. Retrieved from <https://www.ochaopt.org/content/humanitarian-situation-update-gaza-strip-2024>
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2025). *Gaza health cluster update*. Retrieved from <https://www.ochaopt.org/content/gaza-health-cluster-update-2025>
- United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. (2022). *Annual health report 2021: Palestine refugees*. Retrieved from <https://www.unrwa.org/resources/reports/annual-health-report-2021>
- United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East. (2024). *Health programme report: Gaza under crisis*. Retrieved from <https://www.unrwa.org/resources/reports/health-programme-report-gaza-under-crisis>
- World Health Organization. (2007). *Everybody's business: Strengthening health systems to improve health outcomes—WHO's framework for action*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- World Health Organization. (2021). *Essential medicines at zero stock in Gaza: Situation report*. Cairo, Egypt: WHO Regional Office for the Eastern Mediterranean.

- World Health Organization. (2022). *15 years of blockade and health in Gaza*. Cairo, Egypt: WHO Regional Office for the Eastern Mediterranean. Retrieved from https://www.emro.who.int/images/stories/palestine/documents/15_years_of_blockade_and_health_in-gaza.pdf
- World Health Organization. (2022). *Right to health: Barriers to access for patients in Gaza*. Gaza, Palestine: WHO Occupied Palestinian Territory Office.
- World Health Organization. (2022, December 12). *Saleem, a 16-year-old child with leukemia, dies after barriers to hospital admission*. Retrieved from <https://www.emro.who.int/opt/news/saleem-a-16-year-old-child-with-leukaemia-dies-after-barriers-to-hospital-admission.html>
- World Health Organization. (2024). *Occupied Palestinian territory: Health situation reports (2023–2024)*. Cairo, Egypt: WHO Regional Office for the Eastern Mediterranean.
- World Health Organization. (2024, December 28). *Kamal Adwan Hospital out of service following a raid yesterday and repeated attacks since October*. <https://www.who.int/news/item/28-12-2024-kamal-adwan-hospital-out-of-service-following-a-raid-to-day-and-repeated-attacks-since-october>
- World Health Organization. (2025a). *Health system at breaking point as hostilities further intensify*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- World Health Organization. (2025b). *Public health situation analysis – Occupied Palestinian Territory, September 2025*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- World Health Organization. (2025c). *Gaza nutrition and famine update*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- World Health Organization, Regional Office for the Eastern Mediterranean. (2020). *Patients in the Gaza Strip unable to obtain Israeli-issued permits to access healthcare*. Retrieved from <https://www.emro.who.int/opt/news/patients-in-the-gaza-strip-unable-to-obtain-israeli-issued-permits-to-access-the-healthcare.html>

Israel-Palestine Conflicts: Impact Of Conflict On Child Labor and Education Enrollment

Idris Babatunde ADEYEMI*

Özet: İsrail-Filistin çatışması özellikle çocuklar gibi savunmasız gruplar üzerinde yıkıcı insani sonuçlar doğurmuştur. Uzun süredir devam eden çatışma, Filistinli çocukları derinden etkilemekte; şiddet döngüleri, askeri işgal ve ekonomik abluka birçok çocuğu çocuk işçiliğine zorlamakta ve eğitim haklarından mahrum bırakmaktadır. Bu zorluklar, çatışma yoğunluğunun çocuk işçiliği ve okul kayıt oranlarıyla nasıl ilişkili olduğunu inceleyen bu çalışmayı motive etmiştir.

2000–2023 yılları arasındaki Dünya Bankası ve ILO verilerini içeren tanımlayıcı ve eğilim analizine dayanan bu araştırma, ekonomik zorlukların, yerinden edilmelerin ve altyapı yıkımının çocukları nasıl işgücüne yönelttiğini incelemektedir. Bulgular, çatışmanın yoğunlaşmasıyla eğitim erişimi arasında önemli bir ters ilişki olduğunu göstermekte; ekonomik baskı pek çok aileyi hayatta kalabilmek için çocuk işçiliğine yönelmektedir. Genç işgücüne katılım oranı 2000'de %27,6 iken 2023'te %33,2'ye yükselmiş; bu artış, sürekli ekonomik sıkıntı ve çatışma kaynaklı şoklar karşısında çocuk işçiliğine bağımlılığın arttığını ortaya koymaktadır. Buna karşılık, okul dışındaki çocukların oranı (CS) dalgalı bir seyir izlemekte; bu durum, okul yıkımları ve güvenlik riskleri gibi çatışma şoklarına karşı güçlü bir duyarlılığı işaret etmektedir.

İkinci İntifada ve 2021–2023 tırmanışları gibi yoğunlaşan çatışma dönemleri, çocuk işçiliğinin artması ve eğitim kayıtlarında keskin dalgalanmalarla tutarlı olarak ilişkilidir. Çatışma; ekonomik şokların ve toplumsal istikrarsızlığın aynı anda çocuk işçiliğini artırdığı ve eğitim kayıtlarını baskıladığı kısır bir döngü yaratmaktadır. Çalışma, çocukların haklarını korumak, güvenli öğrenme ortamları sağlamak ve şartlı nakit transferleri gibi hedefe yönelik ekonomik destek programlarını hayata geçirmek için uluslararası müdahalenin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çatışma, Çocuk İşçiliği, Eğitim Kaydı, Beşerî Sermaye.

* PhD Student, Social Science University of Ankara, Institute of Social Science, Economics Department, idrisbabatunde.adeyemi2@student.asbu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-2962-0168

Abstract: The Israel-Palestine conflict has had devastating humanitarian consequences, particularly on vulnerable populations such as children. The long-running conflict profoundly affects Palestinian children, with cycles of violence, military occupation, and economic blockade pushing many into child labor and depriving them of education. These challenges motivated this study to examine how conflict intensity correlates with child labor and school enrollment trends in Palestine.

Using a descriptive and trend analysis of statistical data from 2000 to 2023, including World Bank and ILO figures, the research explores how economic hardship, displacement, and infrastructure destruction force children into labor. Findings demonstrate a significant correlation between conflict intensification and declining education access, with economic strain compelling many families to rely on child labor for survival. The youth labor force participation rate showed a steady upward trajectory, rising from 27.6% in 2000 to 33.2% in 2023, reflecting a growing reliance on child labor as a coping mechanism during persistent economic hardship and conflict-related shocks. In contrast, the percentage of children out of school (CS) is volatile, indicating strong sensitivity to conflict shocks like school destruction and heightened insecurity.

Periods of intensified conflict, such as the Second Intifada and the 2021–2023 escalations, consistently associate with increases in child labor participation and sharp fluctuations in education enrollment. The conflict perpetuates a vicious cycle in which economic shocks and social instability simultaneously increase child labor and suppress educational enrollments. The study highlights the need for international intervention to protect children's rights, ensure safe learning environments, and implement targeted economic support programs, such as conditional cash transfers, to reduce dependency on child labor.

Keywords: Conflicts, Child Labor, Education Enrollment, Human Capital.

Introduction

The protracted occupation of Isreal in Palestine has had devastating humanitarian consequences, with children bearing a disproportionate burden of its socio-economic and psychological toll. Over the decades, cycles of violence, military occupation, and economic blockade have disrupted the lives of Palestinian youth, pushing many into child labor and depriving them of education. The conflict's impact on children is multi-dimensional, encompassing forced displacement, family impoverishment, destruction of schools, and systemic barriers to learning.

The Israeli-Palestinian conflict has severely weakened the Palestinian economy, particularly in the West Bank and Gaza Strip. Mobility restrictions, border closures, and the

destruction of infrastructure have crippled livelihoods, forcing families to rely on child labor for survival. It was indicated that during the Second Intifada (2000-2006), a 10-day increase in border closures raised the probability of child labor among Palestinian children (aged 10-14) by 16% (Di Maio & Nandi, 2013). Additionally, in Gaza, where the 2023-2025 war has caused unprecedented devastation, child labor has surged due to extreme poverty. UNICEF revealed that 96% of Gaza's children face malnutrition, and 80% of breadwinners are unemployed, leaving families with no choice but to send children to work (UNICEF, 2025).

Furthermore, the conflict has systematically dismantled Gaza's education system. Israeli airstrikes have destroyed 111 public schools and damaged 241 others, depriving 700,000 students of education as of 2025 (Al-Mazen, 2025). The UN Relief and Works Agency (UNRWA) reported that two-third of its schools were bombed, leaving displaced families sheltering in the rubble of former classrooms (UN, 2024). Similarly, UNICEF (2025) found that 806,000 students face harassment at checkpoints, delayed commutes, or forced school closures. Additionally, before the 2023 escalation, Gaza's schools operated on double or triple shifts due to overcrowding, but now, with 95% of school buildings damaged, virtual learning has become the only option, though frequent power cuts and internet blackouts render it ineffective. Additionally, before 2000, a significant number of Palestinians were living as refugees in neighboring countries, most notably Jordan and Syria, under precarious conditions marked by poor access to education and pervasive child labor. For example, the UNHCR has highlighted that refugee children worldwide face severely restricted access to schooling, with only about 50% receiving formal education, compared to a global average of 93% (UNHCR, nd).

These challenges motivate this study of how conflict intensity correlates with child labor and school enrollment trends in Palestine. Therefore, the study aims to examine the multifaceted impact of the Israel-Palestine conflict on child labor prevalence and education enrollment rates across distinct phases of the conflict. Additionally, the study aims to address these objectives;

- The trends in child labor during periods of conflict in Palestine;
- The changes in education enrollment; and
- The relationship between conflict intensity and shifts in child labor and education metrics.

The significance of this work underscores the necessity for international intervention to protect children's rights, create safe learning environments, and establish economic support programs that reduce dependency on child labor and prevent educational collapse.

To achieve this, the study compiles and analyzes published data on Palestinian children's schooling and labor over 2000 – 2023 using descriptive statistics and trend graphs. The research involves a comprehensive literature review, drawing from library research, content analysis of academic articles, and institutional reports. Additionally, data was collected from World Bank Development Indicators (WDI), International Monetary Fund (IMF), United Nations (UN), International Labor Organization (ILO), among others. This secondary data provides a theoretical foundation for understanding the impact of the conflicts on child labor and education enrollments and its consequences on sustainable development in Palestine.

1. Literature Review

This section comprises three sub-sections: Conflicts and Child Labor, Conflicts and Education Enrollment, and the Impact of the Israel-Palestine Conflict on Child Labor and Education Enrollments. It includes analyses of previous literature on the impact of conflicts on child labor and education, as well as literature related to Palestine.

1.1. Conflicts and Child Labor

Child labor is universally condemned and recognized as a violation of human rights. Conflict exacerbates child labor by creating unstable environments that force families into poverty and compel children to work for survival. International bodies, including United Nations agencies, emphasize the need for protective measures to safeguard children from exploitation in conflict zones, aligning with the broader condemnation of child labor (Ballet & Bhukuth, 2018). Crises, including armed conflicts, disrupt education and economic opportunities, increasing children's vulnerability. As adult power dynamics shift during conflicts, children often become targets for exploitation in labor markets (Kasper et al., 2025). Previous research has consistently linked conflict to higher rates of child labor. Globally, the prevalence of child labor decreased from 16% in 2000 to under 11% in 2012 (Veerappan, 2019); however, millions of working children live in conflict-affected areas. Conflicts significantly impact child labor through two main mechanisms. First, conflict reduces household income, leading to increased child labor as families seek to mitigate declines in consumption. Second, children may work longer hours when the benefits of working outweigh the costs, which is influenced by adult compensation and the availability of schooling alternatives (Kofol & Ciarli, 2017).

Furthermore, Naufal et al. (2019) examined the relationship between armed conflict intensity and child labor in Iraq, utilizing household-level data and a quasi-experimental setup. It highlighted how increased armed conflict correlates with higher instances of child labor, suggesting that the stressors of conflict push families to rely on their children for income. The research underscores the detrimental impact of armed conflict on children's well-being and development, emphasizing the need for interventions to protect children in conflict-affected areas. Additionally, Rodriguez and Sanchez (2012) examined the relationship between conflict in Colombia and various factors, utilizing lagged antinarcotics operations at the municipal level and state-level homicide rates, interacted with municipal population data. Their findings indicate that conflict contributes to an increase in child labor by prompting children to leave school and enter the labor market. While these studies imply that conflict may also lead to an increase in the number of hours worked, this effect has yet to be rigorously tested in the economic literature.

Child labor is often seen as a necessity in impoverished societies, in which families rely on it for sustainable and supplemental income. This shows that simply outlawing child labor without providing alternative economic models is likely to fail. For Instance, Bolivia's 2014 law legalizing limited child labor aimed to regulate it, but due to weak enforcement only 30-40% of child labor applications were processed, driving many children into unregulated, unsupervised work, and undermining the intended protections (Lykke, 2016). Additionally, Conflict also reshapes child labor dynamics through economic pathways, shifting from one group to another. In Nigeria, Odozi and Oyelere (2021) indicated that intense conflict reduces labor by household heads yet leaves children's labor unaffected or even elevated, underscoring how crises drive households to reallocate labor away from adults and toward children as a coping strategy.

In conclusion, while child labor remains a globally condemned violation of human rights, its persistence in conflict-affected regions highlights the limitations of legal prohibitions in the absence of economic alternatives and structural protections. Armed conflicts disrupt livelihoods, education, and social systems, pushing families into survival mode where children are compelled to work. Further, previous studies demonstrate that conflict intensifies the socio-economic pressures that fuel child labor, often shifting the burden of economic survival onto children as adults become incapacitated or disengaged from the labor market. These findings reinforce the need for comprehensive interventions that go beyond legislation, including income support for vulnerable families, access to education even during crises, and the rebuilding of institutional capacity in conflict zones.

1.2. Conflicts and Education Enrollment

The study on the impact of armed conflicts on education enrollment has emerged as a critical area of inquiry due to the widespread disruption of educational systems and the long-term consequences for human capital development in affected regions (Guariso & Verpoorten, 2019). Theoretical and empirical studies have underscored education's role in economic growth, social stability, and individual welfare that highlights the urgency of understanding how conflicts impede educational access and attainment (Lai & Thyne, 2007). For instance, conflicts in Sub-Saharan Africa and other regions have led to substantial declines in enrollment rates and schooling years, with some studies estimating drops of up to 22% in affected cohorts (Poirier, 2012). The social significance is profound, as millions of children remain out of school due to violence, displacement, and infrastructure destruction (Fanara, 2011).

Furthermore, Armed conflicts negatively impact children's access to quality education globally. Wharton and Uwaifo Oyelere (2011) indicated that high conflict municipalities show larger education accumulation and enrollment gaps for children of IDPs that widens to over half a year in secondary school. Additionally, it was found that the Boko Haram insurgency in Northeast Nigeria has led to widespread death, destruction, and displacement, severely impacting education enrollment in the region. These effects include shortages of manpower, destruction of infrastructure, displacement of teachers and students, and mass abductions of schoolchildren, hindering a conducive learning environment (Abbas, 2024).

Further, in Georgia after the invasion and occupation of Russia in 2008, thousands were displaced, and schools were destroyed. Schools near the occupation dividing lines face distinct challenges (Kordzadze et al., 2024). Similarly, Zamkowska (2024) explores how the ongoing military conflict in Ukraine has impacted children's education, focusing on four settings: within Ukraine, occupied territories, Russian reeducation camps, and European host countries. It highlights how education has been weaponized against Ukraine's future, leading to outcomes ranging from total inaccessibility to poor-quality educational services.

However, gender disparities are context-dependent, often showing larger enrollment declines among girls, though some evidence highlights boys' vulnerability. In many conflict-affected regions, security concerns, cultural norms, and economic hardships lead families to prioritize boys' education over girls' education. Girls are more likely to drop out of school due to threats of violence, early marriage, or increased domestic responsibilities. Studies across various conflict zones, including Sub-Saharan Africa and the Middle East, have consistently shown that conflict exposure significantly reduces school enrollment and attendance rates among girls, whi-

le boys' education tends to be less affected or recovers more quickly.

Tai (2025) conducted a study across 28 African countries using georeferenced data found that girls' schooling is significantly reduced by exposure to conflict, while boys' education remains largely unaffected. In Iraq in 2007, conflict exposure, which was measured by the number of deaths relative to the population and the frequency of violent incidents, was found to decrease educational outcomes for both genders, with a more pronounced impact on boys (Diwakar, 2015). This may be due to increased pressure on boys to join armed groups, contribute economically, or take on adult responsibilities during times of instability.

Additionally, conflicts significantly contribute to a substantial brain drain in affected regions, as skilled professionals and academics are often forced to flee due to insecurity and instability. The prolonged conflict in Syria, now nearing its 14th year, has severely impacted all sectors, especially basic and higher education. Many youths were unable to complete university due to displacement and instability, while the sector also suffered from a significant brain drain of skilled professionals and academics (Alkol, 2024).

In conclusion, the previous literature clearly demonstrates that armed conflicts significantly disrupt education enrolment across affected regions, undermining both immediate access and long-term educational outcomes. The impact is widespread, ranging from destroyed infrastructure and displacement to psychological trauma and reduced schooling years. While education systems in countries like Nigeria, Georgia, Syria, and Ukraine have been severely affected, the consequences are particularly profound for internally displaced children and those living near active conflict zones. Moreover, the gendered dimension of conflict reveals complex patterns: in

some contexts, girls face heightened barriers due to cultural and security factors, while in others, boys are more vulnerable due to economic pressures and recruitment into armed groups. These findings underscore the urgent need for conflict-sensitive education policies that address both infrastructure and social inequities, ensuring that all children, regardless of gender, have access to safe and continuous learning even in times of crisis.

1.3. Impact of the Israel-Palestine Conflict on Child Labor and Education Enrollments

The Israel-Palestine conflict has profound implications on child labor and education enrollments in the region. The economic instability resulting from the conflict, such as job losses, significantly increase the likelihood of child labor, while the exposure to violence and instability adversely affects educational attainment. These dynamics are interlinked, with economic hardship pushing children into labor and conflict-related disruptions hindering their educational progress.

Although, international organizations have played a pivotal role in safeguarding education and addressing child labor amid the Israel-Palestine conflict. UNICEF, in close collaboration with the Palestinian Ministry of Education, has spearheaded initiatives to bolster inclusion and resilience. Their efforts include rolling out Life Skills and Citizenship Education (LSCE), promoting early childhood development programs, and delivering psychosocial support and safe-learning environments for youth, especially in conflict-affected zones of the West Bank and Gaza (UNICEF, nd). Similarly, the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees (UNRWA) remain indispensable in delivering basic education to Palestinian refugee children across the region, including in Jordan, Syria, Gaza, and the West Bank. UNRWA

operates hundreds of schools offering free, host-country-aligned curricula and vocational training opportunities, enabling refugee students to attain recognized qualifications despite displacement and conflict legacy (UNRWA, 2024).

However, economic shocks, particularly the loss of jobs for Palestinian workers in Israel, have been shown to increase child labor. For instance, the probability of a 16-year-old boy entering the workforce can increase by as much as 64% following such economic shocks (Nandi & Di Maio, 2010). This indicates a strong correlation between economic shocks due to the conflict and the likelihood of children entering the workforce. The conflict-induced economic instability forces households to rely on child labor as a coping mechanism, even among relatively well-off families.

Additionally, Di Maio and Nandi (2009) found that an increase in local market wages leads to a rise in child labor among Palestinian children, reflecting that higher wages create a greater incentive for children to work rather than attend school. This relationship is further complicated by the military restrictions imposed by Israel, which also contribute to increased child labor. Moreover, the ongoing violence in Gaza has resulted in the destruction of schools and hospitals. This destruction, coupled with acute food shortages and widespread injuries among children, severely disrupts education and increases the risk of child labor as families struggle for survival (Wells et al., 2024).

Furthermore, the ongoing Israel-Palestine conflict severely disrupts Gaza's education system, leading to systematic destruction of schools and universities, which directly impacts educational access and enrollment. Iriqat et al. (2025) argued that the intentional destruction of Gaza's educational institutions seeks to undermine Palestinian culture, identity, and resilience, thereby obstructing progress toward achie-

ving SDG4. The loss of educational infrastructure and the targeting of students and educators create an environment where child labor increases as families seek alternative means of survival, further hindering educational opportunities for future generations.

Additionally, Kurz et al. (2018) found that the Israeli blockade severely impacted Palestinian education, leading to significant declines in education quality and access. Children faced loss of lives, psychological trauma, and worsening economic conditions, which hindered their educational enrollment. The blockade also affected teachers, resulting in professional development deprivation and chronic power shortages, further impairing the educational system. Similarly, Hussein et al. (2024) found that the Israeli siege and attacks on Gaza have severely impacted education, causing damage to facilities, safety concerns, and emotional trauma, leading to decreased student motivation, achievement, and increased dropout rates, exacerbated by resource shortages and limited educator mobility. The studies show that conflict exacerbates child labor issues as well as challenges in the education system in Gaza, including a critical shortage of resources, decrease in enrollment rates, and limited opportunities for educators to engage internationally.

Further, Naser-Najjab (2020) discusses how Israel's occupation of Palestinian territories has significantly influenced the Palestinian education system, which directly affects education enrollments. The article indicated that the ongoing conflict creates instability, limiting access to quality education and increasing economic pressures that can lead to higher rates of child labor. Consequently, the educational environment is compromised, resulting in lower enrollment rates and diminished educational outcomes for Palestinian children, as the occupation perpetuates a cycle of disadvantage and marginalization. Additionally, Al-Shami and Aita (2001) indicated that child employment in Palestine is significantly influenced

by the political and socio-economic conditions stemming from the Israel-Palestine conflict. These conditions contribute to high levels of child labor, adversely affecting children's education enrollments and overall development. The negative consequences of child employment hinder community development and the establishment of effective human resource developmental plans.

In conclusion, the Israel-Palestine conflict perpetuates a vicious cycle in which economic hardship, infrastructure destruction, and social instability simultaneously increase child labor and suppress educational enrollments. Economic shocks from job losses and wage fluctuations push children into the labor market, while the destruction of schools, blockades, and safety concerns undermine access to quality education. These factors reinforce each other, as child labor reduces educational attainment, and the absence of education limits future economic opportunities, deepening poverty and dependency. The result is a sustained erosion of human capital in Palestinian society, with long-term consequences for socio-economic development and the achievement of global education goals such as SDG4.

2. Results and Discussion

This section provides a comprehensive analysis and discussion of the data obtained from the World Bank Development Indicators (WDI) for the period from 2000 to 2023. It connects the empirical results to the broader context of existing literature and aligns them with previous scholarly findings on the subject. The study employs descriptive and trend analysis to examine the data, which includes Children Out of School (CS), Labor Force Participation rate for ages 15 – 24 (LP), Primary Education (PE), and Secondary Education (SE). CS, PE, and SE serve as proxies for education enrollments.

Table 1. Descriptive Statistics

Variables	CS	LP	PE	SE
Mean	8.156036	27.10206	434295.2	703059.5
Standard Error	0.504855	0.657426	9540.616	20389.8
Median	7.808565	27.239	417731.5	708559
Standard Deviation	2.473275	3.220719	46739.28	99889.2
Kurtosis	-0.51124	-1.13451	-1.38088	0.326282
Minimum	4.04795	21.76	381904	477378
Maximum	13.36166	33.21033	514700	868232

Source: (WDI, 2025). CS: Children out of school (% of primary school age), LP: Labor force participation rate, total (%) (national estimate), PE: Primary education, pupils, SE: Secondary education, pupils

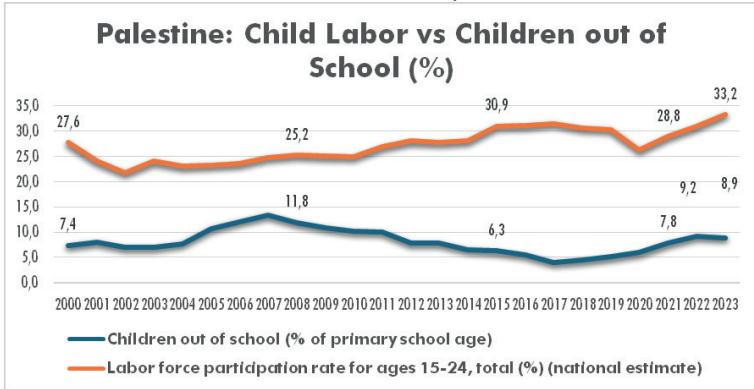
The descriptive statistics provide useful insights into the patterns of child labor, education enrollment, and out-of-school rates in Palestine within the context of the Israel–Palestine conflict. The mean value of children out of school (CS) is about 8.16%, with a wide fluctuation between a minimum of 4.05% and a maximum of 13.36%. Consequently, this high variability, indicated by the coefficient of variation of around 30%, reflects the strong sensitivity of school attendance to conflict-related shocks, such as school destruction, restrictions on movement, and heightened insecurity. In contrast, labor force participation among youth aged 15 – 24 (LP) averages 27.1% with a narrower range (21.76 – 33.21%), which suggests that while economic hardship consistently drives young people into the labor market, the changes are more gradual than those observed in schooling disruptions. This aligns with findings in the literature, which emphasize that violent escalations and blockades often lead to immediate drops in school enrollment, while youth entry into the workforce follows the persistent pressures of prolonged unemployment and declining household incomes. Additionally, Naser-Najjab (2020) findings indicate that the ongoing conflict increases instability, limits access to quality education and creates economic pressures that lead to higher rates of child labor, which aligns with this result.

Furthermore, primary education (PE) and secondary education (SE) enrollments, which average about 434,295 and 703,060 pupils respectively, appear more stable than the percentage of children out of school. However, their lower coefficients of variation (around 11–14%) suggest that while total enrolment figures continue to rise or remain relatively stable due to demographic pressures, conflict shocks disproportionately affect the subset of children who are pushed out of school. This dual reality is consistent with previous studies, like Di Maio and Nandi (2009), which showed that while schooling systems continue to register students, many children experience interrupted attendance, higher dropout rates, or irregular participation, especially during and after periods of violent escalation such as the Second Intifada (2000 – 2004) and the 2014 Gaza war. Therefore, the descriptive statistics highlight that the real impact of conflict on education is more visible in out-of-school rates than in aggregate enrollment numbers, underlining the hidden erosion of educational attainment despite apparently steady enrolment trends.

Finally, the distributional characteristics of the variables reinforce the conflict's impact on human capital development in Palestine. The negative kurtosis for CS, LP, and PE suggests relatively fewer extreme outliers but with consistent volatility, which points to recurrent but predictable conflict shocks that repeatedly disrupt education and labor dynamics. Notably, the sharp peaks in CS during escalation years correspond with documented crises such as the 2008–2009 and 2021–2023 Gaza conflicts, where school closures, infrastructure destruction, and displacement forced many children to abandon schooling temporarily or permanently. At the same time, the relatively high youth labor participation rate demonstrates how families rely on children's work as a coping mechanism, especially in times of intensified economic hardship. These descriptive patterns thus align with the study's

central argument that the Israel–Palestine conflict perpetuates a cycle in which conflict-induced economic and social shocks increase child labor and reduce education enrollment, undermining long-term human capital formation and sustainable development (Hussein et al., 2024; Iriqat et al., 2025; Kurz et al., 2018).

Table 2. Trend Analysis

Source: WDI (2025)

The trend analysis of child labor and children out of school in Palestine between 2000 and 2023 highlights the cyclical relationship between conflict escalation, economic shocks, and education disruption. The labor force participation rate of children (LP) shows a steady upward trajectory, rising from 27.6% in 2000 to a peak of 33.2% in 2023. This pattern reflects the growing reliance on child labor as a coping mechanism in response to persistent unemployment, wage volatility, and repeated conflict-related shocks. Notably, peaks in LP coincide with years of intensified conflict, such as the Second Intifada (2000–2004), the 2014 Gaza war, and the 2021–2023 escalations, when families faced reduced household incomes and limited access to employment opportunities in Palestine. This finding echoes the results of Wells et al. (2024), who demonstrated that closures and economic restrictions significantly increased the probability of Palestinian children entering the labor force.

In contrast, the percentage of children out of school (CS) follows a more volatile trajectory, peaking around 11.8% in 2007 before declining to a low of 4.7% in 2017, and then rising again sharply to nearly 9% by 2022 – 2023. These fluctuations correspond to episodes of direct attacks on educational infrastructure, blockades, and heightened insecurity. For instance, the rise in out-of-school children during the mid-2000s coincided with the Second Intifada's peak impact on mobility and schooling, while the more recent increase aligns with the destruction of schools and displacement following the 2021 – 2023 Gaza escalations. This reinforces the argument by Iriqat et al. (2025) that the systematic targeting of educational institutions undermines Palestinian resilience and hinders progress toward SDG4. Furthermore, the divergence between steadily rising child labor and volatile school attendance underscores how conflict both forces children into the labor market and disrupts consistent access to education, perpetuating a long-term erosion of human capital in Palestine.

Conclusion

In summary, conflict has exacted a heavy toll on Palestinian children's education and welfare. The findings demonstrate that the Israel–Palestine conflict has had a profound impact on child labor and education enrollment in Palestine. It shows that periods of intensified conflict, such as the Second Intifada, the 2008 – 2009 Gaza war, the 2014 Operation Protective Edge, and the 2021 – 2023 escalations, are consistently associated with increases in child labor participation and sharp fluctuations in education enrollment, which was shown in the children out of school rates. Additionally, youth labor force participation has steadily increased, highlighting ongoing economic hardship and a reliance on child labor as a coping mechanism. In contrast, school enrollment patterns

have been more erratic, sharply declining during conflict and only partially recovering in more stable years. These findings highlight the cyclical disruption of human capital accumulation and the entrenchment of intergenerational poverty in conflict-affected settings.

Policy Recommendations and Implications

Addressing the dual challenges of child labor and disrupted education in Palestine requires interventions that target both economic vulnerabilities and structural barriers to education. In the longer term, it requires a combination of local resilience strategies and international policy support.

First, Palestinian authorities, in collaboration with international agencies such as UN, OIC, UNICEF etc., should design policies that integrate child protection into broader socio-economic planning, ensuring that educational continuity is maintained even during crises. Additionally, the policies should prioritize safeguarding educational infrastructure during times of conflict, including the reconstruction of schools, investment in remote and community-based learning solutions, and the protection of students and teachers under international humanitarian law. For example, UNICEF supports national efforts to improve the quality of education in the State of Palestine while providing the skills that children and young people need for employment and to cope with life challenges. It also works to ensure that children grow-up and learn in violence-free environments and are protected when accessing school in sensitive areas of the West Bank.

Second, targeted economic assistance programs for conflict-affected families, such as conditional cash transfers, child allowances, or food security schemes, can reduce the reliance on child labor by alleviating immediate household financial pressures. Furthermore, strengthening vocational training

and skill development pathways for adolescents can provide alternatives to exploitative labor while keeping them connected to education systems.

Finally, donors and humanitarian organizations must also align their interventions with sustainable development on education, food, and decent work, recognizing that progress on these targets is interdependent in conflict-affected regions. Ultimately, reducing child labor and strengthening educational access in Palestine will depend not only on domestic policy reforms but also on broader political resolutions that reduce conflict intensity, enhance mobility, and allow for sustainable investment in human capital.

References

- Abbas, A. I. (2024). Deaths, Destructions and Displacements (DDD): The Impact of Boko Harm Insurgency on Education Development in North-East Nigeria. *European Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*. [https://doi.org/10.59324/ejahss.2024.1\(3\).13](https://doi.org/10.59324/ejahss.2024.1(3).13)
- Al-Mazen. (2025). *Scholasticide Continues: Israel's Ongoing Destruction of Gaza's Education System Jeopardizes an Entire Generation's Future*. ReliefWeb. <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/scholasticide-continues-israels-ongoing-destruction-gazas-education-system-jeopardizes-entire-generations-future-enar>
- Al-Shami, M., & Aita, K. A. (2001). Child Employment in Palestine: An Empirical Field Study. *An-Najah University Journal for Research-B (Humanities)*, 16(1), 145-187. <https://doi.org/10.35552/0247-016-001-006>
- Alkol, M. K. (2024). Impact of Armed Conflicts on Higher Education Northwestern Syria Context. In *Rebuilding higher education systems impacted by crises: Navigating traumatic events, disasters, and more* (pp. 285-295). IGI Global Scientific Publishing. <https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1926-0.ch017>

- Ballet, J., & Bhukuth, A. (2018). Introduction: From child labour to child exploitation. In *Child Exploitation in the Global South* (pp. 1-13). Springer. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-3-319-91177-9_1
- Di Maio, M., & Nandi, T. K. (2009). Child labour and schooling in Palestine: the role of the labour market and the conflict with Israel. <https://scispace.com/pdf/child-labour-and-schooling-in-palestine-the-role-of-the-1yolzhi147.pdf>
- Di Maio, M., & Nandi, T. K. (2013). The effect of the Israeli–Palestinian conflict on child labor and school attendance in the West Bank. *Journal of Development Economics*, 100(1), 107-116. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2012.08.007>
- Diwakar, V. (2015). The effect of armed conflict on education: evidence from Iraq. *The Journal of Development Studies*, 51(12), 1702-1718. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/00220388.2015.1056786>
- Fanara, M. (2011). The Effects of Armed Conflict on Children’s Education. Available at SSRN 1749682. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1749682>
- Guariso, A., & Verpoorten, M. (2019). Armed conflict and schooling in Rwanda: Digging deeper. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 25(1), 20180033.
- Hussein, A., Wong, S., & Bright, A. (2024). History and impact of Israeli siege and attacks on education in Gaza, Palestine. In *Oxford Research Encyclopedia of Education*. <https://doi.org/https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.1903>
- Iriqat, D., Alousi, R., Aldahdouh, T. Z., AlDahdouh, A., Dankar, I., Alburai, D., Buheji, M., & Hassoun, A. (2025). Educide amid conflict: the struggle of the Palestinian education system. *Quality Education for All*, 2(1), 81-99. <https://doi.org/https://doi.org/10.1108/QEA-10-2024-0120>
- Kasper, J., Kasole, M., & Kadiyala, S. (2025). Child labor. *International Encyclopedia of Public Health (Third Edition)*, 4, 720-731. <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-99967-0.00086-7>
- Kofol, C., & Ciarli, T. (2017). Child labor and conflict: evidence from Afghanistan. *ZEF-Discussion Papers on Development Policy* (240). <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3005965>

- Kordzadze, M., Kalandadze, E., Dvali, I., Kordzadze, E., & Kikodze, N. (2024). Providing Accessibility of Quality Education in War-Affected Areas: Case of the Georgian Village Avlevi. *European Journal of Education and Pedagogy*, 5(6), 1-6. <https://mail.ej-edu.org/index.php/ejedu/article/view/887>
- Kurz, A., Dekel, U., & Berti, B. (2018). *The crisis of the Gaza Strip: a way out*. Institute for National Security Studies Tel Aviv, Israel.
- Lai, B., & Thyne, C. (2007). The effect of civil war on education, 1980—97. *Journal of peace research*, 44(3), 277-292.
- Lykke, P. (2016). *How Bolivia's Children Are Being Exploited by a Failing Labor Law*. <https://time.com/4322522/bolivia-child-labor-law-la-paz-unatsbo/>
- Nandi, T. K., & Di Maio, M. (2010). Conflict, economic shock, and child labor in Palestine. *Brück, T., et al., 2010a. 'Identifying Conflict and Violence in Micro-Level Surveys'. HiCN Working Paper, 74*. <https://iris.uniroma1.it/handle/11573/1351812>
- Naser-Najjab, N. (2020). Palestinian education and the 'logic of elimination'. *Settler Colonial Studies*, 10(3), 311-330. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/2201473X.2020.1760433>
- Naufal, G., Malcolm, M., & Diwakar, V. (2019). Armed conflict and child labor: evidence from Iraq. *Middle East Development Journal*, 11(2), 236-250. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/17938120.2019.1672020>
- Odozi, J. C., & Oyelere, R. U. (2021). Does violent conflict affect the labor supply of farm households? The Nigerian experience. *Agricultural and Resource Economics Review*, 50(3), 401-435. <https://doi.org/https://doi.org/10.1017/age.2021.14>
- Poirier, T. (2012). The effects of armed conflict on schooling in Sub-Saharan Africa. *International Journal of Educational Development*, 32(2), 341-351. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2011.06.001>
- Rodriguez, C., & Sanchez, F. (2012). Armed conflict exposure, human capital investments, and child labor: evidence from Colombia. *Defence and peace economics*, 23(2), 161-184. <https://doi.org/https://doi.org/10.1080/10242694.2011.597239>

- Tai, X. H. (2025). Nearby armed conflict affects girls' education in Africa. *PloS one*, 20(1), e0314106.
- UN. (2024). Schools 'bombed-out' in latest Gaza escalation, says UNRWA chief. <https://news.un.org/en/story/2024/07/1151921>
- UNHCR. (nd). ACCESS TO EDUCATION FOR REFUGEES. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5df9f1767.pdf>
- UNICEF. (2025). Palestinian children remain deprived of the most essential supplies and services. U. M. E. a. N. Africa. <https://www.unicef.org/mena/press-releases/palestinian-children-remain-deprived-most-essential-supplies-and-services>
- UNICEF. (nd). Education and adolescents. <https://www.unicef.org/sop/what-we-do/education-and-adolescents>
- UNRWA. (2024). Education in emergencies. <https://www.unrwa.org/what-we-do/education-emergencies>
- Veerappan, M. (2019). Chart: Globally, 168 million children remain trapped in child labor. *World Bank Blogs*. <https://blogs.world-bank.org/en/odata/chart-globally-168-million-children-remain-trapped-child-labor>
- WDI, W. B. I. (2025). West Bank and Gaza Data. <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators#>
- Wells, K., Cortés-Morales, S., Esson, J., Horgan, D., Nxumalo, F., Phoenix, A., Rautio, P., & Rosen, R. (2024). Israel's war on Gaza and the violation of children's rights. In (Vol. 22, pp. 197-200): Taylor & Francis.
- Wharton, K., & Uwaifo Oyelere, R. (2011). *Conflict and its impact on Educational Accumulation and Enrollment in Colombia: What we can learn from recent IDPs*.
- Zamkowska, I. (2024). The system of education as an instrument of war in the Russia-Instigated Ukrainian crisis. *International Journal of Educational Reform*, 10567879241226696. <https://doi.org/https://doi.org/10.1177/10567879241226696>.

Düşük Dereceli Isı İle Çalışan Çevre Dostu Termal Tuzdan Arındırma: Filistin Kıyı Sularından Bir Vaka Çalışması

Ahmad ZİKİRİ*

Özet: Küresel ölçekte tatlı su kıtlığının artması ve enerji tüketiminin hızla yükselmesi, çevre dostu ve enerji verimli yeni nesil tuzdan arındırma teknolojilerine duyulan ihtiyacı güçlendirmektedir. Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişimi Raporu'na göre, 2050 yılına kadar yaklaşık altı milyar insanın ciddi su sıkıntısıyla karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir. Bu sorun özellikle çatışma bölgelerinde, örneğin Gazze Şeridi'nde (Filistin-İsrail sınırı), kritik düzeydedir. Bölgedeki kıyı akiferinin suyunun %90'ından fazlası, son beş onyılıda artan tuzluluk nedeniyle insan tüketimine uygun değildir. Bu tuzluluk artışı; deniz suyu girişi, doğudaki Eosen kaya formasyonlarından kaynaklanan yanal akış ve akifer tabanında hapsolmuş fosil deniz suyunun varlığı gibi çeşitli etkenlerin birleşimiyle ortaya çıkmaktadır. Tuzdan arındırma bu koşullar için umut vadeden bir çözüm olmakla birlikte, geleneksel sistemler yüksek enerji gereksinimi nedeniyle önemli kısıtlamalara sahiptir. Bu çalışma, kısılma işlemi ile siklon ayırıcıyı birleştiren yenilenebilir ve çevre dostu bir vakumlu termal tuzdan arındırma sistemini pilot ölçekli olarak araştırmaktadır. Sistem, düşük basınçta çalışarak deniz suyunun daha düşük sıcaklıklarda buharlaşmasını sağlamak ve böylece ısı enerji ihtiyacını azaltmaktadır. Isı kaynağı sıcaklığının (34–90°C) ve kısılma sonrası vakum basıncının (0,7–3,4 kPa) sistem performansı üzerindeki etkisi, Özgül Saf Su Üretimi (*Specific Aquadest Production*, SAP) ve Özgül Enerji Tüketimi (*Specific Energy Consumption*, SEC) parametreleri üzerinden termodinamik simülasyon ile değerlendirilmiştir. Sonuçlar, SAP değerinin ısı kaynağı sıcaklığı ile neredeyse doğrusal biçimde arttığını ve 0,014–0,148 kg/s aralığında değiştiğini göstermektedir. Düşük vakum basınçlarında SAP değerleri tutarlı şekilde daha yüksektir. Buna karşılık SEC değerleri 0,05–0,15 kJ/kg (yaklaşık 0,014–0,047 kWh/m³) aralığında kalarak geleneksel termal tuzdan arındırma teknolojileriyle rekabetçi bir enerji performansını sergilemektedir. Bulgular, Filistin kıyısında yaşanan tatlı su yetersizliğinin giderilmesini amacıyla taşınabilir, enerji verimli ve çevre dostu tuzdan arındırma teknolojilerinin uygulanabilir potansiyelini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Enerji Analizi, Enerji Verimli Su Arıtımı, Kısılma İşlemi, Saf Su Üretimi, Vakum Sistemi.

* Doktora öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Makine Mühendisliği Doktora Programı, 512110013@ogr.uludag.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6933-7379

Abstract: Global freshwater shortage and growing energy consumption underscore the demand for emerging environmentally friendly and energy-efficient desalination technologies. The United Nations World Water Development Report predicts that almost six billion people will face water scarcity by 2050. This issue is particularly critical in conflict zones, such as the Gaza Strip (between Palestine and Israel), where over 90% of the coastal aquifer water is unfit for human consumption due to escalating salinity over the past five decades. This increase in salinity occurs because of several contributing factors, including seawater intrusion, the lateral flow of Eocene rocks within the east, and the trapping of fossil marine saltwater at the aquifer's bottom. Although desalination presents a promising solution, conventional systems remain highly energy-intensive. This study investigates a renewable, eco-friendly vacuum thermal desalination system that integrates a throttling process with a cyclone separator at the pilot scale. The system operates at reduced pressure, enabling seawater evaporation at lower temperatures and thereby lowering thermal energy requirements. A thermodynamic simulation is conducted to evaluate the influence of heat source temperature (34–90 °C) and post-throttling vacuum pressure (0.7–3.4 kPa) on system performance, expressed in terms of Specific Aquadest Production (SAP) and Specific Energy Consumption (SEC). The results show that SAP increases nearly linearly with heat source temperature, ranging from 0.014 to 0.148 kg/s, with lower vacuum pressures consistently producing higher yields. Meanwhile, SEC values remain within 0.05–0.15 kJ/kg (equivalent to 0.014–0.047 kWh/m³), indicating competitive energy performance compared to conventional thermal desalination systems. These findings support the potential of portable, energy-efficient, and eco-friendly desalination technologies to address freshwater scarcity in the coastal waters of Palestine.

Keywords: Aquadest Production, Energy-Efficient Water Treatment, Energy Analysis, Throttling Process, Vacuum System.

Giriş

21. yüzyılda temiz su krizi, insanlığın karşı karşıya kaldığı en kritik sorunlardan biri hâline gelmiştir. Birleşmiş Milletler Dünya Su Gelişimi Raporu'na (United Nations World Water Development Report, UN-WWDR) göre, 2050 yılına gelindiğinde dünya genelinde yaklaşık 6 milyar insanın temiz suya erişimde ciddi zorluklar yaşayacağı öngörülmektedir (Boretti & Rosa, 2019; Kosasih et al., 2021). Nüfus artışı, durdurulamaz kentleşme süreci ve iklim değişikliğinin etkileri bu durumu daha da ağırlaştırmaktadır (Al-Addous et al., 2024; Dzaky, Kosasih, Zikri, et al., 2020; Zikri et al., 2020; Zou et al., 2025). Küresel sıcaklık artışına bağlı olarak buharlaşma oranları yükselmekte, yağış rejimlerinin değişmesi ise birçok

bölgedeki su kaynaklarının güvenilirliğini azaltmaktadır. Bu koşullar, sürdürülebilir, verimli ve çevre dostu temiz su temin teknolojilerinin geliştirilmesini zorunlu (Dzaky et al., 2022; Zikri & Kılıç, 2025).

Bölgesel ölçekte bakıldığında, Filistin ya da diğer adıyla İşgal Altındaki Filistin Toprakları (İFT), temiz suya erişim konusunda kendine özgü ve oldukça karmaşık zorluklar yaşamaktadır. Filistin'deki su krizi, küresel ölçekte su hakkı sorununu yansıtmakla kalmayıp, çatışma bölgelerinde bu sorunun daha da derinleştiğini göstermektedir. Dünya nüfusunun yaklaşık %71'i güvenli içme suyuna erişebilirken, bu oran Filistin'de yalnızca %59'dur. Bu eşitsizlik özellikle Gazze'de belirgindir; Gazze halkının sadece %11'i temel su hizmetlerine erişebilirken, Batı Şeria'da bu oran %95'tir. Karşılaştırıldığında, dünya genelinde yaklaşık 2,2 milyar insan hâlâ güvenli içme suyundan yoksun olup, kırılgan devletlerde bu oran ortalama %26'dır. Ancak Gazze'de nüfusun %89'u iyileştirilmiş içme suyu kaynaklarına erişememektedir (Palestine, 2020). Bu keskin fark, siyasi çatışmaların su güvenliğini küresel trendlerin ötesinde nasıl ağırlaştırdığını göstermekte ve Filistin örneğini su hakları ihlalleri ile küresel jeopolitik dinamiklerin birbirine bağlılığını anlamak açısından kritik bir vaka hâline getirmektedir.

Ayrıca, iş gücü yetersizlikleri ile idari ve hukuki kısıtların ötesinde, Filistin'in tüm nüfusa hizmet verebilecek entegre bir su sisteminden yoksun olduğu bilinmektedir. Parçalı ve güvensiz yapıdaki kaynak ağının ulusal ölçekte bütünleşik bir su sistemine dönüştürülmesi ciddi zaman ve maliyet gerektirmektedir. İFT'deki su kurumlarının teknik, teknolojik, yönetsel ve finansal açıdan sınırlı kapasiteye sahip olması, bu krizi çözecek kaynak geliştirme ve hizmet planlama süreçlerinin etkin yürütülmesini engellemektedir (Muratoglu & Wassar, 2024). Dolayısıyla yarı kurak iklim koşullarına sahip İFT'de kullanılacak, basit, taşınabilir ve düşük maliyetli

tuzdan arındırma teknolojilerinin geliştirilmesi aciliyet arz etmektedir (Dzaky, Kosasih, & Zikri, 2020; Mundu et al., 2025; Zikri et al., 2021).

2050 yılına kadar tuzdan arındırma teknolojilerine duyulan ihtiyaç %40–50 oranında artacaktır (Boretti & Rosa, 2019). Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi 6'nın, yani "herkes için temiz su ve sanitasyon" ilkesinin hayata geçirilebilmesi için mevcut su kaynaklarının yetersiz olduğu bölgelerde yeni teknolojilerin test edilmesi ve uygulamaya alınması gereklidir (Abkar et al., 2024; Dzaky, Kosasih, & Zikri, 2020; Winchester et al., 2024). Bu kapsamda çeşitli tuzdan arındırma yöntemleri geliştirilmiş olsa da her birinin önemli sınırlılıkları bulunmaktadır. Ters Osmoz (*Reverse Osmosis*, RO) teknolojisi, verimliliği nedeniyle küresel tuzdan arındırma kapasitesinin %65'inden fazlasına hâkimdir. RO membranları için küresel pazarın 2032 yılına kadar 9,08 milyar ABD dolarına ulaşacağı ve 2025–2032 döneminde %10,3 bileşik büyüme oranı göstereceği tahmin edilmektedir (Ahmed et al., 2023). Bununla birlikte RO'nun enerji tüketimi ve membran kirlenmesi gibi zorlukları devam etmektedir. Modern yüksek akışlı ve düşük enerji gerektiren membranların geliştirilebilmesi sayesinde özgül enerji tüketimi (*Specific Energy Consumption*, SEC) optimum koşullarda 2,0 kWh/m³ seviyesine kadar düşürülebilmektedir (Wang et al., 2025). Enerji geri kazanım sistemleri SEC değerini 2,5–3,5 kWh/m³ aralığına indirebilse de elektrik tüketimi hâlen en büyük işletme maliyetini oluşturmaktadır (Saeed et al., 2023; Wang et al., 2025). Ayrıca ölçeklenme, işletme basıncının artmasına ve membran ömrünün kısalmasına yol açarak enerji tüketimini daha da yükseltmektedir (Abkar et al., 2024).

Termal esaslı tuzdan arındırma teknolojileri olan Çok Kademeli Flaş (*Multi-Stage Flash*, MSF) ve Çok Etkili Damıtma (*Multi-Effect Distillation*, MED) sistemleri yaygın olarak kullanılmakla birlikte kendi içsel sınırlılıklarına sahiptir. MSF, yüksek miktarda ısı enerjisi gerektirdiğinden 4–7 aralığında

düşük bir performans katsayısına (*Coefficient of Performance, COP*) sahiptir. Buna karşılık MED, yaklaşık 8–12 aralığında daha yüksek COP değerleri sunmakta ve pazarda büyüme potansiyeli göstermektedir (Temsamani et al., 2025). Ancak hem MSF hem de MED sistemleri genellikle 120°C üzeri yüksek kaliteli ısıya ihtiyaç duymakta ve büyük ölçekli altyapı gerektirmektedir (Al-Nuwaibit et al., 2023; Zheng et al., 2023). Bu durum, yüksek sermaye maliyetleri ve artan işletme zorlukları nedeniyle söz konusu teknolojileri İFT gibi bölgelerdeki topluluklar için uygun olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Bu araştırma boşluğu, daha verimli ve yerel ihtiyaçlara uyarlanabilir alternatif tuzdan arındırma sistemlerinin geliştirilmesi için önemli bir fırsat oluşturmaktadır. Özellikle düşük sıcaklıklı atık ısı (Dzaky, Kosasih, & Zikri, 2020; Dzaky et al., 2022; Zikri & Kılıç, 2025) veya güneş enerjisi kaynaklarıyla çalışabilen vakumlu termal tuzdan arındırma sistemleri umut verici bir yaklaşım sunmaktadır (Al-Addous et al., 2024; Mundu et al., 2025; Winchester et al., 2024). Ancak mevcut çalışmaların büyük bölümü hâlâ büyük ölçekli uygulamalara odaklanmakta olup, en acil ihtiyaç küçük ölçekli ve taşınabilir çözümlerdedir. Bu nedenle saha koşullarında uygulanabilirliğin artırılması için tasarım, bileşen entegrasyonu ve termodinamik performans analizine yönelik yeniliklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışma, özellikle Filistin gibi yarı kurak iklim bölgeleri için çevre dostu ve taşınabilir bir vakumlu tuzdan arındırma sisteminin tasarlanmasını ve analiz edilmesini amaçlamaktadır. Önerilen sistem, buhar-su ayrıştırma verimliliğini artırmak ve enerji gereksinimini azaltmak amacıyla kısımla (*throttling*) ve siklon ayırıcı (*cyclone separator*) süreçlerini entegre etmektedir. Sistem performansı, özgül enerji tüketimi (*Specific Energy Consumption, SEC*) ve özgül aquadest üretimi (*Specific Aquadest Production, SAP*) gibi enerji temelli parametrelere ek olarak, her bir bileşende oluşan geri dönüşümsüz-

lüklerin belirlenmesine yönelik ekserji analizleri ile değerlendirilmektedir. Bu kapsamlı analizlerin, tuzdan arındırma sistemlerinin verimliliğini artırmaya yönelik potansiyel iyileştirme alanlarına ışık tutması beklenmektedir.

1. Yöntem

1.1. Sistem Tanımı ve Çalışma Prensipleri

Bu çalışmada incelenen tuzdan arındırma sistemi; pompa, ısıtıcı, kısılma vanası, siklon ayırıcı ve hava soğutmalı bir yoğunlaştırıcıdan oluşan beş temel bileşen üzerine tasarlanmıştır. Şekil 1'de verilen sistem şeması, sürecin ortam koşullarındaki (T_0 sıcaklığı ve atmosferik basınç) deniz suyunun pompalanmasıyla başladığını göstermektedir. Bu aşamada su, endüstriyel atık ısı veya güneş kollektörü gibi düşük sıcaklıklı ısı kaynakları kullanılarak 34–90°C aralığına (8°C'lik çalışma aralıklarıyla) kadar ısıtılmaktadır.

Hedef sıcaklığa ulaşan deniz suyu daha sonra kısılma vanasından geçirilir. Bu vana, basıncı ani bir şekilde 0,7–3,4 kPa aralığındaki çok düşük bir vakum seviyesine (0,3 kPa'lık aralıklarla) düşürür. Basıncıdaki bu ani değişim nedeniyle suyun bir kısmı hemen buhar fazına geçer (ani buharlaşma/*flash evaporation*). Buhar ve sıvı damlacıklarının oluşturduğu karışım, ardından siklon ayırıcıya yönlendirilir. Bu ayırıcı içinde oluşan merkezkaç kuvveti, doymuş buharı sıvı partiküllerinden etkin bir şekilde ayırır. Ayrıştırılan saf buhar, hava soğutmalı yoğunlaştırıcıya iletilerek yoğunlaştırılır ve tatlı su olarak depolanır.

Bu sistem tasarımının en önemli avantajlarından biri, doğal vakum sistemlerinin aksine vakum basıncının aktif biçimde kontrol edilebilmesidir. Ayrıca, sistemde yer alan siklon ayırıcı buhar–su ayırma verimliliğini önemli ölçüde artırmakta, bu da düşük basınç koşullarında daha kararlı bir işletmeye ve taşınabilir bir tasarımın desteklenmesine olanak sağlamaktadır.

lon ayırıcı ile mekanik faz ayrımı ve hava soğutmalı yoğunlaştırıcı ile buharın yoğunlaştırılması prensiplerine dayanan bir termal tuzdan arındırma sistemidir. Analiz, literatürde doğrulanmış analitik modellerden uyarlanmış olup, özellikle kontrollü vakum basıncı (kısılma vanası üzerinden) ve mekanik buhar ayrımı (siklon ayırıcı kullanımı) özelliklerine göre yeniden yapılandırılmıştır. Kısaca, sistem analizi enerji ve ekserji dengelerine dayandırılmış; birinci ve ikinci termodinamik yasaları doğrultusunda, kararlı durum (steady-state) koşulları altında gerçekleştirilmiştir.

Sistem, atmosfer basıncında ($p_0 = 1 \text{ atm}$) ve ortam sıcaklığında (T_0) bulunan deniz suyunun pompalanarak ısıtıcıya aktarılmasıyla başlar. Pompanın gerektirdiği mekanik enerji (pompa oranı = 5), entalpi değişimi üzerinden hesaplanmakta olup pompa çıkışındaki entalpi (h_1) aşağıdaki eşitlikle bulunur:

$$h_1 = h_0 + v_f(p_1 - p_0) \quad (1)$$

Hesaplamalarda pompa verimi %85 olarak alınmıştır. Burada v_f , sıvı suyun özgül hacmidir (m^3/kg) ve p_1 , kapalı sisteme giriş basıncıdır (kPa). Buna göre pompa gücü aşağıdaki gibi hesaplanır:

$$W_p = \dot{m}_{sw} (h_1 - h_0) \quad (2)$$

Pompadan çıkan su, düşük kaliteli ısı kaynağı kullanılarak 34–90°C aralığına kadar ısıtılır. Bu süreçte su sıcaklığı T_1 'den T_2 'ye yükselir ve gerekli ısıtma enerjisi şu eşitlikle hesaplanır:

$$Q_{in} = \dot{m}_{sw} c_{p,sw} (T_2 - T_1) \quad (3)$$

Burada $\dot{m}_{sw}$ deniz suyu kütleli debisi (kg/s) ve $c_{p,sw}$ deniz suyunun özgül ısı kapasitesidir ($\text{kJ/kg} \cdot \text{K}$). Isı kaybı olmadığı varsayılmıştır.

Isıtılan su kısılma vanasına yönlendirilir. Bu işlem, eşentalp ($h_2 = h_3$) kabul edilir ve atmosfer basıncından vakum

basıncına (0,7–3,4 kPa) ani bir düşüşe neden olur. Bunun sonucunda suyun bir kısmı ani buharlaşma yoluyla buhar fazına geçer. Oluşan buharlaşma oranı (X), aşağıdaki denklem ile belirlenir:

$$h_3 = h_f + X h_{fg} \quad (4)$$

Burada h_f vakum basıncındaki sıvı entalpisi ve h_{fg} buharlaşma gizli ısısıdır. Böylece oluşan buharın kütleli debisi:

$$\dot{m}_v = X \dot{m}_w \quad (5)$$

şeklinde elde edilir. Bu değer aynı zamanda sistemin özgül saf su üretimi (*Specific Aquadest Production, SAP*) olarak da ifade edilebilir.

Kısılma işlemi sonrası buhar–sıvı karışımı siklon ayırıcısı yönlendirilir. Bu bileşen merkezkaç kuvveti oluşturularak sıvı partikülleri buhardan ayırır. Yüksek ayırma verimi varsayılmıştır. Ayrılan doymuş buhar, daha sonra hava soğutmalı yoğuşturucuya girer.

Yoğuşturucuda buhar, doymuş sıcaklıkta (T_{sat}) izobarik olarak yoğunlaşır. Yoğuşma sürecinde açığa çıkan ısı miktarı aşağıdaki denklemle hesaplanır:

$$Q_c = \dot{m}_v [h_{fg} + c_{p,w} (T_c - T_{sat})] \quad (6)$$

Bu enerji, giriş sıcaklığı $T_{a,i}$ olan soğutma havasına aktarılır. Havaya geçen ısı enerjisi, aşağıdaki enerji dengesi ile belirlenir:

$$Q_c = \dot{m}_a c_{p,a} (T_{a,o} - T_{a,i}) \quad (7)$$

Vakum altında çalışan hava soğutmalı yoğuşturucular da, yoğuşma sonrası sıvının yeniden buharlaşmasını önlemek kritik öneme sahiptir. Yoğuşturucuda sıcaklık yaklaşık 27°C'ye kadar düşse de vakum basıncında (örneğin 0,7 kPa) suyun kaynama noktası 1,88°C olduğundan, sıvı yeniden buharlaşma eğilimindedir. Bu nedenle yoğuşan suyun hızla atmosfer basıncındaki depolama tankına aktarılması gerekir. Bunun için yoğuşturucu ile saf su tankı arasına tek yönlü bir çek valf yerleştirilir.

Bu termodinamik modele dayalı olarak, farklı düşük sıcaklık ısı kaynağı değerleri ve vakum basıncı kombinasyonları simüle edilerek sistem verimi ve çıktı parametreleri (SAP ve SEC) değerlendirilmiştir. Sistemin özgül enerji tüketimi (*Specific Energy Consumption, SEC*), toplam enerji tüketiminin (*Energy Consumption, EC*) üretilen saf suyun kütleli debisine oranı olarak tanımlanır ve şu şekilde hesaplanır:

$$SEC = \frac{EC}{\dot{m}_{aq}} = \frac{W_p + W_h}{\dot{m}_{aq}} \quad (8)$$

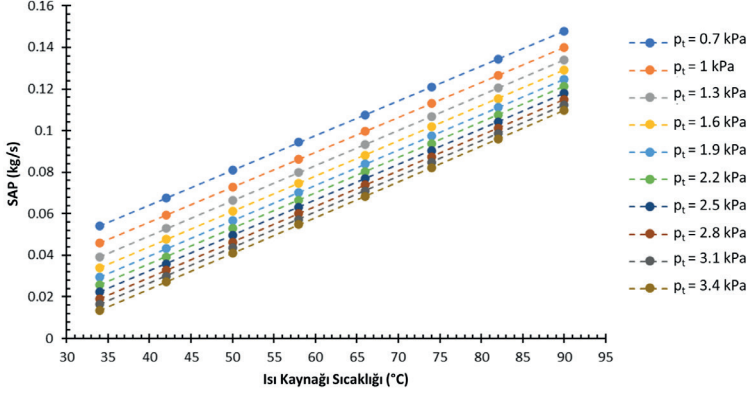
1. Bulgular ve Tartışma

Bu çalışmada, yarı kurak iklim koşulları altında düşük kaliteli ısı kaynağı kullanılarak Filistin deniz suyunun tuzdan arındırılmasına yönelik çevre dostu bir sistemin termodinamik performansı kapsamlı biçimde analiz edilmiştir. Sistem performansını değerlendirmek için iki temel parametre kullanılmıştır: Özgül Saf Su Üretimi (*Specific Aquadest Production, SAP*) ve Özgül Enerji Tüketimi (*Specific Energy Consumption, SEC*). SAP, birim ısı girdisi başına üretilen tatlı su miktarını temsil ederken; SEC, birim distile su kütlesi başına gereken enerji miktarını ifade etmektedir. Bu parametreler, ısı kaynağı sıcaklığının 34–90°C aralığında (8°C'lik artışlarla) ve kısımla sonrası vakum basıncının 0,7–3,4 kPa aralığında (0,3 kPa'lık aralıklarla) değiştirilmesiyle analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, işletme koşulları ile enerji verimliliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymakta ve düşük–orta seviyede ısı kaynaklarının bulunduğu yarı kurak bölgelerde uygulanabilir çalışma noktaları hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Şekil 2'de görüldüğü üzere SAP, tüm vakum basıncı aralıklarında ısı kaynağı sıcaklığındaki artışla birlikte doğrusal olarak yükselmektedir. Düşük sıcaklıklarda (34°C) SAP nispeten düşük (<0,06 kg/s) iken, 0,7 kPa gibi düşük vakum koşullarında sıcaklığın 90°C'ye çıkarılmasıyla SAP değeri 0,148

kg/s'in üzerine çıkmaktadır. Bu doğrusal eğilim, flash buharlaşma teorisi ile uyumludur; sisteme daha fazla ısı enerjisi sağlandıkça buhar fazına dönüşen fraksiyon (X) artmakta ve buna bağlı olarak tatlı su üretim hızı yükselmektedir.

Şekil 2. Çeşitli Isı Kaynağı Sıcaklıklarında ve Kısmi Basınçlarında SAP

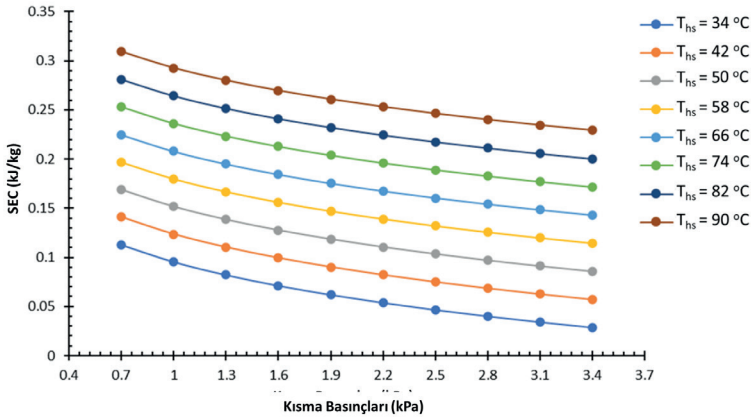
Sıcaklığa ek olarak vakum basıncının da SAP üzerinde belirgin bir etkisi vardır. Daha düşük vakum basınçları (0,7 kPa), SAP değerini artırırken; daha yüksek basınçlarda (3,4 kPa) aynı sıcaklıkta SAP yaklaşık dörtte bir oranında azalmaktadır (örneğin 90°C'de 0,15 kg/s'ten ~0,11 kg/s'e). Bu durum, düşük basınçlarda buharlaşma için etkili entalpi farkının daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ifadeyle, daha derin vakum koşulları, aynı ısı girdisi kullanılsa dahi daha fazla spontane buharlaşmayı kolaylaştırmaktadır.

Her iki parametre birlikte değerlendirildiğinde, yüksek ısı kaynağı sıcaklığı ile düşük vakum basıncı kombinasyonunun en yüksek SAP değerlerine ulaştığı görülmektedir. Örneğin 90°C ve 0,7 kPa koşullarında SAP yaklaşık 0,15 kg/s iken, aynı sıcaklıkta 3,4 kPa basınçta bu değer yalnızca 0,11 kg/s civarındadır. Bu fark, çalışma koşullarına bağlı performans değişiminin %25'in üzerinde olabileceğini göstermektedir.

Sıcaklık-SAP eğrilerinin eğimleri incelendiğinde, vakum basıncına bağlı olarak önemli farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Çok düşük basınçlarda (0,7–1,0 kPa) eğim yaklaşık 0,00166 kg/s·°C olup her 10°C sıcaklık artışı SAP’da yaklaşık 0,0166 kg/s’lik bir artışa karşılık gelmektedir. Buna karşın yüksek basınç aralıklarında (3,1–3,4 kPa) eğim 0,00100 kg/s·°C’ye düşmekte ve SAP artışı aynı sıcaklık farkı için yalnızca ~0,01 kg/s olmaktadır. Bu sonuçlar, sıcaklık artışının SAP üzerindeki etkisinin düşük vakum basıncı koşullarında çok daha belirgin olduğunu göstermektedir.

Şekil 3. Çeşitli Kısmi Basınçlarında ve Isı Kaynağı Sıcaklıklarında SEC

Şekil 3, SEC ile vakum basıncı arasındaki ilişkiyi 0,7–3,4 kPa aralığında ve farklı ısı kaynağı sıcaklıklarında (34–90°C) göstermektedir. Sonuçlara göre SEC, vakum basıncı arttıkça azalmaktadır. 0,7–1,3 kPa gibi yüksek vakum seviyelerinde sıvı–buhar entalpi farkının büyük olması nedeniyle buhar fazı üretimi daha fazla enerji gerektirmekte ve SEC değeri yükselmektedir. Buna karşın basıncın 2,8–3,4 kPa seviyelerine yükselmesiyle birim tatlı su üretimi için gereken enerji azalmaktadır; bu da daha verimli bir süreç anlamına gelmektedir.

Isı kaynağı sıcaklığı da sistem davranışını tutarlı bir şekilde etkilemektedir. Sıcaklığın 34°C’den 90°C’ye çıkarılması SEC üzerinde artan bir eğilim oluşturmaktadır. Örneğin 3,4 kPa basıncında SEC, 34°C’de yaklaşık 0,028 kJ/kg iken 90°C’de

bu değer 0,229 kJ/kg'ın üzerine çıkabilmektedir. Bu durum, yüksek sıcaklıkların buharlaşmayı artırmasına rağmen sıvı-buhar entalpi farkını korumak için gereken enerji miktarının da arttığını göstermektedir.

Basınç-sıcaklık etkileşimi incelendiğinde, basıncın etkisinin düşük sıcaklıklarda daha baskın olduğu görülmektedir. Örneğin 34°C'de basınç artışı SEC üzerinde belirgin bir düşüşe yol açarken, 90°C gibi yüksek sıcaklıklarda basınca bağlı SEC farkı oldukça sınırlıdır. Bu sonuç, sıcaklık arttıkça vakum basıncının ayarlanmasından elde edilen kazanımların azaldığını göstermektedir. Operasyonel açıdan değerlendirildiğinde, 50-66°C sıcaklık aralığı ve 1,9-2,5 kPa basınç aralığı optimum bir çalışma koşulu olarak görülebilir; çünkü bu aralıkta SEC oldukça düşük olup aşırı vakum veya yüksek sıcaklık gibi teknik zorluklar da en aza indirilmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, incelenen termal tuzdan arındırma sisteminin performansının, kısılma sonrası vakum basıncı ve ısı kaynağı sıcaklığı tarafından belirgin biçimde etkilendiğini ortaya koymuştur. Özgül Saf Su Üretimi (*Specific Aquadest Production, SAP*), ısı kaynağı sıcaklığının 34-90°C aralığında artırılmasıyla neredeyse doğrusal bir artış göstermiş ve en yüksek değerlere düşük vakum koşullarında (0,7-1,0 kPa) ulaşılmıştır. SAP'ın 0,014-0,148 kg/s aralığında önemli bir değişim göstermesi, işletme koşullarındaki küçük farklılıkların dahi sistem çıktıları üzerinde büyük etkiler yaratabileceğini ve tatlı su üretiminin maksimize edilebilmesi için derin vakum stabilitesinin kritik olduğunu göstermektedir.

Orta sıcaklık aralığında (50-70°C), düşük basınç seviyelerinde (0,7-1,3 kPa) işletme, enerji tüketimi ile distile su verimi arasında en uygun dengeyi sağlamıştır. Sistemin Özgül Enerji Tüketimi (*Specific Energy Consumption, SEC*) değerlerinin 0,05-0,15 kJ/kg aralığında olması, geleneksel termal tuzdan

arındırma teknolojilerine kıyasla oldukça yüksek bir enerji verimliliğine işaret etmektedir.

Tatlı su üretiminin yanı sıra sistem, Sıfır Sıvı Deşarj (*Zero-Liquid Discharge*, ZLD) uygulamalarını destekleme potansiyeli de göstermektedir. Siklon ayırıcıdan elde edilen yoğun salamura, mineral geri kazanımı veya ileri arıtma gibi işlemlerle değerlendirilebilmekte ve böylece çevresel etkiler en aza indirilebilmektedir. Bu kapsamda, düşük–orta sıcaklık aralığındaki ısı kaynaklarını (güneş enerjisi veya endüstriyel atık ısı gibi) kullanabilen taşınabilir vakumlu termal tuzdan arındırma sistemlerinin, Filistin veya İşgal Altındaki Filistin Toprakları (İFT) gibi yarı kurak bölgelerde sürdürülebilir ve kaynak verimliliği yüksek bir tatlı su tedarik çözümü olarak önemli bir potansiyel sunduğu sonucuna varılmaktadır.

Teşekkür

Bu bilimsel yayının tamamlanmasına katkı sağlayan Türkiye Bursları Programı'na ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'na değerli desteklerinden dolayı içtenlikle teşekkür ederim.

Kaynakça

- Abkar, L., Mehrizi, A. A., Jafari, M., Beck, S. E., Ghassemi, A., & Van Loosdrecht, M. C. (2024). Optimizing energy efficiency in brackish water reverse osmosis (BWRO): A comprehensive study on prioritizing critical operating parameters for specific energy consumption minimization. *Science of the Total Environment*, 932, 172772.
- Ahmed, M. A., Amin, S., & Mohamed, A. A. (2023). Fouling in reverse osmosis membranes: monitoring, characterization, mitigation strategies and future directions. *Heliyon*, 9(4).
- Al-Addous, M., Bdour, M., Rabaiah, S., Boubakri, A., Schweimanns, N., Barbana, N., & Wellmann, J. (2024). Innovations in solar-powered desalination: a comprehensive review of sustain-

- nable solutions for water scarcity in the Middle East and North Africa (MENA) region. *Water*, 16(13), 1877.
- Al-Nuwaibit, G., Al-Odwani, A., Al-Tabtabaei, M., Al-Sairafi, A., Al-Foudari, Y., Al-Rughaiab, M., & Al-Mesri, A. (2023). The effect of plate corrugation on the wetting performance of plate heat exchanger for desalination. *Desalination and Water Treatment*, 286, 73-80.
- Boretti, A., & Rosa, L. (2019). Reassessing the projections of the world water development report. *NPJ Clean Water*, 2(1), 15.
- Dzaky, M. I., Kosasih, E. A., & Zikri, A. (2020). Aquadest Production with Compression System: Influence Cyclone Separator Pressure and Percentage of Water Discharged on Specific Energy Consumption. *Journal of Advanced Research in Fluid Mechanics and Thermal Sciences*, 75(2), 79-93.
- Dzaky, M. I., Kosasih, E. A., & Zikri, A. (2022). Thermodynamic Simulation in Eco-Friendly Aquadest Production Through Compression System Method Combined with Steam Power Plant as Heat Source. *Journal of Advanced Research in Fluid Mechanics and Thermal Sciences*, 100(1), 63-76.
- Dzaky, M. I., Kosasih, E. A., Zikri, A., Prasetyo, S. D., Shidqi, M. B., & Putranto, F. R. (2020). The effect of water mass flow rate and pressure on specific energy consumption and aquades production using throttling process method. *AIP Conference Proceedings*,
- Kosasih, E. A., Dzaky, M. I., Zikri, A., & Nugraha, A. F. (2021). Simulation Influence of Compressor 3 Pressure and Cyclone Pressure on Specific Energy Consumption And Cooling Heat In Renewable Desalination. *Journal of Advanced Research in Fluid Mechanics and Thermal Sciences*, 81(2), 59-66.
- Mundu, M., Sempewo, J., Nnamchi, S., & Uti, D. E. (2025). Solar-Powered Desalination Technologies for Sustainable Water Security Solutions. *International Journal of Energy Research*, 2025(1), 3482306.
- Muratoglu, A., & Wassar, F. (2024). Water at the intersection of human rights and conflict: a case study of Palestine. *Frontiers in Water*, 6, 1470201.

- Palestine, U. N. C. T. O. o. t. P. M. o. t. S. o. (2020). *Atlas of Sustainable Development 2020*. U. N. C. T. a. O. o. t. P. M. o. t. S. o. Palestine. https://palestine.un.org/sites/default/files/2021-10/atlas_of_sustainable_development_2020.pdf
- Saeed, R., Konsowa, A., Shalaby, M. S., Mansour, M. S., & Eloffy, M. (2023). Optimization of integrated forward–reverse osmosis desalination processes for brackish water. *Alexandria Engineering Journal*, 63, 89-102.
- Temsamani, Y. R., Al Mers, A., & Baba, Y. F. (2025). Renewable-Powered Seawater Desalination: Technologies, Challenges, and Opportunities with a Focus on Morocco. EPJ Web of Conferences,
- Wang, C., Wang, L., Dong, L., Shon, H. K., & Kim, J. (2025). Specific energy consumption of seawater reverse osmosis desalination plants using machine learning. *Desalination*, 602, 118654.
- Winchester, B., Huang, G., Beath, H., Sandwell, P., Cen, J., Nelson, J., & Markides, C. N. (2024). Lifetime optimisation of integrated thermally and electrically driven solar desalination plants. *NPJ Clean Water*, 7(1), 65.
- Zheng, Y., Cáceres González, R. A., Hatzell, M. C., & Hatzell, K. B. (2023). Challenges and roadmap for solar-thermal desalination. *ACS ES&T Engineering*, 3(8), 1055-1082.
- Zikri, A., & Kılıç, M. (2025). Thermodynamic assessment of a desalination system integrated with combined cycle power plant via throttling process by using a vapour compressor. *International Journal of Exergy*, 46(3-4), 200-215.
- Zikri, A., Kosasih, E. A., Dzaky, M. I., & Shidqi, M. B. (2020). Influence of water mass flow rate and water salinity on specific energy consumption and aquadest production using throttling process method. AIP Conference Proceedings,
- Zikri, A., Kosasih, E. A., Dzaky, M. I., & Wibisono, M. P. (2021). Investigation of outlet temperature on heat exchanger 1 and cyclone pressure of specific energy consumption and cooling heat in renewable desalination systems. AIP Conference Proceedings,
- Zou, H., Wang, F., Zeng, Z., Zhu, J., Zha, L., Huang, D., Li, J., & Wang, R. (2025). Next-generation water-saving strategies for greenhouses using a nexus approach with modern technologies. *Nature Communications*, 16(1), 2091.